

Magyar fiuk Afrikában

REGÉNYES ELBESZÉLÉS

IRTA

ABONYI ÁRPÁD

KÉPEKKEL

SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA
BUDAPEST, VI. ANDRÁSSY-UT 16.

Második kiadás.

L. Jey. v.
739 ia

OSZK

Minden jog fentartva

Országos Széchényi Könyvtár

45. 702/207 - 259

14 20

ELSŐ FEJEZET.

Az 1878-diki esztendőben, midőn a mi katonáinknak háborút kellett viselniök a bosnyákokkal, odalenn Bosnyákországban egy Radák István nevű fiatal ember is szolgált tüzérönkéntesi sorban — családja két hűséges szolgálójával: az oláh Gozár Juonnal és a székely származású Vigyázó Jánoskával.

A fiatal tüzérönkéntes, Radák testvérbátyja: Radák Domokos, ki nagytudományú, lelkes, bátor férfiú volt s élete főcéljának tartotta, hogy a magyar névnek a tudományos világban becsületet szerezzen: mintegy három esztendő előtt elutazott Közép-Afrikába, hogy e még ismeretlen, vad afrikai területen új tudományos fölfedezéseket tegyen és ettől az időtől kezdve nyoma veszett. Hova lett, mi történt vele, nem tudta senki.

Testvéröccse, a fiatal tüzérönkéntes, odalenn Bosnyákországban erre, nemes fiatal szíve ösztönzésére, elhatározta, hogy török-szakad, de eltűnt bátyját minden áron föl fogja keresni. És ha még életben van, haza vezérli özvegy édesanyjuk kastélyába, hol a tisztos ősz nagyasszony fájdalmas szívvel búsult nagyobbik édes fia után, kit tudományszomja valahol az ismeretlen Afrika

vadonságában nyilván súlyos veszedelembé sodort. Erre a nagy útra, mely életveszedelem és vasakarát dolgában vetekedett a legvakmerőbb elhatározásokkal, hűséges kísérő gyanánt hozzácsatlakozott az oláh Gozár Juon és a székely Vigyázó Jánoska. A bosnyák községből egy enyhe téli éjszakán, lovaikra kapva, utána rugaszkodtak s kijelentették neki, hogy tűzön-vizen keresztül, akárhová követni fogják.

Erre mindhárman útnak indultak s az 1878. évi enyhe, decemberi éjszakáján kilovagolván a bosnyák faluból, gyors ügetéssel tartottak rövid tájékozódás után a nyugatra eső dalmáciai határ felé.

Harmadfélórai lovaglás után éjjeli tizenegy óra tájban Radák egy sziklás fensíkon megállította lovát s elégedetten mutatott kinyújtott jobb kezével délnyugat felé.

— Ott az első állomás, fiuk! Nincs messzebb fél mértföldnél.

Jánoska és Gozár a mutatott irány felé néztek.

A magasan járó hold fényében kibontakozó festői szép látvány annyira meglepte őket, hogy az első percekben nem tudtak szóhoz jutni a bámulattól. A sziklák közelében ősrégi, ódon városka feküdt.

— Miféle város legyen ez, úrfi? — tudakolta Jánoska, mikor Gozárral együtt már jól kibámulta magát.

— Raguza — felelte az ifjú s örvendő hangján megérezett, mennyire meg van elégedve, hogy útjának ez első állomását szerencsésen, minden baj nélkül sikerült elérnie. — Ahol most állunk, — fordult magyarázva a két emberhez — az már Dalmácia. Az meg ott, amint mondtam, Raguza, a dalmát partvidék egyik legnagyobb és legrégibb városa.

— Hát az a rettentő nagy fehérség ott lenn, ugyan mi legyen? — kérdezte Jánoska csodálkozva. — Mint-hogy, úgy nézem . . . mozog . . .

— Persze, hogy mozog, — válaszolta mosolyogva az ifjú, — ez a rettentő nagy fehérség, Jánoska fiam, az Adriai-tenger.

— Tyű, fikomadta!... — csúszott ki Vigyázó Jánoska száján a góbé ige, s nagy bámulatában szeme még tágabb karikára nyílt, — hát lám, az ott a tenger... be rettentő egy víz! Nincs annak vége sehol!

Radák most visszatolta messzelátóját tokjába, mely

vállán átvetve keskeny szíjon függött s elindította lovát a város felé.

— Lépésben, fiaim, — parancsolta az utána poroszkáló legényeknek — éjfél előtt nem akarok a városba érkezni.

— Hallod, Gozár, — bosszantotta Jánoska az oláhot — éjfélkor kerülsz be abba a csendes városba. Kisértetjárás vagy éppen ebben az órában... elkapják fejedet a manók, meg a seprűn lovagló boszorkányok.

— Ne tréfálj a kisértetekkel, testvér... — dörmögte kelletlenül Gozár, ki szintén babonás volt.

— Valamivel tizenkét óra után belovagolunk a városba s bekopogtatunk egy török kereskedőhöz, akinek Ali Ben Kadin a becsületes neve s közel a kikötőhöz, a Bazár-negyedben lakik. Ali Ben Kadin-nak ide Raguzába azért írtam, hogy tartsa készen, amire szükségem lesz. Ez az egyik. A másik az, hogy ezt a mai enyhe, holdas éjszakát föl kel használni. Néhány óra mulva tehát okvetetlen künn kell lennünk a kikötőben, hogy a „Neptun“ nevű francia gőzösön kikerülhessünk az Atlanti-océánra. Ali Ben Kadin azt írta nekem, hogy a „Neptun“ december 24-ikén, azaz holnap reggel öt órakor indul. Ezen a hajón akarok elutazni.

Radák eközben órájára nézett, mely pontban tizenkét óra öt percet mutatott éjfél után.

— Negyedóra mulva bemehetünk, addig csak szépen lassan utánam.

Az út lejtősen vezetett Raguzá úgynevezett Bazár-negyede felé. Ez a negyed abban különbözött a többtől, hogy az egész jókora szabad téren, melyen a török Bazár állt, egyetlenegy lámpa sem égett.

Ha a hold nem világított volna, koromsötétségben botorkáltak volna s Radák maga is merőben képtelen lett volna tájékozódni, hogy az öreg Ali Ben Kadin kereskedő házához jobbra vagy balra kelljen-etartania? A holdfény szerencsére oly világosságot árasztott a tökéletesen kihaltnak látszó Bazár-negyedre s távolabb a városra is, hogy minden habozó találgatás nélkül, biztosan lovagolt be a térre jobb-kézt kitorkolló első keskeny utcába. A török kereskedő hozzá intézett levelében ebben az utcában jelölte meg a házat.

A hosszú, keskeny utcában egy lélek sem mutatkozott és sötétek voltak a javarészt erős vasrostéllyal védett törpe ablakok is.

Egy szürkére mázolt földszintes ház előtt Radák István megállította lovát. Leszállva a nyeregből, halkan megkopogtatta az egyik vasrostélyos ablakot. Gozár és Vigyázó Jánoska azonnal leugrottak a nyeregből s vezetékre fogva lovaikat, kíváncsian várták, hogy mi lesz.

Néhány percig nem mozdult semmi.

— Alszik . . . — mondta az oláh — erősebben kéne kopogtatni.

Az ifjú fejét rázta.

— Nem szükséges. Az öreg tudja, hogy ilyenájt okvetetlenül itt leszek.

Úgy is volt.

A rákövetkező percben csoszogó léptek zaja hallatszott, a kulcs nesztelenül megfordult a kapu nehéz závarjában. A nyíláson egy tömött őszszakállú, turbános török dugta ki a fejét.

— Te vagy, uram? — kérdezte vizsgálódva.

— Én vagyok, derék Ali, — felelte az ifjú.

Az udvar, ahová léptek, széles és tiszta volt, mint a török házak udvarai általában. Középen az elmaradhatatlan szökőkút márvány medencéje és faragott szobrocskái fehérlettek a holdvilágban. A ház belső ablakából lámpavilág szűrődött az udvarra, jeléül, hogy Ali Ben Kadin nem aludt, hanem fennvirrasztva várakozott Radák Istvánra.

— Minden rendben van, Ali?

— Amint megírtad, uram — válaszolta az öreg — minden rendben.

A színes márványkockákkal kikövezett tornácon öt jókora acélpántos láda állt egymásra rakva. Ali Ben Kadin a ládákra mutatott:

— Ezekben van a portéka, amit méltatlan szolgálónál megrendeltél — mondotta udvarias keleti szóval s mélyen meghajtotta fejét az ifjú előtt.

— Nem nyitom föl a ládákat. Hiszek neked.

Az öreg török előbb szívére, majd homlokára tette kezét.

— Hihetsz nekem — mondotta komolyan, — Ali Ben Kadin sohasem rövidíti meg azt, ki benne bízik. Fegyverek, töltények, lőpor, kések, színes kendők gyapottól, selyemből, gyöngyök, tükrök, apróságok, színes szalmakalapok, gyűrűk, üvegek, dohány, kávé, tea, rum, spiritusz, sátorponyvák és minden, amit leveledben felsoroltál, pontosan el van csomagolva. Ebben a legnagyobb ládában van külön a posztó és vászon, 1200 sing vörös posztó, 8000 sing szürke, kék és fehér vászon... te leszel, uram, bárhová mégy is, a „vásznak ura“... A mellette álló ládában vannak a szegek, fűrészek, kalapácsok, a műszerek, a villamfejlesztő készülék, azután...

Radák félbeszakította az öreget.

— Szóval, minden itt van, amit kívántam?

— Úgy van, uram! — hőlíntott másodszor is a török.

— Helyes! A magam számára megrendelt vászonruhához hasonló két másik köntösre is szükségem van. Embereimnek is át kell öltözniök.

Ali Ben Kadin mosolygott.

— Sejtettem, tiszteletreméltó madzsar (magyar) — mondotta barátságosan, — hogy nem jössz egyedül, hanem legalább két szolgálóval. Oh, madzsar úr, igazi úr! Ben Kadin szereti madzsarokat! Ben Kadin volt Budán imádkozni Gül Baba sírjánál, megszerette népedet és mindent megtesz, amit tehet.

— Köszönöm, derék Ali! Hát csak gyorsan, az idő halad! Voltál a „Neptun“ gőzösön is?

— Már tegnap, uram! A „Neptun“ szép gőzös, nagy gőzös, erős gőzös. Kapitánya frank nemes, kitűnő tengerész, finom úr, pompás úr — hajója pompás hajó. Meg leszel elégedve. Most megvárom, míg levetitek ruháitokat. azután azt is a ládádba rakom s a ládákat lezárom, Embereim ráfestik neved első betűjét, a nagy „R“ betűt fekete olajjal minden ládára. Odafestik az alsó bal sarokra az én méltatlan nevem kezdő betűit is és kiviszik a kikötőbe a „Neptun“-ra. Jó lesz, uram?

— Nagyon jó lesz!

— Tehát lépjete be szegény házamba.

Az öreg előre ment s egy alacsony mennyezetű, elég tágas szobába vezette vendégeit. Az erős, sűrke vászonruhák ott voltak a kereveteken kiterítve. Radák tíz perc alatt készen volt az átöltözéssel. Kisérőinek nehezebben ment ez a munka.

Ali Ben Kadin azalatt kiment az udvarra, majd ismét a szobába lépve, jelentette, hogy az egyenruhák

is el vannak pakolva. — Jőjjön tehát a tiszteletreméltó „madzsar“, tekintse meg a ládákat, mert szolgálai készen állnak, hogy a „Neptun“-ra szállítsák őket.

A vaspántos ládák akkor már taligákra voltak rakva. Mind az ötnek a közepén volt egy nagy fekete „R“ betű s a balsarkában egészen alól, kék olajfestéssel az Ali Ben Kadin nevének kezdő betűi.

Az öreg török Radákhoz lépett.

— Ideje van, hogy induljatok.

— Mehetünk, Ali!

Ali Ben Kadin halkán tapsolt. Erre a jelre néhány markos szolga tünt elé a tornác homályából. Szó nélkül megragadták a taligákat s elindultak a ládákkal a kikötő felé. Radák intésére Gozár és Jánoska kantáron fogták lovaikat és kivezették a kapun.

— Isten áldjon meg, Ali! — búcsúzott Radák és barátságosan megszorította az öreg muzulmán kezét.

— Allah vezessen és oltalmazzon! — válaszolta az öreg, miközben kikísérte vendégeit a kapun s biztosította, hogy szolgálai minden további utasítás nélkül pontosan elvégzik a berakodást.

Elváltak.

Ali Ben Kadin visszatért házába. Radák — Gozár-ral és Jánoskával — a ládákat talicskázó szolgálak után sietett, kik gyorsan haladtak előre a súlyos teherrel.

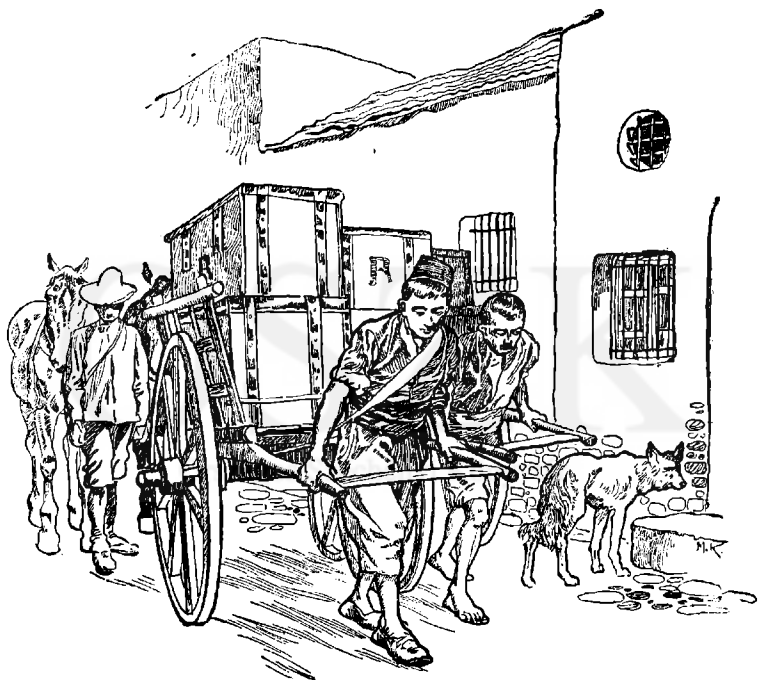
Nem telt bele egy negyedóra és már künn is voltak a kikötőben.

Hajnali négy óra lett, mire a berakodást elvégezték. A hold, mely eddig majdnem nappali világosságot árasztva úszott az égen, most elborult. Az eladdig kiderült égen ismét megjelentek az északról lefelé húzódó hófellegek. Pár perc múlva már oly sötét lett, hogy alig lehetett valamit látni.

Gozár és Jánoska botorkálva vezették föl lovaikat

a hajóhídra s onnan a fedélzetre. Ott már egy csomó matróz várakozott rájuk s a lovakat átvéve, levezették őket a hajómélybe, ahol az istállók voltak.

Radák ezalatt egy tengerészköpenybe burkolódzott, középtermetű, ragyás arcú férfiúval beszélgetett, ki a hajó

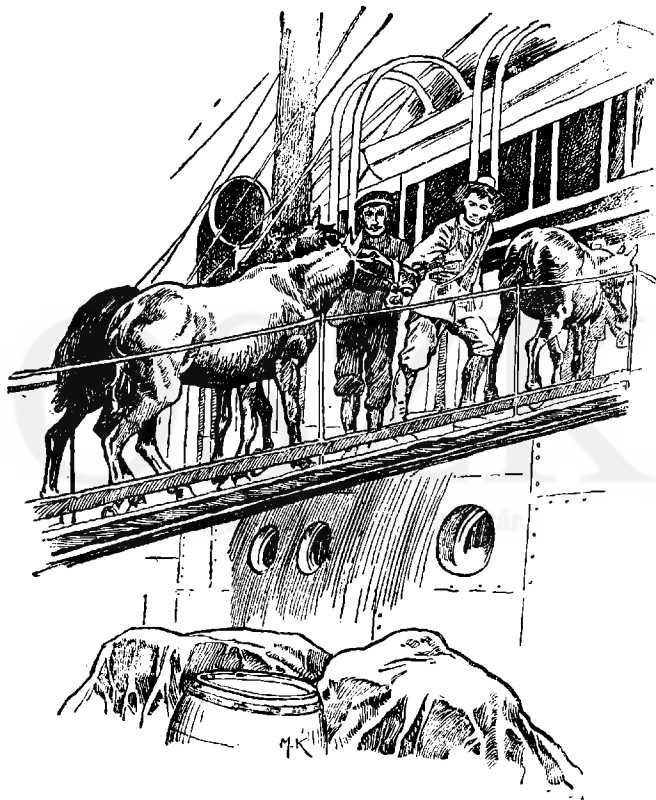

parancsnoka gyanánt mutatta be magát s nagy előzékenységet tanusítva, biztosította az ifjút, hogy mindennel meg lesz elégedve. Hajója kitünő tengeri gőzös, az ellátás mintaszerű, bőséges és olesó.

— Manoli! — parancsolta egy ott várakozó szikár tengerésznek, — vezesd le az urakat a kettős, nagy

kabinba és legyen rá gondod, hogy minden kívánságuk teljesítve legyen.

— Értem, kapitány úr!

— Repülj! Különben összetöröm a fejedet!

A szikár tengerész előresietett. A kapitány katonásan köszönt Radáknak s a parancsnoki híd felé tartva, egy kezében suhogtatott korbáccsal biztatta gyorsabb mun-

kára a fedélzeten sürgölődő matrózokat. Egyiken végig is vágott a korbáccsal.

— Mit keres itt ez a hordó? Viszed le mindjárt...! Különbén összetöröm a fejedet! — ordította éles, rekedt hangon, mely ragyavert arcának kellemetlen vonásaihoz nagyon jól illett.

Jánoska hümmögve hallgatta a szitkozódást.

— Te, — szólt halkán Gozárhoz, — ez a ragyás, úgy nézem, mindenkinek össze akarja törni a fejét.

Ezalatt egy csomó kanyargós lépcsőn és folyosón haladva, elértek az egymásba nyíló kettős kabinig. Ennek a közös ajtaját a szikár tengerész kulccsal nyitotta ki s a kulcsot az ifjúnak nyújtva, megkérdezte, hogy most parancsoljak e a reggelit vagy később?

— Majd később — rendelkezett az ifjú, — mondja csak barátom, pontban ötkor indulunk?

— Hamarabb, uram — válaszolta a tengerész — a kapitány ködtől tart s ezért azonnal ki fogja adni a parancsot az indulásra.

— Köszönöm. Elmehet.

A tengerész betette maga után az ajtót. Nehézkes léptei csakhamar elhangzottak a kabinokhoz vezető szűk folyosón, melyet mindössze két, alig pislogó olajméceses világított meg homályos, sárga fénnel. Utána nyomban felhangzott egy gőztülök rekedt bűgása. A hajó a gép első, erőszakos lökésére érezhetően megrendült, de ingása csakhamar megszűnt és síman, teljes gőzzel futott ki a raguzai kikötőből a nyílt tengerre.

MÁSODIK FEJEZET.

Radák István csak most vette jobban szemügyre az egymásba nyíló két kabint s vizsgáldás közben egyik kellemetlen meglepetés után a másik érte. A hajószobák bár elég tágasak voltak, de a bútorzat, a szekrények, mosdók, székek, függönyök s általában az egész berendezés ócska, szegényes és kényelmetlen.

— Különös . . . — mormogta meghökkenve.

Nem értette a dolgot. Mindaz, amit csak e futólagos szemle közben is tapasztalt, homlokegyenest ellenkezett Ali Ben Kadin szavaival. Lehetetlenség, hogy az öreg muzulmán ezt a kopott szegénységet tartaná „pompás”-nak a saját kifejezése szerint.

Mivel azonban a megelőző nap sokféle izgalma és a hosszas lovaglás erejét jócskán kimerítette, elhatározta, hogy előbb kipiheni magát s majd reggel folytatja a vizsgáldást, hogy ennek az érthetetlen és aggasztó titoknak magyarázatát megtalálja.

— Lefekszünk, fiúk és egyet alszunk, — szólt embereihez, kik azalatt a szomszédos kabinban elhelyezkedve, várták, hogy urok miként fog rendelkezni.

— Igenis! — mondotta Jánoska s nyomban hozzá is fogott, hogy az egyik ágyat birtokába vegye.

Radák betette az ajtót, levetkőzött. S miután a mosdószekrény előtt, szokása szerint előbb alaposan megmosdott, végigdőlt az ágyon s nyugodt, szabályos lélegzetvétele csakhamar elárulta, hogy mélyen alszik.

Nem úgy a két tüzér s nem főleg Gozár.

Az oláh apró, szürke szeme gyanakodva villant körül a kabin szegleteiben.

— Azt gondolom, hogy a pogány megcsalta az úrfit — dörmögte nyugtalanul.

— Úgy-e? — szólt élénken a hosszú tűzér. — Pedig be jóra való, igaz embernek látszott.

Gozár félbeszakította:

— Másról beszélj, Jánoska... lármázni késő. Azt kellene tudni, hogy ha nem arra a hajóra szállásolt fel az a pogány, — folytatta haraggal az oláh — amelyre mondta... valami *Neptun*-t emlegetve, mi?

— Ehen! Valami *Neptun*-t.

— Hát akkor voltaképen hol vagyunk?

E pillanatban a folyosóra nyíló kabinajtó nesztelenül kinyílt s egy olajbarna arcú, szakállas férfi dugta be rajta fejét. Mélyenfekvő, sötét szeme látható megütközéssel szegződött a két emberre. A következő pillanatban vissza akart húzódni. Gozár vastag karja azonban villámgyorsan utána nyúlt s berántotta a kabinba a gyanús látogatót.

— Ki vagy? — kérdezte halkán, fenyegetve.

— Lassan beszélj... — sziszegte fülébe Jánoska, — mert ha föl találod ébreszteni a nagyságos úrfit: megfojtalak...

A férfi az első pillanatban ki akarta magát szakítani Gozár keze közül, de midőn érezte, hogy az oláh roppant izomereje most mindjárt be fogja horpasztani mellét: könyörgésre fogta a dolgot.

— Mit mond? — kérdezte Gozár.

Jánoska azonban egy szót sem értett a beszédből.

— Nem tud ez magyarul! — bosszankodott Jánoska, — nem érthetem, miképen élhet a föld hátán, aki nem tud magyarul? Hogy nem szégyelli! — Fogd meg tehát a gallérját, testvér s vedd ki az ajtón az árvát... Hadd rázza ki odakinn a hideg, ne itt!

— Nyissad az ajtót, Jánoska.

— Nyitom! — mondotta a hosszú tűzér — s kinyitva a kabin ajtaját, halk hangon, mintha a kaszárnya udva-

rán az ágyú mellett vezényelt volna, így szólt: tüzelni, egy, kettő, három! Bumm!

Gozár kiröpítette az embert az ajtón s öklével a gyorsan tovaszaladó alak után fenyegetett.

— Máskor a vízbe röpülsz!

Vigyázó Jánoska betette az ajtót s a kulcsot megfordította a závarban. Ezúttal nem beszéltek többet a dolgról. Jánoska másnapra hagyta a további nyomozást s másodsor is végig dőlt az ágyon, hogy úgy, ahogy, de valamennyire kipihenje magát, mert erősen nyomta az álom. Pár perc múlva Gozár is követte példáját. Elővigyázatból azonban előbb megragadta az egyik ruhaszekrényt s a sulyos bútordarabot szépen odatolta az ajtó elé.

Másnap délelőtt tizenegy óra felé járt az idő. Radák végre kinyitotta a szemét s leugorva az ágyáról, hirtelen felöltözött. Az ég borús volt, a mozdulatlanoknak látszó egyhangú, szürke fellegekből lassan szállingózott a hó. A tenger egész a szemhatárig gyengén fodrozott, barátságatlan, hamvas-zöld, mint ködös őszi időben a füves pusztai avar.

Radák épen akkor lépett a kabinba, mikor Gozár a szekrényt elemelte az ajtó elől és visszatette a fal mellé, ahonnan kilóditotta.

— Mit csinálsz, Gozár?

— Visszateszem a helyére ezt az ócska ládát, — felelte az oláh.

— Eltorlaszoltad az ajtót?

— El én, — hangzott az őszinte válasz.

— Miért?

— Hát... csak...

Radák gyorsan meghányta-vetette a dolgot.

Hogy nem a *Neptun*-on van, hanem valamely tizedrangú gőzösön, azzal már tisztában volt. A fő kérdés,

hogy miféle hajó az, amelyre került? Mellékes, — ezúttal legalább az — hogy szándékosság lappang-e a dologban Ali Ben Kadin és szolgálai részéről vagy csak véletlenség? Lehet, hogy az álmos szolgálak eltévesztették a hajót s a „Neptun“ helyett valamely másik gőzösre szállították a ládákat.

Meg kellett volna győződnie, hogy tényleg a „Neptun“-on van-e, vagy nem.

Ezt elmulasztotta.

Ennélfogva, igazság szerint, csak önmagának tehet szemrehányást és senki másnak. Még az öreg Ali szolgálait sem szabad vádolnia, ha ilyen agyondolgozott, álmos szolganépség, éjjél után három óra körül, megy-megy, fej nélkül, félig bóbiskolva, ahová parancsolják. Ez a hajó, vagy az a hajó — jóformán nem is tudja, hogy melyik az egyik, melyik a másik — feltalicskázza a sulyos podgyászt a hajóhídon, lerakja, megfordul és megy Isten hírével aludni, haza.

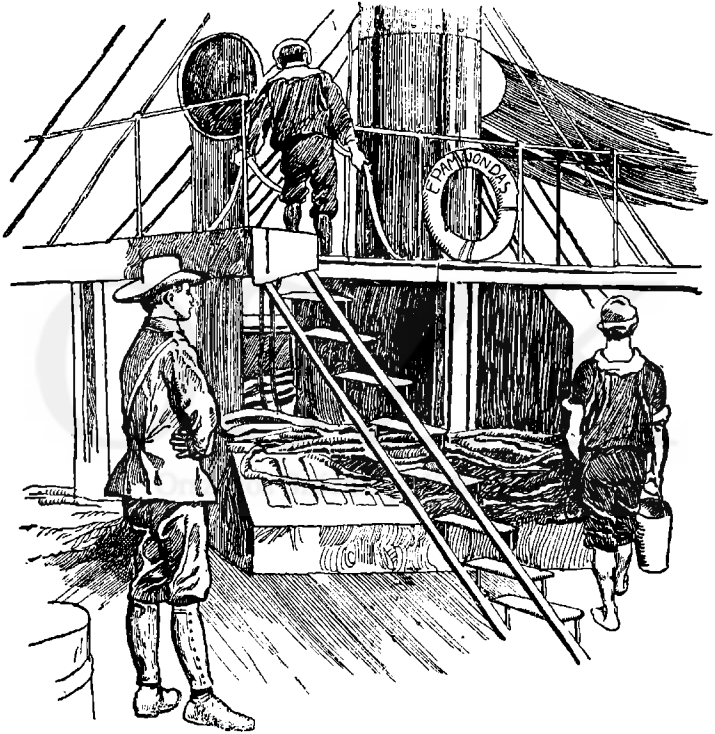
Most a legelső kérdés: megtudni, hogy miféle hajó az, amelyen vannak.

— Fölmegyünk a fedélzetre! — adta ki a parancsot.

A szűk folyosón keresztül haladva, egy csomó lépcsőn kellett felkapaszkodni, míg az utasoknak fentartott úgynevezett „közép“ fedélzetre jutottak, ahol azonban — rajtuk kívül — egyetlen egy utas sem mutatkozott. Tán az étteremben vannak — gondolta Radák — miközben körülnézett a hiányos tisztaságú fedélzeten s a hajó neve után kutatott. Egy mentő-övön, mely a vastag fekete kőszénfüstöt okádó kémény alá volt akasztva, végre megtalálta, amit keresett. A mentő-övön ez a név állott:

„EPAMINONDAS.“

Az első pillanatban Radák azt képzelte, hogy téved. Az Epaminondas azonban nem akart eltűnni a mentő-övről. Bizonyos volt tehát, hogy az elsőrendű nagy óceán-járó francia „Neptun“ helyett egy — legalább is —

tizedrangú görög gőzösre kerültek, mely a hős Epaminondas fényes történelmi nevére ugyancsak méltatlannak látszott.

— Az ördögbe — mormogta fogai között — szépen vagyunk . . .

A munkájokat végző, kopott egyenruhájú matrózok között most feltűnt a kapitányragyás arca. Amint Radákot megpillantotta, azonnal hozzá sietett s kifogástalan kedvességgel, majdnem édeskésen lágy hangon üdvözölte.

— Örülök, hogy önt és két tiszteletreméltó kísérőjét hajómon a legnagyobb örömmel üdvözölhetem, — mondotta oly mézes szelidséggel, amennyi rikácsoló, rekedt hangjától csak kitelt. — Engedje meg, hogy bemutassam magam: nevem Angelos Apostóli, a remek és kitünő „Epaminondas“ parancsnoka.

— Radák István, Magyarországból — viszonzta az ifjú a bemutatkozást.

— Jól ismerem az ön hazáját és a Radákokat! — kiáltotta nagy hangon a ragyás parancsnok, s hizelgő bókolással vigyorgott a fiatal ember szeme közé.

— Hol fog legközelebb megállani a hajó?

— Sehol, uram; — rázta a fejét a kapitány — önnek, mielőtt hajómra szállt, tudnia kellett, hogy az „Epaminondas“ egyenesen a nyugat-afrikai guineai öbölben fekvő St.-Thomé nevű portugál szigetre siet. A Rodrigo Diaz-cégnek salétromot, ként és — nincs miért titkolnom — nagymennyiségű csempészett dohányt szállít.

— De szemet és vizet csak fölvesz valahol?

— Bőven el vagyok látva!

Radák ezalatt villámgyorsan összegezte eddigi tapasztalatait s arra a meggyőződésre jutott, hogy az „Epaminondas“ ugyan gyanús és kényelmetlen hajó — de gyorsan jár, nem vesztegel sehol.

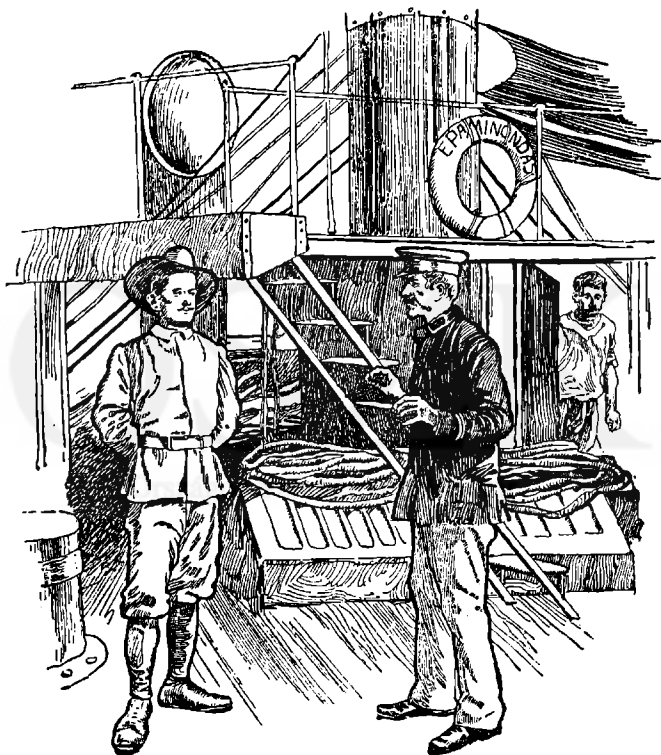
Útjának végső célpontja majdnem ugyanaz, ami az övé, ennél fogva nincs ok, hogy a tévedés miatt túlságosan sajnálkozzék. Kényelmetlen utazás lesz, de gyors és ez sokat ér. Az ő szemében többet a kényelemnél.

— Még egyet, kapitány! Hány nap alatt reméli ön, hogy St.-Thomé szigetére megérkezik?

— Ha minden simán megy, — válaszolta nagy nyájassággal a kapitány — tizenhat nap alatt.

— Ezzel a hajóval, tizenhat nap alatt?

— Legyen nyugodt, — hunyorgatott szemével a

ragyás — ez a hajó óránként óriási sebességgel repül szakadatlanul, éjjel-nappal, sehol egy percig meg sem állva. Hajóm könnyű, mint a toll és gyors, mint a fecske.

Radák ügyet sem vetett a dicséretre. Ha csakugyan

oly gyorsan jár, mint amily gyorsasággal kapitánya eldicsekedett — a többi mellékes. Tizenhat napot bármily rossz viszonyok között is kész kiállani, csak közel jusson a célhoz, amelyre törekedett.

St.-Thomé szigetétől a Gabon-öböl nincs messzebb harminc kilométernél, ami körülbelül tizenhat tengeri mértföldnek felel meg. Innen a Gabon-öbölbe jutni tehát csak játék. Megteszi az utat, ha úgy fordul a dolog, akár egy vitorlás bárkán is, ha Angelos Apostóli úr — ami nagyon valószínű — vonakodni fog, hogy gyanús „Epaminondas“-ának szürke bordáit a tengerparti hatóságoknak közelebbről is megmutogassa.

HARMADIK FEJEZET.

A tengeri út nyugodt, de bágyasztóan egyhangú volt.

Radák István a nap legnagyobb részét könyvei között töltötte s csak estefelé sétált ki a fedélzetre, hogy elgyönyörködjék a tenger végtelen nagyságában. Ez a gyönyörűség azonban már a hatodik napon sokat vesztett varázsából, mert — mint mindenhez a világon — a természet hatalmas alkotásaihoz is hozzászokik az ember. Megelégedéssel tapasztalta azonban, hogy az „Epaminondas“ sehol sem köt ki. A hajógép éjjel-nappal egyenlő sebességgel hajtotta a csavart, mely hosszú barázdákat vágott a tengeren s feltűnő gyorsasággal röpítette előre az aránylag kicsiny és könnyű gőzöst.

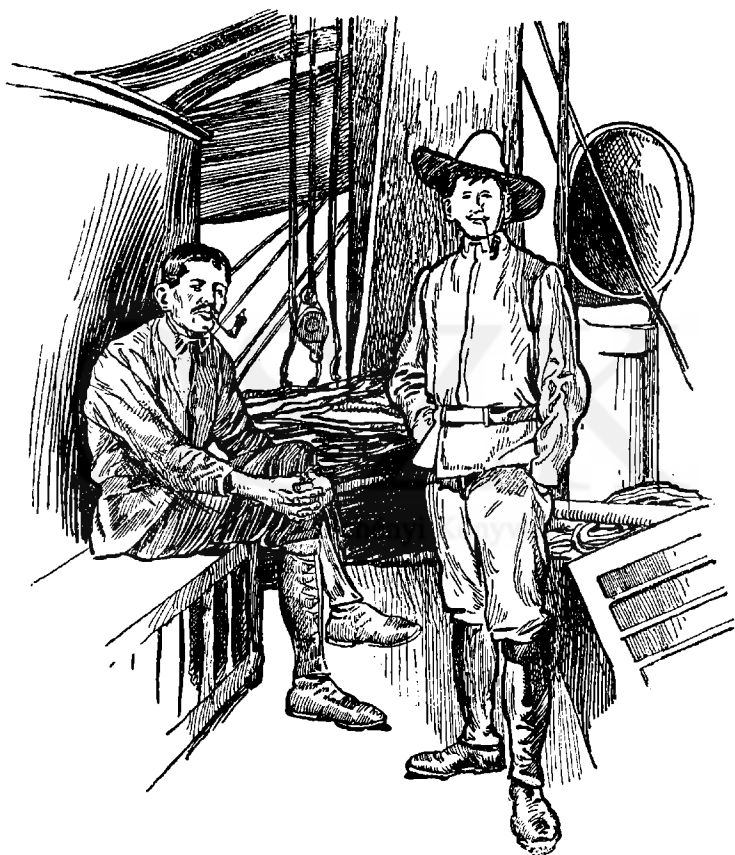
Csak előre! Előre! Minél sebesebben!

Minden egyes megfutott mértföld közelebb viszi útja végpontjához.

A ragyás parancsnokkal alig találkozott. Ez az Angelos Apostóli álnév alatt bujkáló ember a legravaszabb

csillogó sugaraiban. A hajó közelében néhány sirály is megjelent, a szárazföldnek azonban még nyoma sem mutatkozott.

Délelőtt tíz óraker végre egy hosszúkás, finom vonal tünt föl a szemhatáron.

Radák azonnal felkiáltott:

— Ott a part, fiaim!

Gozár és Jánoska mohón nézett a jelzett irányba. A hosszú legény nem birt kivenni semmit, de azért tombolni szeretett volna örömeiben. Végre, végre! Elhagyhatja a hajót. Nem fog beleesni tagjaiba a görcs. Fejét is megtarthatja. Mert — úgymond — bizonyos, hogy meg kellett volna bolondulnia a rémítő unalomtól.

Midőn néhány perc múlva a ragyás parancsnok is megjelent a fedélzeten, Radák vidáman köszöntötte.

— Jó reggelt, kapitány!

Meglepetéssel látta azonban, hogy Angoles Apostóli nemcsak hogy nem viszonzza köszönését, de még ügyet sem vet rá. Mintha nem is vette volna észre. Ez a szándékos sértés — egyéb nem lehetett — fölingerelte az ifjút.

— Kapitány! — szólt rá a közömbösen tovahaladó parancsnokra, — ha nem csalódom, jó reggelt kívántam önnek.

A kapitány megállt és hidegen végignézte az ifjút.

— Hallottam, uram — felelte egykedvű, száraz hangon — de nincs szükségem az ön jó kívánataira!

— Mit jelentsen ez?

— Veheti, ahogy akarja.

— Nem lenne szíves megmagyarázni?

— Semmit se magyarázok meg! — vágott szavába durván a kapitány, — rájöttem, hogy miért oly sietős az ön útja! Meg akarja rontani üzletemet! Meri tagadni, hogy ön is csempészett árút szállít?

Radák erre a váratlan fordulatra akaratlanul is elnevette magát.

— Kapitány! — mondotta kacagva — ön megbolondult!

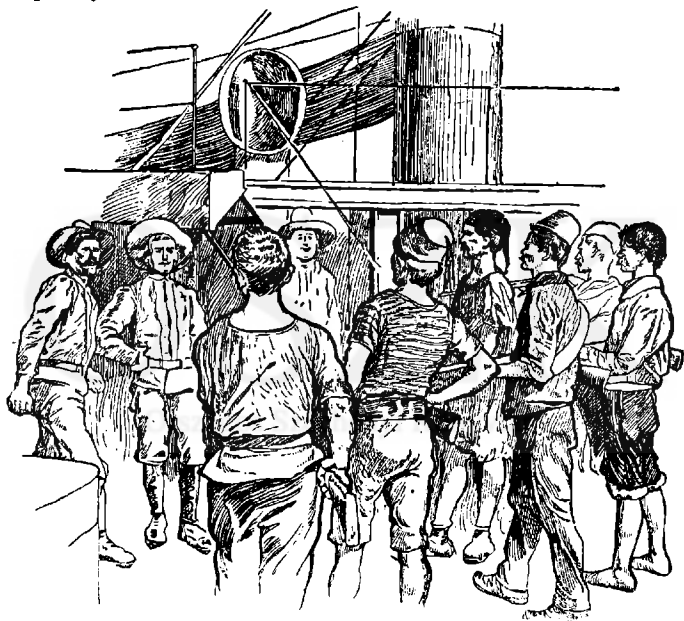
— Ön pedig meghal! — ordította a ragyás.

Intésére Radákot és két társát húsz fegyveres

marcona fickó vette körül, a hajó matrózai. Puskáik csövén megvillant a napfény. Szemből vak engedelmességet lehetett kiolvasni.

A többi matróz ezalatt felhurcolta a vaspántos ládákat a födézetre.

— Mi van ezekben a ládákbán? — harsogta a kapitány.

Radák büszke daccal nézett a dühöngő ember szeme közé.

— Nincs kedvem felelni! — szólt megvetéssel.

— Feltöröm valamennyit!

— Tessék!

Gozár e pillanatban villámgyorsan megragadta a hozzá legközelebb álló fegyveres matrózt. Fölemelte a

levegőbe s oly óriási erővel sújtotta a többi közé, hogy a húsz martalócból mindössze nyolc tudott megállni a lábán. A többi a fedélzet szurkos padlóján hevert egymáson keresztül esve, össze-vissza.

— Hajrá, Jánoska! — bömbölte vérbe borult arccal az oláh s pusztá ökölrel rontott neki a tömegnek.

Borzasztó kavarodás támadt. Gozár ordítva ütötte főbe a matrózokat . . .

Ebben a válságos percben egyszer csak felsivított a kapitány rikácsoló, éles hangja.

— Vissza! Le a fegyvert! — rikoltotta képéből kikelve s a tömeg közé ugorva, ő maga lökdöste félre embereit. Egyiket nyakánál, másikat karjánál fogva taszította hátra. Midőn ez nem ment elég gyorsan, korbáccsal verte vissza őket. Az imént még dühöngő ember csodálatosan megváltozva, szinte rémülten fegyverezte le embereit, kik Gozár súlyos ökölcsapásaitól vérezve, lassan és kedvetlenül engedelmeskedtek s hátra húzódtak a gépház felé.

Radák, Gozárral és Jánoskával oldala mellett, elszántan várta, hogy mi lesz?

Az ökölharc nyomába beálló meglepő fordulatból egy kukkot sem értett.

A kapitány, ime, bocsánatkérő, aggodalmas arccal közeledett. Mintha kifordították volna az egész embert.

Csupa meghunnyászkodás, ijedtség és alázat. Miért? A kegyelmet kérő elitélt járul így bírálja elé.

— Bocsánat, bocsánat! — hadarta zavartan, mentegetődzve s oly mélyen hajtotta meg magát az ifjú előtt, hogy tömpe, lapos orra majdnem a földet érte. — Sajnálatos tévedésnek vagyok áldozata . . . nem tudhattam . . . kétségbe vagyok esve . . . Őszintén sajnálom, hogy keletlenlenséget okoztam önnek . . . Kérem, legyen nagylelkű és bocsásson meg.

Radák nyugodtan tekintett a hajlongó ember szeme közé.

— Világosabban! Nem értem önt.

— Mindjárt megérti — kapott a szón a kapitány — s jobbjával az egymásra rakott vaspántos ládákra

mutatott. — Ebben a percben vettem csak észre az ön ládáinak balsarkán a kék olajfestésű feliratot.

Radák bizony maga is csak most látta, hogy a ládák balsarkán a következő apó betűs sor olvasható: „Ali Ben Kadin oltalma alatt.“

— Nos, uram?

— Oh, — könyörgött siralmasan, szánalmas alázattal a kapitány — igérje meg, hogy megbocsát és erről a borzasztó félreértésről Ali Ben Kadinnak nem szól semmit. Gondolja meg uram, hogy családom van, gyermekeim vannak. Ha Ali úrnak valahogy a fülébe jut, hogy az ő oltalma alatt álló utasokat vagy azok podgyászát nem védelmeztem, sőt megtámadtam, menthetetlenül el vagyok veszve! Ön nem ismeri Ali úr kegyetlenségét!

Radáknak fogalma sem volt „Ali úr“ e félelmes hatalmáról s az első pillanatban voltaképen azt sem tudta, hogy mit feleljen. A kapitány félremagyarázta a hallgatást s még siralmasabban rimázkodott.

Radák okosabbnak tartotta, ha úgy viseli magát, mint aki a félelmes „Ali úr“ hatalmával tökéletesen tisztában van.

— Megteszem, amit ön kíván — mondotta száraz hangon — mert a magyar ember nem bosszúálló, de föltételeket szabok.

— Előre is elfogadom őket! — lelkesedett a kapitány.

— Tehát ön *nem* fog kikötni St.-Thoménál.

— Nem fogok kikötni St.-Thoménál.

— Hanem tovább visz engemet és embereimet a Gábon-öbölhöz és ott, podgyászommal együtt partra szállít. Megértette?

— Megértettem.

A ragyás megkönnyebbülve lélegzett föl.

— Köszönöm, uram, ön nagyon jó — szólt hálálkodva — igérem, hogy parancsát teljesítem. Ma délután öt és hat óra között az öböltől öt kilométernyire ki fogok kötni.

— Jól van! — biccentett fejével az ifjú.

Hátat fordított a kapitánynak. Magához intette embereit, anélkül, hogy a hajlongó parancsnokot bár egy te-

kintettel is figyelemre méltatta volna, leült egy padra a hajókorlát mellett. Szivarra gyújtott s szóltalanul nézte a nap fényében csillogó tengert, mely az utolsó negyedórán nyugtalankodni kezdett. A déli szél helyét mind-egyre erősödő nyugati szél foglalta el, mely a nagy gyorsasággal képződő, felborzolt hullámokat egyenesen keletnek, Afrika partjai felé hajtotta. Az égboltozat azonban tiszta volt. Sehol egy kósza felhő s a nap pompája egész ragyogásában csillogott, majdnem függőlegesen a sebesen haladó gőzös fölött. Vihartól egyelőre nem kellett tartani. Radákat mindössze az ejtette gondolkozóba, hogy ha a szél nem csitul el, hanem még erősebbé válik, a kikötés bajosan fog sikerülni.

Bármint legyen is azonban a dolog, partra kell szállnia, tehát okvetlen ki fognak kötni. Biztos volt benne, hogy Angelos Apostóli még akkor is teljesítené óhaját, ha a szélvész miatt órákig kellene ide-oda bolyongania a nyit tengeren, míg az afrikai partot végre meg tudná közelíteni, hogy hajóját az öreg Ali Ben Kadin védelmezettjeitől megszabadítsa.

Derék öreg! Védelme nélkül már nem élnének.

Radák ösztönszerűen összerezzent erre a gondolatra. Mit ért volna vakmerő elhatározása, bátorsága, testvéri szeretete anélkül az egyetlen kékbetűs sorocska nélkül, mely e ragyás martalóc dühét mintegy varázsütésre, egyszerre lehűtötte?

Derék Ali Ben Kadin! Az ifjú hálával gondolt a vén törökre.

*

Tíz perc múlva az „Epaminondas“ megváltoztatta irányát. Kissé délnek fordulva, teljes gőzzel szántotta végig a mindinkább nyugtalankodó, hullámos tengert. A kettős hajógép tompa bummogása felhallatszott a fedélzetre. A kémény vastag gomolyagban lökte ki magából

a kőszénfüstöt. A felső biztosító szelepeken sívítva sziszszent ki a fölösleges gőz s a kormánykereket hárman is tartották, hogy a végsőig feszített sebesség folytán minden eresztékében remegő és ijesztő gyorsasággal repülő gőzöst a helyes irányban tartsák.

A kapitány fenn volt a parancsnoki hídon. Idegesen járkált föl és alá s minden öt percben az óráját nézte. Egész valójában meglátszott, mennyire sürgős neki a dolog.

Délután fél háromkor a parancsnok leküldte az ebéd után kabinjában tartózkodó Radákhoz egyik matrózát s fölkerlte, hogy tegyen előkészületeket a partraszállásra. Másfél órával hamarabb fognak partot érni, semmint megígérte.

— Annál jobb! — mondotta az ifjú s azon gondolkozott, hogy mi lesz a podgyással? A vaspántos, nehéz ládák másfél óra múlva ugyan kikerülnek útja első állomására, a nyugat-afrikai partra, de azokat tovább is kell valahogy szállítani. Ez nagy bökkenő volt.

— Mi baj? — firtatta Gozár, midőn urának tőprengő arcát megpillantotta.

— Baj van, fiaim! — válaszolta az ifjú — fogalmam sincs róla, hogyan fogjuk e nehéz ládákat magunkkal vinni?

Vigyázó Jánoska tréfásan pattantott az ujjával.

— Kicsi baj az, nagyságos úrfi! — mondotta vidám könnyelműséggel, — öt láda vagyon és egy bivaly. A ládák nem vihetvén a bivalyt, a bivaly viszi a ládákat. Nem igaz, testvér? Mi neked öt láda? A szegénység nehezebb öt lánánál, mégis bírjuk . . .

— Igazat beszélsz, — biccentett bozontos fejével Gozár, — de a szegénységet jó lelkiismerettel bírom, a ládákat meg nem igen vihetem a lelkiismeretemmel . . .

— Nem is úgy értem, — kacagott Jánoska, miköz-

ben fegyverét gondosan megvizsgálva azt is nyakába akasztotta — hanem úgy, hogy te, mint afféle mokány, felrakod a ládákat egy jó nagy talyigára, elébe fogod az én lovamat, meg a magadét és vígan szekerezel utánam, meg az úrfi után.

Radák félbeszakította a fecsegőt:

— Hátha most azt parancsolnám neked, hogy te-remsd elé azt a talyigát, amelyről fecsegsz?

— Igenis, előteremtem! — felelt Vigyázó Jánoska.

— Honnan?

— A pincéből!

— Ne ostobáskodjál, Jancsi — szólt rá bosszankodva az ifjú — ez nem tréfa, hanem komoly dolog.

— Komolyan értem! — felelte gyorsan a hosszú tűzér, — lenn a hajó fenekén jobbkézt a lovak állanak, balkézt hordók, üvegek, sajtárok és más efféle. Azért mondtam: pince. Minthogy ez előtt a pince előtt nagyon egy jó nagy, négykerekű talyiga-szekér, melynek rugója is van a tengelyén s akkora, hogy nem öt láda, de izé... hat láda is fölfér rá urasan, egymásra rakva...

Radák megörült a hírnek.

— Megveszem azt a talyigát! Eredj és nézd meg, hogy ott van-e, ahol láttad?

Jánoska fejébe nyomta vászonkalapját és indult.

— Lassan, hé — szólt rá az oláh, — mit csinálsz a talyigával, hám nélkül? Hogy húzzanak a lovak, hám nélkül?

— Hát ahogy a te eszed veleje jár, hám nélkül! Vad oláh... nézd csak!... Szinte rám ijesztett — kacagott Jánoska, kit Gozár megjegyzése egy pillanatra meghökkentett, de vidám jó kedvét csakhamar ismét visszanyerte — csinálók én hámot kötélből, szíjból, pokrócból, értem az ilyesmit, nem lészen hiba!

Ezzel sarkon fordult és kilépett a kabinból.

Gozár sietve készülődött.

Fiatal urának izgatottsága, ki látható türelmetlenséggel húzta fel köpenyegét, kapcsolta derekára a revolvert s akasztotta nyakába a táborig messzelátóját: rá is elragadt. Tett-vett sietve, egymásután, nehogy elmaradjon. Mert jó lesz odakünn, elég volt a vízből, meg a „tömlőc”ből, ahol tizenhat napig gubbasztott tétlenül, ellustulva. Sejtelve sem volt ugyan róla, hogy miféle föld az, amelyre lépni fog (konokúl „Afrika-ország”-nak hívta), de föld, nem hajódeszka: tehát jó hely. Egyébbel nem törődött. Radák után iparkodva, csakhamar maga is fenn volt a fedélzeten.

Odafenn most már jóval barátságosabb arcokat látott; a matrózok maguk segítettek Jánoskának. A négykerekű talyigát — melyért a parancsnok semmi áron sem akart pénzt elfogadni — felcipelték s az öt vaspántos lábát egyenként a hajókorláthoz szállították. Gyorsan, ügyesen ment a munka.

Midőn másfélóra múlva a kövesnek látszó, kopár, teljesen elhagyatott afrikai part már alig volt egy tengeri mérföldnyire, az „Epaminondas” meglassította futását s csakhamar megállt.

— Éljen! — kiáltott Jánoska s a fölvezetett lovakhoz futva, gondjaiba vette őket.

A ragyás kapitány lejött a parancsnoki hídról, pár szóval utasította embereit. Azután Radákhoz fordulva, udvariasan fölkérte, hogy készüljön: a nagy mentőcsónak először őt, embereit és a talyigát fogja partra szállítani.

Az ifjú némán intett s a csónakba szállt. Utána Jánoska és Gozár is helyet foglaltak. Két matróz gyorsan beemelte a talyigát, négy az evezők mellett teremtett s a következő pillanatban megcsörrentek a vasláncok s a csónak leszállt a vízre. A négy evezős kikapcsolta a láncokat s erős, bátor kézzel hajtotta ki a járművet a parthoz.

Radák elsőnek ugrott ki a partra.

Örömet és meghiúsultságot érzett. Szíve hevesen dobogott. E nagy pillanatban úgy érezte magát, mint egy rettenthetetlen katona — csata előtt.

A csónak még öt fordulót tett a parttól a gőzösig és vissza, míg az egész podgyászt átszállította.

Midőn végre minden rendben volt, a ragyás parancs

nok megemelte sikkáját s harsány hurrá-t kiáltott át a partra. Emberei követték példáját:

— Hip, hip, hurrá! — harsogták sikkáikat lengetve.

Radák szintén megemelte kalapját s örömeben barátságosan integetett a búcsúzó hajó felé.

Jánoska is lelkes buzgalommal lóbálta kalapját a levegőben.

— Hip, hip, hurrá! — harsogott még egyszer, utoljára, a fedélzetről.

A matrózok levegőbe dobálták sipkáikat, a kapitány fölment a parancsnoki hídra s onnan köszöngtetett Radáknak, ki szívesen viszonzotta az udvariasságot.

Két perc múlva a gőzös megfordult, északnyugati irányt váltott s gyorsan távolodni kezdett a parttól.

— Jó utat, — dörmögte Gozár a foga között — vigyen az ördög . . .

Radák sokkal izgatottabb volt, semhogy az oláh kemény megjegyzését hallotta volna. Ragyogó szemmel, elragadtatva tekintett körül, miközben hangosan felkiáltott:

— És most előre, fiaim! Fel fogjuk kutatni szegény bátyámat e sötét világrészben.

NEGYEDIK FEJEZET.

Gozár, miközben kékbabos zsebbevalójával letörölgette homlokáról a verejtéket, titokban roppant furesának találta, hogy ura „sötét“-nek nevezi ezt az idegen földet, melyre vastagtalpú, sarkantyús tűzércsizmáival ő maga utolsónak nehezedett, — holott oly fényes itt minden, hogy no! A nap is fényes — és óh, be forró . . . a levegő is fényes, a kövek is fényesek, a föld is ontja magából a csillogó fényességet, hogy szinte belekápázik az ember szeme, de lám, mégis „sötét“. Soha életében fényesebb földön nem verejtékezett.

Jánoska rögtön ráförmedt volna, ha megneszeli, hogy min jár az esze; — valamivel többet tudott, mint a havasok tanulatlan fia. Nem akadt föl a „sötét“ kifejezésen sem, mert tudta, hogy a „sötét“ alatt voltaképen azt kell érteni, hogy — ismeretlen. Rengeteg terület az, melyen európai ember még soha meg nem jelent. Ismeretlen a föld és ismeretlen a rajta élő számos néger törzs,

melyekről sejtelve sincs a művelt világnak, az afrikai világrészről, melynek egy sívár, köves tengerparti vidékén Radák István és két hűséges kísérője 1878 január 9-én partra lépett.

Lelke első, nagy felindulásának csillapultával Radák előkereste a vaspántos ládák kulcsait. Elrendelte, hogy mielőtt bevonulnak az innen északra öt kilométernyire fekvő Gabon-öbölbe — előzetes haditanácsot fognak tartani. Ki kell tehát nyitni a 2-ik számú ládát, melyben vízhatlan ponyvából készült összerakható tábori sátor van elhelyezve és fel kell ütni. A sátor megvédi őket a napsugarak hevétől s árnyékos oldala némi védelmet nyújt a lovaknak is.

— Jancsi! — szólt rá a hosszú legényre, s átadta neki a kulcsokat — te leszel a kulcstartó és a fő podgyászbiztos. Legyen rá gondod, hogy a kulcsok mindig kéznél legyenek és — meg legyenek.

— Értem! — biccentett fejével János s átvéve a kulcsokat, Gozár segítségével kicsomagolta és néhány perc alatt kifeszítette a sátort, mely alatt nemcsak három, de hat ember is kényelmesen elfért volna.

— Fájn egy szállás! — mondotta elismeréssel, midőn a tágas, szép sátort minden oldalról mégegyszer szemügyre vette.

— Ide nem messze fekszik „Lajos király faluja“, ahová mi is el fogunk látogatni — magyarázta Radák az embereknek.

— Király? — neszelt föl Jánoska érdeklődve, — ha a királyé, akkor szép lehet.

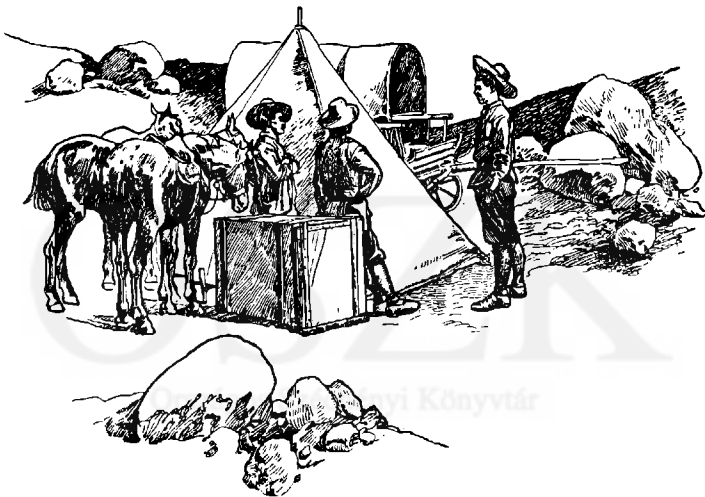
— Falu biz az csak, Jancsi fiam, — válaszolta az ifjú, — az egész mindössze két sor kunyhóból áll. Az utcán néhány fa látható; a házak mögött baltával és tűzzel egy darab földet tisztítottak meg a cserjétől, s ott banánt, papaiát és maniokát termesztenek.

— Jó étkek lehetnek . . . — kotyogott bele ismét a hosszú legény.

— Majd eszel belőlük eleget.

— Én-e? Ki se tudom mondani a nevüket. Nem eszem én bizony nagyságos úrfi, se banyát, se manyát, se papáját míg szalonna és kenyér vagyon a világon.

Radák csendre intette az élénken tiltakozó legényt.

— Megeszed bizony te, fiam, csak legyen! Majd elvállik — később. Várj sorodra! — a falu alatt a folyam partján csónakok vannak kikötve; az ananász-rostokból fonott hálók ki vannak terítve a napra; festőanyagok és nehéz, fényes fekete ébenfák egész halmazokban hevernek ott eladásra várva, míg az utca tele van ide-oda futkározó baromfival. Ilyen „Lajos király faluja“ és ilyenek nagyjában az összes néger falucskák is.

Minden falunak, ha még olyan kicsiny is, külön főnöke van. Királynak nevezi magát, de csak úgy él, mint

bármelyik alattvalója. Meglehet, hogy azelőtt közönséges rabszolga-kereskedő volt, kinek később annyira felvitte Isten a dolgát, hogy más, jövedelmezőbb üzletbe foghatott.

A királyt az uralkodó családból a nép szokta választani, s ez okon a „korona“ (mely akárhányszor egy cylinder-kalap, vagy más európai főveg — esetleg csak egy réz- vagy ezüst-abroncs, egy-két színes strucc-tollal díszítve) nem örökölheto. Választások alkalmával gyakorta viharos jelenetek fordulnak elő. Az újonnan választott királyt mielőtt fejedelmi székébe ültetnék, s hatalma jelvényét, a gombosfejű botot kezébe adnák, a nép kegyetlenül összeszidja, minden hibáját szemére lobbantják, s egyet-kettőt még ütnek a hátára is.

— Ojjé! — kacagott Jánoska — szép egy király! Gozár is mosolyogva simított egyet tuskés, vörhenyes bajuszán.

— Az ám! — dörmögte arcát fintorgatva — miféle király, kit hátba vernek . . .

— Itt így szokás, tehát így cselekednek — válaszolta az ifjú, miközben jegyzőkönyvét összehajtva, zsebébe dugta és felállt — másnap azonban már mindenki vakon engedelmeskedik neki. Az ilyen fekete király élet és halál ura.

Radák kilépett a sátorból s órájára nézett. Délután öt óra körül járt az idő.

— Lajos király faluja ide mintegy tizenöt kilométernyi távolságra fekszik — mondotta, miközben maga is segített, hogy a hirtelenében lebontott sátor minél gyorsabban ismét be legyen csomagolva, — ha semmi sem tartóztat föl, esti kilenc órára elérhetjük.

Jánoska befogta a két lovat a podgyász-kocsi elé és jelentette, hogy ő, mint fő podgyász-biztos, hátul fog járni a bagázsiával.

— Épen fordítva, Jancsi fiam! — szólt rá az ifjú, — te fogsz előljárni, mi meg utánad.

Az ágyúvontatáshoz szokott két izmos állat könnyen elbánt a megrakott taligával: vitték, mintha tollas skatulyát cipeltek volna, bár a súly, melyet az öt vaspántos láda nyomott, aránylag elég nagy volt.

Radák gondolataiba mélyedve haladt a szekér után, új meg új terveket szőtt arra az esetre, ha eltűnt testvérbátyjáról, Radák Domokosról, a katolikus hittérítők

tiszteletreméltó öreg tagjától, Pongrác atyától nem fog semmiféle útbaigazítást kapni. Vajjon az Ogovai folyó jobb partján útnak induló Radák Domokos északnak, a fan-négerek földje felé tért-e ki vagy bekerült a Kongó felé s vakmerően behatolva a földrész ismeretlen belsejébe, valahol ott rekedt kíséretével együtt.

Első és elengedhetetlen főcél tehát mindenekelőtt az, hogy Pongrác atyát megtalálja és kikérdezze.

Gozár nem gondolkozott semmiről a világon (azt tartotta, hogy ez nem az ő dolga, hanem uráé, akinek parancsait végrehajtja), de épen nem látszott türelmesnek. Békétlenül cammogott Radák után, vászonfövegét mindigre a feje búbjára tologatta. S csak akkor kapta föl mélyen előre konyúlt vastag fejét, midőn egy lankás kapaszkodón Vigyázó Jánoska meglepett kiáltása csapódott füleihez.

— Mi baj, Jancsi? — kérdezte Radák.

— Tyű! — kiáltotta meghökkenve a hosszú tüzér, s előre mutatott kinyújtott jobbával a kapaszkodó tetején szétszórtan heverő kövek felé — be furcsa állatok mászkálnak ott a kövek között! Majmok legyenek — azt gondolom.

— Még pedig csúfak! — dörmögte Gozár.

A kövek között egy csapat pávián majom járkált ide-oda. Lehettek valami tizennégyen. Fogcsikorgatva,

látható ingerültséggel kerülgették egymást ide-oda, s koronként kutyaugatásszerű, mély ordítással kaptak össze.

— Úgy nézem, pofozódnak! — ujságolta Jánoska.

Két erős majom harcolt egymással, nyilván az uralomért. Amelyik legyőzi a másikat, az lesz a vezér. Küzdelmük elkéseredett és bizonytalan volt. Tömött, acél-szürke nyaksörényeikről már csurgott a vér, kiálló, erős kutyafogaik villámgyorsan vágódtak egymás torka felé. Kimondhatatlan dühben égő, villogó apró szemeik vérbe borulva keresték a rést, melyet egymás megfojtására kihasználhattak. A kavicsos talaj szinte porzott a két dühös majom szédületesen gyors mozdulatai alatt.

Radák egy percig érdeklődve nézte a véres viadalt, de mert útjuk épen a viaskodás színhelyén vezetett keresztül: el kellett valahogy kergetni a páviáncsapatot. Gozár vállalkozott, hogy odamegy és a sátor támaszkarójával elzavarja őket.

— Szétütök köztük, — mondotta, miközben ki akarta kapcsolni a podgyászhoz erősített sátorkarót.

— Tedd le azt a karót, Gozár! — szólt rá komolyan az ifjú — a páviának veszedelmes és bátor majmok: nem ijednek meg a karódtól, hanem megtámadnak és összemarcangolnak.

— Engem? — bámult az oláh -- ezek a majmok?

— Bizony ezek.

Gozár hitte is, meg nem is a dolgot. Inkább nem, mint igen; de mivel nem tartotta illendőnek, hogy fiatal ura szavaiban nyíltan kételkedjék, hallgatott. Midőn azonban látta, hogy a bagázsia elé fogott két ló is hátracsapja a fülét, s nagyokat horkantva hátrálni akar, magában elismerte, hogy fiatal urának igaza lehet. A ló is bátor állat — kicsi bajtól nem igen szokott megijedni, a nagy veszedelmet azonban rögtön megérzi, s ösztönyszerűen menekülni akar előle.

— Végeznünk kell ezekkel a bestiákkal, — adta ki Radák a parancsot, — különben még megvadítják a lovainkat. Ide mellém, fiaim!

Jánoska és Gozár elhelyezkedtek. Az ifjú maga is kezébe vette golyóra töltött puskáját, s halkán füttyentett. A következő pillanatban Jánoska és Gozár gyakorlott kezében a katonai fegyverek dörgő versenyre keltek Radák angol puskájával, melyből tizenöt éles golyó sziszszent ki fél perc alatt. A három fegyver „munkája” mindössze talán másfél percig tartott — azután csendesség lett.

Radák, miután szétnézett a kövek között, megfordult és intett Jánoskának, hogy bátran jöhet a bagázsiával: a majmok eltisztultak. A tizennégyből mindössze egy hevert mozdulatlanul a csatatéren: egy öreg, melynek testhossza az egy métert meghaladta. A többi eltűnt.

Jánoska csizmája orrával akarta tovább rugni az orrán-száján vérző, látszólag élettelenül fekvő majmot — a holtak hitt állat e pillanatban azonban felpattant a földről, s egy óriási ugrással Vigyázó balvállán termett. A többi villámgyorsan történt. Radák elszörnyedt kiáltása még el sem hangzott, midőn Gozár vastag jobb karja már előre pattant, s megragadva a pávián nyakát — lerántotta Vigyázó válláról a földre.

A sebei dacára is még mindig izmos majom rémséges ordítással védte magát. Gozár mindkét markával szorította, homlokerei kidagadtak az erőlködéstől . . .

Néhány sulyos pillanatba telt, míg az állat hörögni kezdett, s lassú, görcsös reszketés után végre kiszenvedett.

Gozár ekkor felállt s nagyokat fúva, vérvörös arccal, nagy tisztelettel nézett a megfojtott páviánra.

— Soh'se hittem volna — mormogta, homlokát törölgetve — hogy ennyi dolgot adjon egy ilyen rongyos majom . . .

Radák megveregette az oláh vállát.

— Derék fiú vagy, Gozár! Ha nem lettél volna olyan gyors, most már csak ketten volnánk . . . Jegyezd meg magadnak, hogy e mai vitészedért egy szép tehenet fogsz tőlem kapni jutalmul odahaza.

Gozár szeme felvillant.

— Igazán? — kérdezte mohó arccal.

— Megérdemled, tehát meg fogod kapni — biztosította az ifjú az örvendő embert, ki hálálkodva köszönte az ajándékot s nagy jó kedvében vidáman rákiáltott a vállát tapogató Jánoskára:

— Sohse tapogasd, testvér! Leszedek én onnét még egy majmot.

— Nadragulyát . . . — duzzogott bosszankodva a hosszú tűzér — lesheted, míg a kedvéért ismét felrúgok egyet . . .

Radák ezalatt előre sietett s gyorsabb haladásra ösztönözte embereit. A pávián-kaland félórai idővesztésbe került. Ezt, ha útjuk legközelebbi célját, „Lajos király faluját“ esti kilenc órára el akarják érni, okvetetlen pótolni kell, különben az egész éjszakát szabad ég alatt lesznek kénytelenek eltölteni.

Esti nyolc órakor alkonyodni kezdett. A nap lebukott nyugaton — s egyszerre, minden átmenet nélkül, egy félpernyi idő alatt: koromsötétség borult az imént még napfényes tájra.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Furcsán érezték magukat a legények.

Gozár babonás meghunyászkodással húzta vállal közé fejét s ösztönszerűen keresztet vetett. Jánoska, némi iskolát végzett, igazvér székely „fi“ létére, nem volt ugyan babonás, de azért épen oly ijedt meghökkenéssel tekintett körül, mint kenyeres pajtása, az oláh. No most, uramfia, — mi lesz? Ilyen koromfeketeséget sohse tapasztalt. Megdől a világ, vagy mi? Mert azon most már egy pillanatra sem akadt volna fel, ha az ég — utolsó itéletnapra — megnyílt volna s vakító villámlás és szörnyű mennydörgés között romokba omlik vala össze szeme előtt az egész nagy mindenség.

Nem történt persze semmi.

Radák István hátra fordult és nevetve kérdezte:

— Úgy látszik, megijedtünk egy kicsit?

Jánoska szívéről az ifjú hangjára azonnal felszabadult a nehéz nyomás.

— Nem ijedtünk meg, úrfi, — felelte megkönnyebülve — csak reszkettünk. Gozárnak félelmében még a bicska is kinyílt a zsebiben s a bajusza egy hijján húsz macska-szálából, kihullott tizenkilenc.

— Jánoska fejéből is kihullott a negyedik szeg —
vágta vissza az oláh.

— Tíz perc mulva feljön a hold — biztatta őket
Radák — világosság lesz megint. Gyerünk! Előre, Jancsi!

Jánoska néhány erős rándítással magához térítette
a mozdulatlanul állva maradt lovakat és elindult a bagázsiával.

— Uhu . . . uhu . . . — huhukolt tréfás ijesztő hangon
Gozár felé, ki oldala mellett botorkált a sötétségben —
hol lézeng Nagyságod?

— Itt vagyok.

— Adhatna Nagyságod egy kis dohányt. Pipálhat-
nékom vagyon.

— Később, testvér — válaszolta Gozár — az orrom
hegyét se látom.

— Most!

— Mondom, hogy nem látok.

— Most, most! — makacskodott Jánoska —
moost . . . — nyujtotta el huhogó, mély hangon, — kü-
lönben megbánod!

— Tán nem?

— Roppantul megbánod — fenyegetődözött a hosszú
tüzér — ezután nem fogom megengedni, hogy megmentsd
az életemet! Tehát nem kapsz még egy tehenet. Azzal
az egy ajándéktehénnel maradsz holtig, kit érettem kap-
tál. Különben nem kaptad volna . . . nem igaz? Rohanj
tehát ide azzal a dohánnyal, eszed nélkül, moost . . .
Mindjárt! Különben — mondom — soha többé nem fogod
megmenteni az életemet!

Gozár édesdeden kacagott ezen az agyafúrt góbé
okoskodáson s adta a dohányt.

Néhány perc mulva a keleti égen csakugyan fel-
bukkant a hold. Sarlója gyorsan emelkedett a látóhatár
felé s kedves, szelid világossága csakhamar véget vetett

a sötétség komor uralmának: álomszerű, enyhe fényben úszott az egész afrikai partvidék s a tenger hullámos háta csillogott, mint az ezüst.

*

Esti fél kilenc órakor Jánoska egy lankáson emelkedő domb tetején, könyökével hirtelen oldalba lökte a mellette ballagó Gozárt s leintett szemével az alatt elterülő vidékre.

— Ez már valami! — bölintott elismeréssel az oláh, midőn a dús növényzettel borított tájat jobban szemügyre vette.

Radák lelkesedve magyarázott: az a széles, világos csík ott lenn, az öbölbe siető Gabon-folyó. Az öblöt nem fogják látni, mert észak-keletnek tartanak „Lajos király faluja” felé, melynek ezidőszerint fekete uralkodója: Daijoka ő felsége, állítólag a legértelmesebb négerfőnökök közé tartozik. Mivel eléggé töri a francia nyelvet is, könnyebb lesz vele megértetni, hogy gondoskodjék megfelelő jutalom fejében egy jóra való tolmácsról és egy megbízható vezetőről, mert e két ember nélkül lehetlenség volna tovább menni.

Mintegy félórai gyors haladás után, esti kilenc órakor, Radák egy gyönyörű pálmaerdőske szélén megállást parancsolt.

Épen szemben voltak Daijoka néger király ő felsége falujával.

A távolság — közbül az itt már eléggé széles, de sekélynek látszó Gabon-folyóval — nem volt több ezer lépésnél.

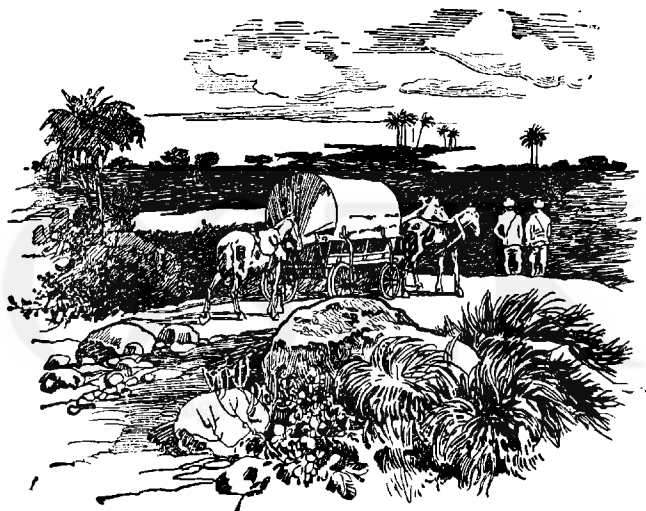
— Mást gondoltam, fiaim — mondta Radák miközben elrendelte, hogy a tábori sátrat gyorsan fel kell ütni, még pedig úgy, hogy a taliga is alája kerüljön a ládákkal együtt. — A három ló kívül marad. Nem

megyünk be a faluba, mert napnyugta után ez a vállalkozás már sok európai életébe került.

Jánoska, ki ezalatt fürgén dolgozott a tábori sátor fölépítésén, fejét csóváltgatta.

A sátor hamarosan elkészült. Jánoska híven az utasításhoz, a lovakat kívül hagyta.

— Jelentem alássan, kész a sátor!

— Helyes! — bólintott fejével az ifjú, miután messzelátója segítségével előbb néhány pillanatig nagy figyelemmel vizsgálta a folyó túlsó oldalán fekvő néger falut. Közelebb intette embereit és így szólt: — Okosan kell viselkednünk, nehogy a játék fejünkbe kerüljön. Daijoka királlyal okvetetlenül még ma kell beszélnem a tolmács és a vezető miatt, hogy holnap reggel azonnal tovább indulhassunk. Ennélfogva neki kell ide fáradnia.

— Nem jön a — dörmögte Gozár — minthogy ő a király, bárha csak fekete is.

— Ide varázsoljuk.

— Mivel, uram? — kérdezte kíváncsian az oláh.

— Mindjárt meg fogod látni! — válaszolta az ifjú s a sátorba lépve, kinyitotta a „4“-es számúládát. Abból kiemelt egy három lábbon álló, könnyű vas asztalkát. Kitétte a sátor elé s egy mélyített acélsészébe körülbelül fél kilogrammnyi barnászvörös port öntve, a csészét

az asztalra helyezte. Kabátja zsebébe pedig egy „csillagszóró“ rakétát dugott.

— Ahán! — kapott észhez az oláh, midőn a csészét megpillantotta — tudom már!

— No, csakhogy tudod, — mosolygott az ifjú.

Jánoska szamárfület lóbált kezével az oláh felé.

— Elég későre... mú... Frissiben is tudhatja vala Nagyságod, hogy görögtűz lészen.

— Nyergelj és lóra! — parancsolta Radák.

Radák meghagyta, hogy Gozár a sátoros ajtó előtt

balra, Jánoska jobbra álljon meg a lóval s úgy üljenek mozdulatlanul a nyeregben, mintha bronzból lennének öntve. Egy moccanás kevés, de annyi se legyen. Minden attól függ, hogy a „kisérteties“ látvány milyen hatást tesz a négerek babonás lelkére, mely minden kegyetlen vad-sága mellett is tele van hiszékenységgel és gyermekes együgyűséggel.

Radák meggyújtotta a görögtüzet.

A láng lassan, sistergés nélkül borította el a csésze tartalmát s csakhamar sötét-bíborba játszó, rendkívül erős, vörös fény világította meg a sátor, Radákot, a két lovast, a közeli pálmaerdőt és a sátor egész környékét jókora távolságban.

Radák messzelátóval vizsgálta a szemben levő falut, mely a szeliden rávilágító holdfényben eddig tökéletesen kihaltak látszott.

Gozár leszólt a nyeregből.

— Fölébredtek a szerecsenek — dörmögte halkan.

— Látom, — felelte az ifjú.

— Most már meg dobolnak is, — szólalt meg Jánoska — de ugyancsak repedt dobjuk lehet.

— Ezek a lármadobok — magyarázta Radák — vannak élesebb hangúak is, azok a harci dobok.

— Hát ez, amelyik most szól?

A falu felől egy feltűnően mély hangú üstdob kongását hozta el szárnyán az enyhe nyugati szél. Radák egy pillanatig hallgatódzott, azután elégedetten bólintott.

— Jól vagyunk már! Ez a legmélyebb hangú dob a főpapé. Minden néger falunak egy nagy tiszteletben álló főpapja van, aki legtöbbsnyire öreg ember s főpap, főorvos, főtanácsos, főkuruzsló egy személyben. A néger mindenféle kicsiny és nagy bajában ehhez az ő szent emberéhez fordul tanácsért, mert azt hiszi, hogy összeköttetésben áll a legfőbb istenséggel s el tudja úzni a

gonosz szellemeket. Babonás hiedelmében szentül meg van róla győződve, hogy a főpap esőt is tud csinálni, ha akar, de szárazságot is. Sőt elég hatalmas arra is, hogy a neki nem tetsző embert kutyává, mérges kígyóvá vagy patkánnyá varázsolja.

Gozár ismét megszólalt.

— Jönnék! Most gázolják a vizet.

Radák tokjába zárta messzelátóját. Nincs rá szükség. Az oláh apró, éles szeme fölér vele.

— Hányan lehetnek?

— Az eleje künn van a vízből, a vége most gázol bele. Lehetnek valami háromszázan.

Radák szemügyre vette a tömeget, mely mintegy kétszáz lépésnyire megállapodott s úgy látszik, nem tudja, mit csináljon. Tanácskozásuk izgatott, halk moraja egész a sátorig hallható volt. Így telt el mintegy tíz perc. Azután megint tíz. A dolog kezdett unalmassá válni.

— Csend, fiúk! — parancsolta a legényeknek. — E pillanattól kezdve sóbálványok vagytok.

Gozár és Vigyázó intettek, hogy úgy lesz.

Az ifjú ekkor a bíborvörös láng mögé állott, kiterjesztette karjait s dörgő, mély hangon, minden szót „kísértetiesen“ elnyújtva, lekiáltott francia nyelven a tömegre:

— Daijoka király, kit „dühös oroszlánnak“ neveznek, hozzád szólok! Daijoka király, hallasz-e engem?

A tömeg most nyugtalan mozgolódással kettévált, majd összébzárult s az így képződő félkör közepén megjelent a király.

— Daijoka király! — dörgött ismét a Radák hangja, midőn a habozni látszó fekete uralkodót a félkör közepén megpillantotta, — felszólítalak a minden világok ura nevében, lépj közelebb!

A főisten nevének említése, úgy látszik, még inkább

megfélemlítette a fekete felséget, mert beletelt néhány perc, míg rászánta magát, hogy a bíborvörös „földöntúli“ fényt valamennyire megközelítse.

Végre elindult.

Dajoka király magas, szikár alak volt s valami ötvenéves lehetett. Arca elég szabályos, sőt megnyerő is lehetett volna, ha folytonosan pislogó szeme s duzzadt,

húsos szájának furesa rángatózásai nem teszik visszaszítóvá. Fején turbánalakra göngyölt finom szövetet viselt.

A fekete uralkodó épp úgy, mint kísérete, főleg a sátornyílás mellett álló két mozdulatlan lovasalakra bá-mézkodott. A ló ritka állat volt a föld e távoli pontján: maga az uralkodó sem rendelkezett egyetleneggyel sem. Midőn már jól kibámulták magukat, a király néhány

lépésre előbbre ment s jobbját könnyedén fölemelve, így szólt:

— Béke veled!

Ezt a szokásos üdvözetet háromszor egymásután ismételte. Erre főemberei és harcosai, élükön az agg főpappal, halk tapsok között, egyhangú éneklő hangon kiabálták a fejedelem tiszteletére:

— Légy üdvözölve, urunk! Hatalmas oroszlán! Dühös oroszlán!

Radák egy lépéssel szintén előbbre ment; megvárta, míg az üdvözlő ének elhangzott, azután méltóságos mozdulattal intett a fejedelemnek, hogy fáradjon valamivel még közelebb.

Daijoka király azonban nem fáradott közelebb. A „dühös oroszlán“ úgy látszik, vagy nem tartozott a dühös oroszlánok közé, vagy annyira zavarta a „kisérteties“ látvány, hogy okosabbnak tartotta, ha magas személyét kellő távolságban tartja tőle.

— Mi az a nagy tűz, mely melletted ég? — kérdezte félig kíváncsian, félig gyanakodva.

— Szent tűz az égből — felelte mély hangon Radák — a főisten ajándékozta nekem, aki szereti a magyarokat s általam parancsolja neked, hogy teljesítsd kívánságaimat.

— Mit kívánsz, oh fehér ember, akit a főisten szeret? — kérdezte már inkább félénken, semmint gyanakvóan a király.

— A főisten meghagyta nekem, hogy amiért okos, vitéz és igazságos vagy, ajándékozzak neked ötven rőf fehér, harminc rőf kék, húsz rőf piros vásznat, egy pár sárga bőrsarut, két inget, tíz gyapjúkendőt, egy font cukrot, öt üveg rumot, öt üveg pálinkát és egy tégely varázskenőcsöt.

— Oh, főisten, oh! — kiáltotta elragadtatva a fekete felség.

— De az ajándékok fejében megparancsolja neked, Daijoka király, hogy még napkelte előtt gondoskodjál egy ügyes tolmácsról és egy vezetőről!

— Napkelte előtt itt lesz a tolmács, itt lesz a vezető, — ismételte a fejedelem.

Radák most észrevette, hogy a feketék kezdik megszokni a „kisérteties“ fényt s lassankint mind közelebb-közelebb nyomulnak.

Daijoka király pár lépéssel maga is előbbre jött.

— Fehér főnök, — kezdte jóval bátrabb hangon, mint az imént — meg akarlak látogatni sátorodban!

Radák meghökkent. Ez veszedelmes kívánság volt.

— Ha nem félsz a főisten tüzétől — válaszolta hidegvérrel, miközben az égő görögtüzbe észrevétlenül beállította a „csillagszóró“ rakétát, — jőjj közelebb, de vigyázz, nehogy kíváncsisággal a világok urának haragját fejedre zúdítsd!

Daijoka király erre ismét összesűgött a főpappal. Az agg főpap, úgy látszik, ravasz és vakmerő vén fickó volt. A kilátásba helyezett ajándékok nyilván az ő kapzsiságát is felköltötték s ez okon bizonyára arra ösztönözte az ilyesmire könnyen hajló fejedelmet, hogy nézen körül a fehér emberek sátrában és — ha lehet — kerítse hatalmába.

A királynak tetszett a beszéd.

— A főisten megdicsért — kiáltotta Radáknak hetyke hangon — tehát szeret és így nincs miért félnem a tüztől.

— Akkor csak lépj közelebb! — felelte Radák.

A rakéta éppen abban a pillanatban gyúlt meg, midőn Daijoka király alig volt tíz lépésnyire a sátólól. Sístergő csillagtűz omlott a közeledőkre.

A hatás leirhatatlan:

Tűz, tűz! Mindenütt tűz!

A tábori rakéta egész ragyogó fellegeit a tüzes csillagocskáknak prüszkölte ki magából s elborította az egész halálra rémült, ordító tömeget, mely hanyatt-homlok rohant el a veszedelem színhelyéről, nehogy a megsértett főisten szörnyű tűzharagját magára vonja.

Egy perc alatt tiszta lett az imént még sűrűn belepert mező.

Mikor a rakéta végre egy hatalmas dördüléssel szétrobbant és a csészében levő görögtüzet is kioltotta, Radák a holdfényben mindössze két embert pillantott meg a fűben: a királyt és főpapját.

Mindkettő eszméletlenül hevert. A rémület oly erős volt, hogy a rájuk hulló (egyébként pedig ártalmatlan) csillagtűz sűrű záporában elveszítették eszméletüket és összerogytak.

Jánoska és Gozár leugráltak a lovakról s szintén oda siettek.

— Felfordult ő felsége! — mondotta kárörömmel a hosszú tűzér s megpiszkálta csizmája orrával az ájult királyt.

— Ne bánts! — szólt rá szigoruan az ifjú. — Hálát kell adnunk Istennek, hogy így történt és nem másképen... Ebben a szegény fekete királyban különben sem támadt volna föl a rablási vágy, ha ez a keselyű orrú, öreg főpap nem unszolja. Rázd fel őket, Gozár, ébredjenek!

Az oláh letérdelt és előbb a királyt, azután a főpapot úgy összerázogatta, hogy a két fekete úr azonnal magához tért.

Dajjoka király reszketve tekintett körül.

Azt hitte, hogy az oktalanul megsértett főisten parancsára kellett feltámadnia az iménti tűzhalálból, hogy vakmerőségeért elvegye büntetését. A főpap, alig hogy talpon állt, ismét a földre vetette magát s ott nyöszörgött

kegyelemért. Nyilván azt képzelte, hogy a leggonoszabb szellemek hatalmában, a pokolban van.

— Hallgass ide, Daijoka, — szólott szigorú, komoly hangon Radák és merőn szemébe nézett a remegő fekete uralkodónak — a főisten most az egyszer még kegyelmesen elnézi kétszínűségedet és kérésemre megengedte, hogy feltámadj a tűzhalálból . . .

— Oh, főisten, oh! — rebegte megalázkodva, hálásan a fejedelem, miközben szorgalmasan tapogatta magát, hogy él-e csakugyan s nem égett hamuvá a szörnyű tűzben.

— Az ajándékokat azonban, melyeket ígértem, megvonja tőled — folytatta keményen az ifjú — semmit sem kapsz! A tolmács és a vezető azonban itt legyenek hajnalban, különben porrá égsz faluddal és népeddel együtt. Megértetted, Daijoka király?

A fekete uralkodó meghunyászkodva pislogott.

— Daijoka megértette — felelte alázattal és szívére tette kezét — itt lesz a tolmács, itt lesz a vezető . . .

— Erre a főpapra pedig, ki neked rossz tanácsot adott, huszonöt bambuszbotot veretsz!

— A főpap kap huszonöt botot . . .

— Most pedig béke veled! Távozz, Daijoka király! Ne feledd a tolmácsot, a vezetőt és a huszonöt botot.

— Daijoka nem felejt semmit, — erősítette, valamennyire ismét magához térve, a fekete uralkodó s főpapja kíséretében oly gyorsan takarodott vissza „Lajos király faluja“ felé, amennyire csak szikár lába megengedte.

Nemsokára mindkettő eltűnt a félhomályban.

HATODIK FEJEZET.

Mikor másnap reggel valamivel négy óra után Jánoska, ki elsőnek ébredt föl, hirtelenében felöltözött és lábujjhegyen kilépett a sátorból, hogy a már türelmetlenül nyerítő lovakat lenn a folyónál megitassa: odakünn egy szalmakalapos, kistermetű, zömök négert pillantott meg, ki a sátortól mintegy tíz-tizenöt lépésnyire hasmánt a fűben heverészett és nyugodtan várakozott.

A néger villámgyorsan ugrott talpra, s meghökkenve meresztette nagy fekete szemét Vigyázóra, kinek ölmagas alakja szemmel látható ámulatba ejtette.

Jánoska észrevette a hatást, melyet természetének rendkívüli magassága gyakorolt a bámuló feketére, s még jobban kinyújtotta hosszú tagjait. Hadd lásson csodát ez a kis néger, kinek csinosan kidolgozott bivalybőr-saruja, párduebőr-ágyékkötője s a karján csillogó finom rézsodronyperecek első tekintetre elárulták, hogy módo-

sabb s egyuttal az értelmesebb Gabon-melléki négerék közül való. Mintegy harminc éves férfi lehetett. Fegyver nem volt nála. Nyakáról — dísz gyanánt — gazella-szarv lógott alá, míg gyűrűs jobb keze egy majdnem két méter hosszú, vékony vasbotot markolt.

— Hogy hívnak, ecsém? — kérdezte Vigyázó, miközben fölkapaszzkodott lóva hátára s a másik kettőt

kantáron fogva, elindult a Gabon-folyóhoz, hogy meg-itassa az állatokat.

A néger szájtátva bámulta a lovakat, a kérdésre azonban fejét rázta.

— Nem hallasz magyarul? Ejnye, nem szégyeled? Hát németül kodácsolsz-e? Hát oláhul? Tótul se? . . . Eképpen se? Hát akkor nagyot nőjj, ecsém és várj sorodra, míg majd franciául beszél kondor fejeddel a nagyságos úrfi!

Megsarkantyúzta lovát és elvágatott a vízhez.

Radákot és Gozárt fölébresztette a hangos beszéd.

Néhány perc alatt felkészültek és kiléptek a sátor elé. Radák figyelmesen vizsgálta a nyugodtan álló feketét, azután feléje lépett s francia nyelven megszólította :

— Ki vagy ?

— Bembo — válaszolta a néger.

— A király küldött ?

— Uram, a dühös oroszán küldött, hogy arra vezesselek, amerre parancsolod. Ha te vagy a fehér ember, kit a főisten szeret, akkor hozzád jöttem, hogy hűséget fogadjak és utazásaidon vezetőd legyek.

— Én vagyok az a fehér ember — mondotta fejével biccentve az ifjú — akinek vezetőre van szüksége.

— Akkor én, Shir Gangomba fia, Bembo, hűséget fogadok neked és szolgálni foglak. Nagy fehér főnök, kit a főisten hatalmas tüzének erejével megajándékozott: tekints kegyelmesen reám és lásd, mint fogom megpecsételni véremmel hűségemet.

— Nem kívánom véreidet, Bembo, — mondotta Radák jóindulattal — megelégszem egyszerű fogadalmaddal is. Előbb azonban egy kérdést: hol van a tolmács, kit a királytól kértem?

— Én leszek a kiszongó (tolmács) is — válaszolta a néger.

Radák maga is jobban szerette így a dolgot.

— Jól van, Bembo, elfogadlak kiszongónak és ugyanegy személyben vezetőnek is. Ha jól szolgálsz és kiérdemled megelégedésemet: Daijoka király falujában te leszel a leggazdagabb ember!

A néger szeme megvillant az örömtől, egyébként azonban nyugodt maradt s csak fejével bólintott, hogy megértette.

Radák kezét nyujtott a feketének.

— Ez a kéz gazdagon megjutalmaz, de büntetni is tud.

— Megölhetsz, uram, ha esküt szegek — válaszolta egyszerűen a néger és tisztelettel megcsókolta az ifjú kezét.

Gozár, ki néma tanúja volt a jelenetnek, egy árva ígét sem értett ugyan a francia nyelven lefolyt párbeszéd-ből, a fekete azonban határozottan nem tetszett neki. Miért? Nem tudta volna megmondani. Nem tetszett és vége. Titokban azonban erősen föltette magában, hogy szemmel tartja s a legelső gyanús jelre azonnal lefűleli a kiszongót, akinek nevét könnyebb kimondás okáért: kis dongóra csavarta el.

Vigyázó vágatva érkezett vissza a lovakkal.

— Jelentem alássan, vizet ittunk.

— Okosan, Jancsi, ez szükséges volt! Vedd egyébként te is tudomásul, hogy ez a Bembo nevű fekete mától kezdve hozzánk tartozik.

Jánoska tréfás komolysággal emelte meg vászonkalapját a néger előtt.

Radák nemsokára kiadta a parancsot az indulásra.

Néhány órai szakadatlan vándorlás után Radák belátta, hogy a négernek alighanem igaza van: az öt vaspántos ládát így, egy talyigán, lehetetlenség lesz tovább szállítani. Itt a Gabon remek szép völgyében még csak ment, ahogy ment a dolog; a jórészt lapályos, aránylag könnyen megjárható füves talajon eléggé gyorsan haladtak. Benn, a földrész belseje felé erről azonban szó sem lehet. Gondoskodnia kell tehát más szállítási módról; teherhordókat kell fogadnia, számszerint legalább százötvenet.

A vándorlás, az ebédre szánt rövid félórai szünetet leszámítva, szakadatlanul egész estig tartott.

Félnyolc óra tájban végre feltűnt az új hittérítők

háza, mely egy lankás fensík közepén állt, 200—250 lépésnyi távolságra az innen nagy messzeségekbe húzódó erdőségtől. A francia hittérítő atyák e nyugalmas hajléka egyszerű, földszintes épület volt, tágas sövényvel bekerített udvarral s néhány fából épített viskóval.

Radák elsőnek vonult be a tárva-nyitva álló fonótt sövény-kapun. De legnagyobb meglepetésére sehol egy

lelket sem látott. Minden kihaltnak látszott. A faépület tetejéről meg a már jócskán színehagyott francia zászló is bágyadtan lógott alá.

Jánoska fürkészve tekintett körül, midőn az udvar közepén megállt a bagázsával.

— Nem igen igyekeznek elejbénk a szent emberek — mondotta Gozárnak, ki ezalatt a főépület bezárt ajtaján kopogtatott.

— Azt gondolom — szólt az oláh — hogy itten nincsen senki.

Az ifjú maga sem tudta, mit gondoljon.

— Bembo! — szólt rá a nyugodtan várakozó négerre, ki hosszú vasbotjára támaszkodva, illendő távolságból a fáradtan prüszkölő lovak megbámulásával volt elfoglalva — nem tudod, miért távoztak el innen az atyák?

— Nem távoztak, — válaszolta a fejét rázva a néger — csak a fiatal atyák távoztak a falukba, de visszajönnek.

— Eszerint itt most senki sincs?

— Öreg atya mindig itt van — felelte a néger — öreg atya nem megy falukba, mert öreg.

Bembo ezzel szájába dugta a két ujját s éles füttyentést hallatott, mely a közeli erdőség felől háromszoros visszhanggal verődött vissza.

A jeladó füttyre a hátulsó épületek egyikéből fiatal néger legényke tünt elő s gyors szaladással iparkodott az udvar közepén várakozó társasághoz. Bembo elébe állt. A két fekete beszélgetni kezdett. A fiatal legényke élénk taglejtésekkel, sebesen, nagy gyorsasággal válaszolt a Bembotól kapott gyors kérdésekre. Vegül elnevette magát, megfordult s az épület háta mögé iramodva, hirtelen eltűnt a szem elől.

— Nos? — kérdezte Radák.

— Úgy van, mint mondtam — adta meg Bembo a felvilágosítást — fiatal atyák elmentek, öreg atya itthon van. Fiatal ember elment, hogy jelentse öreg atyának: fehér emberek jöttek.

— Miért nevetett a gyerek?

Bembo komoly fekete arcán megjelent egy alig észrevehető gyenge mosoly.

— A fiú azt hiszi, hogy az öreg atyával beszélni nehéz.

— Miért?

— Már öreg.

— Nem értem!

— Már nagyon öreg, — ismételte nyomatékmal a néger.

A hittérítők házának bezárt ajtaja most kinyílt s egy kerekos hordozható székben, melyet az imént eltiint

negerfiú tolt maga előtt, egy galambösz aggastyán törődött alakja volt látható. A hittérítők egyszerű papi kötösét viselte. Fején széles karimájú szalmakalap volt a nap heve ellen. Sovány, reszkető kezében kissé már megsárgult elefantsont-keresztet tartott. A négernek igaza volt: nagyon öreg volt már ez az aggastyán.

Radák elébe járult és tisztelettel köszöntötte.

— Radák István vagyok Magyarországból — mutat-

kozott be az aggastyánnak, ki végtelen jósággal emelte rá szelid kék szemét, de azonnal észre lehetett venni, hogy ez a gyöngye öreg szem alig látja a fiatal embert és környezését — s azért jöttem, hogy Pongrác atyával beszélhessek.

A néger fiú élénken integetni kezdett Bembonak, ki erre közelebb lépett Radákhoz és így szólt:

— Fehér főnök hangosabban beszéljen. Öreg atyának neve Pongrác, de öreg atyával beszélni nehéz . . .

Radák bólintott, hogy jól van. Ez az aggastyán tehát Pongrác atya, az egyetlen ember, ki eltűnt testvérbátyjáról valamelyes útbaigazítást tudott adni. És ez az a föld, melyet egykor testvérbátyja is taposott . . . — gondolta elfogultan, némi megindulással az ifjú, miközben alig tudott visszafojtani egy ajkára törekvő bánatos sóhajt . . . De gyorsan erőt vett megindulásán s az aggastyánhoz fordulva, pár szóval elmondta, hogy bátyját, Radák Domokost keresi, ki ennekelőtte majdnem három évvel, mielőtt a földrész ismeretlen belsejébe nyomult volna, Pongrác atyának is vendége volt.

— Úgy érzem, tisztelendő atyám, — folytatta hévvel — hogy szegény testvérem életben van! Eljöttem tehát, hogy fölkeressem és megszabadítsam. Anyánk van otthon, Magyarországon, aki gyászolja fiát . . . Bizonyosságot kell tehát szereznem minden áron! Ha talán időközben hallott valamit, tisztelendő atyám, ami bátyám nyomára vezethetne, kérem, közölje velem. A legkisebb nyomocska is becses előttem és kimondhatatlanul boldoggá tenne.

— Amim van, fiatal barátom, — mondotta nehezen érthető, tompa hangon az aggastyán — szívesen megosztom önnel. Kenyér, gyümölcs, rizs . . .

— Mindennel el vagyok látva, tisztelendő atyám; — válaszolta az ifjú — nem ennivalóért, hanem útbaigazításért jöttem.

Radák végre is belátta, hogy élőszóval nem boldogulhat, mert a tiszteletre méltó agg süket, egy szót sem volt képes megértetni vele. Más módhoz kellett folyamodnia. Kiszakított tehát jegyzőkönyvéből egy lapot, s jó kövér, gömbölyű betűkkel ráírta, amit tudni szeretett volna és átnyújtotta az aggastyánnak.

Pongrác atya erre reszkető kezével, nagy ügyelbajjal föltette okuláréját, mely fekete zsinóron nyakában lógott s végigbetűzte a mindössze két sorból áll rövid, világos kérdést.

Azután ölébe ejtette a papirlapot és megszólalt:

— Az ilyen öreg ember, kedves ifjú, mint én, nehezen emlékszik arra, ami három év előtt történt. Bátyjára sem tudok már emlékezni, hírt sem hallottam róla, csak annyit tudok, hogy karavánjával az Ogovai folyó jobb partján indult útnak. Ha ott nem találja, kerüljön délkeletnek a Kongó felé. A Fanok földjére bátyja nem mehetett, mert ott évek óta véres belháborúk dühöngenek. Csak a Kongó felé, fiatal ember, a Kongó felé...

Radák ezalatt a harmadik lapot is elkészítette. Az aggastyán végre ezt az alig másfél soros lapot is ölébe ejtette.

— Teherhordó emberek e vidéken nincsenek. Állataink sincsenek. A hittérítőknek csak két öszvérük van, de ezek szükségesek és drágák. Nagyon drágák.

Radák ismét jegyzőkönyvéhez folyamodott s mondanivalóit egyenként az aggastyán szeme elé tartotta.

— Megveszem a két öszvért. A tiszteletreméltó hittérítők jó pénzen másokat szerezhetnek a Gabon-öbölben.

Az öszvérek ára erősen borsos volt, de így is nagy szerencsének kellett tartani a vásárt, mert e teherhordó állatok hiányában minden egyes mérföld bejárása kétszer, sőt háromszor annyi időbe került volna.

Radák meghagyta, hogy vezessék az öszvéreket is,

a lovakat is az istállóba. Miután pedig az aggastyánnal újabb írásos beszélgetésbe bocsátkozott, kinyerte engedelmét, hogy az éjszakát mindnyájan a hittérítők házában tölthetik. Elrendelte tehát a táborozást. Reggelig pihenni fognak.

Pongrác atyát ezalatt a fiú betolta karosszékestül a hittérítők házába, hová Radák után csakamar Gozár és Jánoska is befelé indult. Bembo, a néger, kijelentette, hogy künn marad és őrködni fog.

Gozár titokban rá-rásandított a podgyász mellé telepedő feketére, aztán hümmögve lépkedett be ura után a házba.

— Ügyelni fogok erre a kis dongóra — mormogta gyanakodva.

Ügyelt-e, nem-e az éj folyamán a neki mindenképen gyanús vezetőre az oláh, erre bajos lett volna kielégítő választ adni. A hittérítők házában mindenki mélyen aludt s az enyhe afrikai éjszaka csendjét mindössze egy-egy távoli párduc-üvöltés zavarta meg. Bizonyos csak annyi volt, hogy midőn másnap reggel öt óra felé Radák és Jánoska tökéletesen felfrissülve kiléptek a házból: Gozár és Bembo az átsomagolás fárasztó munkájával javarészt már készen is voltak. A kiürített vaspántos ládák egy fészker alá voltak rakva s a vízhatlan vászonba takart összes podgyász, négy egyenlő részre osztva, készen állt, hogy a lovak és öszvérek segítségével tovább szállítsák.

Bembo feltűnő ügyességet tanusított az átsomagolásnál. Nyugodtan, meggondolva, semmit el nem hamarkodva, de nem is késlekedve, dolgozott oly biztossággal, mintha soha életében egyebet nem csinált volna. Gozár titokban kénytelen volt elismerni, hogy feltétlenül ügyes ember. Munka közben folyton szemmel tartotta, de a legkisebb gyanúsat sem vette észre. Bembo szorgalmasan tett-vett, kötözgetett, pakolt s mindezt nyugalommal, egy-

kedvűen, szinte fásultan cselekedte, anélkül, hogy a keze közé kerülő százféle tárgy bármelyike is meglepte volna. Se érdeklődést, se kapzsiságot nem mutatott. Komoly, fekete arcán egy idegszál sem rezzent.

Radák az elvégzett munkát apróra megvizsgálta, itt-ott némi cserét, változtatást kívánt s midőn mintegy félóra múlva az is készen volt, elrendelte az indulást.

Jánoska elővezette a lovakat. Bembo a két öszvért.

Felrakodtak és valamivel hat óra után elindultak.

Bembo kérdőleg tekintett a legelől lovagló ifjúra.

— Mit parancsolsz, uram? Hová vezesselek?

— Vezess az Ogovaihoz! — utasítá Radák a négert, ki a kapott parancs után azonnal délnek kanyarodott s egyforma, nyugodt, de rendkívül gyors léptekkel haladt a menet élén.

Radák még egyszer visszanezett a hittérítők házára.

A friss reggeli szélben ezúttal vígan lengett a francia zászló. Az ifjú megemelte vászonkalapját és búcsút intett a zászlónak, melyben Nyugat-Afrika e távoli pontján az európai műveltség utolsó látható jelvényét üdvözölte. E ponttól kezdve a földrész belseje felé minden „sötét“.

Előre tehát a sötétségbe!

A testvéri szeretet tüze fenséges és örök. Szent lánggal égő, mint Mózes csipkebokra. Villám, mely megtöri és diadalmasan megvilágítja a sötétséget.

HETEDIK FEJEZET.

A vidék mindegyre vadabbá vált.

Az út ezen az ismeretlen, vad területen nemcsak veszedelmes, de rendkívül fárasztó is volt. A gyéren fel-feltűnedező néger falvakat mindenütt gondosan kerülni kellett.

Radák mindenáron kerülni akarta az összeütközést, amelynek kimenetele mindenkor beláthatatlan. Nem bátorsághiányból, hanem kizárólag azért, hogy gyors elhaladásában — amennyire emberileg lehetséges — semmiféle fölösleges vagy oktalan idővesztéséget ne szenvedjen. Gyakorta tehát jókora kerülőket kellett tenni, hogy az újtjokba eső falvaktól minél minél messzebbre maradjanak.

A vándorlás hetedik napján, mely épen vasárnapra esett, Bembo már kora hajnali négy óraker jelentette, hogy két óra múlva meg fogják látni az Ogovait.

A kis karaván egy rendkívül sűrű palmaerdő szélén töltötte ezt a szombatról vasárnapra virradó éjszakát.

A levegő váratlanul lehült.

Mondhatni: hűvös éjszaka volt.

A mindenféle időjáráshoz egyformán alkalmazkodni tudó Gozár is magára húzta a gyapjútakarót. Vigyázó pedig mérgesen erősítgette, hogy ennél bolondabb időjárást teremtett emberfia még nem tapasztalt. Tegnap délután még olyan volt a hőségtől, mint a főtt rák, néhány órával később már szinte fázott s ha nem szégyelné, még dideregne is.

Bembo nem panaszkodott.

Egykedvűen guggolt a sátor előtt s a száraz palma-háncsból futtában rakott tüzet élesztgette, melynél Vigyázó a teát főzte. Midőn a víz forrni kezdett, Gozár szétnyitotta az összerakható tábori asztalt. Poharakat, rumot, cukrot hozott s kirakta a reggelit, mely kétszersültből, sajtból és néhány szelet füstölt sonkából állott.

Bembo mindent evett.

Mértékletessége viszont csodálatos és szokatlan volt. Alig nyúlt a szeszes italokhoz.

Az afrikai általában véve mind iszákos. A kukoricából önmaga által erjesztett sörtől kezdve, mindent mohón

megiszik, amihez csak hozzáférhet. Bembo ritka fehér holló volt: a forró teát nagy gyönyörűséggel szűrte, rumot azonban alig öntött bele pár cseppet s azt sem mindig. Észre lehetett venni, hogy valósággal fél a szeszes italtól

Reggeli után a szokott sorrendben indultak útnak.

Legelől Radák lovagolt, mellette Bembo szedegette izmos fekete lábait. Azután Vigyázó következett a lovak-

kal, majd Gozár az öszvérekkel, melyek a már megjárt hét napi úton hasznavehető, kitartó, erős állatoknak bizonyultak. Gozár, ki eleinte ugyancsak éreztette velük, hogy méregdrága pénzen vásárlódtak, később valósággal megszerette őket s bodros, szürke sörényüket gyakorta megsimogatta, az egyiket „Drága“, a másikat „Pénzes“ névre keresztelte.

A pálmaerdő végső nyúlványához érve, reggeli fél hat óra tájban, Bembo megállt. Vizsgálni kezdte a talajt, mely itt-ott már észrevehetően nyirkossá kezdett válni s

tele volt magasan felnyúló náddal és sással, azután gyorsan fölvetette fejét s nála szokatlan nyugtalansággal, sebesebb haladásra biztatta a kis karavánt.

Ő maga jó példát mutatva, szinte futott.

A legények megcsapkodták az állatokat s gyors ügetéssel iparkodtak az elől lovagló Radák után, ki viszont Bembo nyomdokaiban sietett tovább egy eléggé keskeny és mindegyre nyirkosabbá váló csapáson. Ez az egyetlen járható út volt a tökéletesen elhagyatottnak látszó egyenlítői vidék vad pompájában.

A sás és nád sűrű bokrokkal váltakozott. Óriási páfrányok csillogtatták fényes, csipkés leveleiket a nap fényében, egy-egy magányos kókuszpálma nyilegyenesen emelkedett ki a bokrok és a hatalmas, szúrós kaktuszok közül, melyek fölött éktelen rikácsolással a szivárvány legszebb színében ragyogó papagályok röpködtek.

— Miért szaladunk, Bembo? — kérdezte Radák, ki az összetaposott, kátyús, mély nyomokkal bevájt csapáson alig tudott nyeregben maradni. Lová lépten-nyomon felugrott, majd nagyokat fújva, meg-meghorkanva kerülgette ki a lába elé kerülő mély kátyúkat.

Épen ily keservesen nyomultak előre a teherhordó állatok is. Jánoska dühös volt, Gozár nemkülönben. Miért szaladni, mikor nem kerget senki.

De Bembo csak nyargalt, mintha kergették volna.

— Lassabban! — kiáltotta rá az ifú, midőn egy fordulónál elvesztette szem elől az ölmagasságnyira felnyúló, tömött nád-, és fütengerben bujkáló négert.

— Sietni, uram, sietni! — kiáltotta vissza saját-ságosan öblös torokhangján Bembo s magasra emelte hosszú vasbotját, hogy bujkálásának irányát tudtul adja.

— Megbolondult ez a Bembo! — fakadt ki Vigyázó ingerülten, midőn a lovak mellett majdnem orrára esett a vízzel telt kátyúban.

Emberről-állatról csak úgy dőlt a verejték. Jánoska lihegett, mint egy hegynék kapaszkodó gőzös. Gozár vő:henyes, nagy feje szinte meggyúlt az erőlködéstől.

Az oláh azon a ponton volt, hogy már-már komolyan elöntse fejét a düh.

Egyszer csak, valahol messze, a hátuk mögött olyan füldobrepesztő ordítás vágódott föl a hűvös reggeli levegőbe, mintha száz rozsdás réztrombitát egyszerre recsegtetnének . . .

Azután megint . . .

Szörnyű trombitálás.

Vigyázó riadozva kapta föl fejét, Gozár finom, éles-hallású füle viszont csakugyan majd megrepedt.

A máskor mindig egykedvű Bembo most izgatottan kiabált.

— Elefántok jönnek! Az elefánt haragszik, ha fehér embert lát.

Radák hátrakiáltotta a legényeknek:

— Elefántok jönnek, fiam! Gyorsan!

Gozár dühe erre a kiáltásra egyszerre elpárolgott.

— Ahán, — okoskodott megnyugodva, — hát ezért kell nyargalni. Így már jól van. Az elefántok finomul tudnak trombitálni, de — gondolta magában — „a nagyhangú kutya ritkán harap“. Ennélfogva azok az elefántok sem lehetnek valami haragosak. Mindezeknél fogva tehát voltaképen mire való légyen ez a nagy szaladás?

— Nem értem az úrfit, — szólta át az előtte igyekező Vigyázóhoz, — mire való agyonkergetni az embert?

— Nem hallod-e, hogy elefántok jönnek hátul! — kiáltott vissza mérgesen a hosszú tűzér s még sebesebb ügetésre ösztökelte lovait.

Az elefántordítás e percben ismétlődött.

— Szaladni, szaladni! — kiabálta Bembo a menet élén.

— Gyorsabban, fiúk! — parancsolta izgatottan Radák, — oly gyorsan, amint csak lehet! A néger azt mondja, hogyha nem érjük el idejében az Ogovait, amelynek széles medre e helyen sekélyes és keresztülgázolható: az utánunk törtető elefántesorda irgalmatlanul összetapos! Tehát csak gyorsan, gyorsan! Jánoska, korbácsot a lovaknak! Gozár, ne maradozz!

Korbács ugyan nem volt a hosszú tűzér kezében, tenyere azonban szaporán dolgozott a két ló hátán.

Gozár fejét csóválta; megkergette ugyan öszvéreit, de csak éppen hogy tessék-lássék. Nem értette az egész dolgot.

A trombitaszerű, recsegő ordítás most harmadszor ismétlődött, de már jóval közelebből, mint az imént.

Bembo nem győzte bevárni az állatokat. Visszarohant s vékony vasbotjával kiméletlenül végigvert a lovakon is, az öszvéreken is. Gozárt erre megint elöntötte a méreg. Már-már kinyújtotta vastag karját, hogy megelőzze az embertelen állatkínzást, midőn Radák hevesen rákiáltott:

— Hozzá ne nyúlj!

Az ifjú hangja csattant, mint a pisztolylövés. Szeme villámokat szórt.

— Azt akarod, — ordította dühösen, — hogy ostobaságod miatt mindnyájan tönkremenjünk! Mars előre! Parancsolom!

Gozár meghunnyázkodva engedelmeskedett. Haj, haj... így még sohasem látta fiatal urát... Miközben öszvéreivel most már gyorsan előretörtetett, hinni kezdte, hogy a veszedelem, amelyben forognak, több kettőnél. Az ilyen nagyjóságú, előkelő fiatal ember, mint az ő ura, holmi jelentéktelen baj miatt nem szokott ennyire dühbe jönni. Erősen bánni kezdte, hogy okot adott e haragra. No, de majd jóvá teszi.

Nagy buzgalmában aztán úgy megindult, hogy az Ogovai széles, gyönyörű partjára érkezve, sebesen vágató öszvéreivel majdnem feldöntötte az ugyanakkor odaérkező Jánoskát is.

— Vízbe, vízbe! — kiáltotta lélekszakadva a néger s előre sietve, ő maga elsőnek gázolt a vízbe.

Utána Radák lovagolt be a folyóba, mely amily hatalmasan széles és méltóságosan nagy volt, éppen olyan sekélynek is bizonyult. A mélységek és zuhatagok mintegy öt kilométernyi távolságban lehettek. Tompa dörgésüket egész ideig lehetett volna hallani, ha a kis karaván a menekülésen kívül most bármi egyébre is figyelni tudott volna.

Alig voltak mintegy száz-százhusz méternyire a vízben, midőn a csak imént elhagyott homokos folyam-parton megjelent az itatójára siető elefántcsorda.

Kilenc óriási elefánt törtetett egymásután.

Gozár táguló cimpákkal, kerekre nyitott, bámész szemekkel nézte őket.

Most látott elefántot először életében.

— Nem hittem volna, hogy ilyen nagyok, — dörögte meghökkenve.

Az afrikai elefánt testalkatra nézve kisebb, mint az ázsiai, ingerlékenysége és szilajsága azonban jóval nagyobb. Erre számítva, Radák megparancsolta embereinek, hogy tartsanak szorosan Bembo után és késedelem nélkül, gyorsan, sietve gázolta a vizet.

Az elefántcsorda harsogó trombitálás között lépkedett be a folyóba.

A vezér azonban nem állt meg, hanem magasra emelt ormányából harcias ordítást hallatva, bámulatos mozgékonyssággal kezdte gázolni vaskos oszloplábával a vizet.

— Elefánt látja fehér embert és haragszik! — kiáltotta, kézzel-lábbal integetve a néger. Majd tölcseért csinálva szája elé a tenyeréből, azon keresztül kiáltozott: — futni amint lehet, elefánt jön!

Gozár egy szempillantás alatt tisztában volt vele, hogy a hihetetlen gyorsasággal előrenyomuló harcias elefánt a legközelebbi két percben okvetetlen utól fogja érni.

Teherrrel megrakott öszvérei nem képesek oly sebesen gázolni a vizet, mint a folytonos ingerült trombitálás között közeledő állat, melynek rengeteg füle heves mozgásban volt s a homloka közepén látható hófehér folt fénylett a napban.

Mit csináljon?

Gondolkozásra nem volt idő.

Benyomott tehát egy töltényt a válláról soha le nem maradó gyalogsági fegyverbe és szembefordulva a dühösen trombitáló elefánttal, elszántan várakozott.

Bembo, midőn az oláh szándékát észrevette, kétségbeesetten kiáltozott:

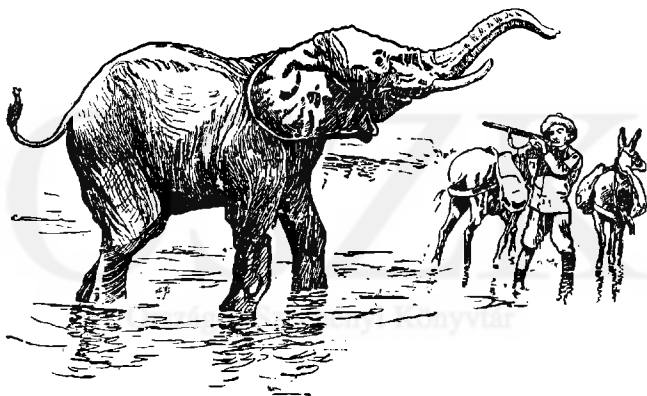
→ Fehér harcos fusson, ne lőjjön! Matibu: (elefánt) szent!

Radák felállt lova nyergében s izgatottan kiáltotta a feketének.

— Lőni kell, különben el van veszve!

— Fehér harcos fusson, de ne lőjjön! — ordította harsány hangon a fekete, amint csak öblös torkán kifért s oly rémült arcot vágott, mint egy halálraitélt.

Meg kellett érteni a Gabon-melléki Bembo rémületét, midőn azt látta, hogy Gozár egy fehér homlok-foltos „szent” elefánttal akarja megvívni az élethalál harcot.

A fehér folt — vallásos hite szerint — azt jelentette, hogy az állat valamely nagy főnök lelkét birtokolja. Kedves teremtménye egyúttal a főistennek is, ki mindenek megintésére saját kezével jelölte meg a homlokán látható hófehér folttal. A néger inkább agyongázoltatja magát, semhogy fegyvert emeljen egy ily „szent” állatra s ezzel fejére zúdítsa a bosszúálló főisten haragját is.

Gozár célbavette a magasra emelt ormánnyal közeledő állatot és közvetlen-közelből szájába lőtt.

Azután félreugrott.

Éppen az utolsó pillanatban . . .

Az elefánt fájdalmas ordítással sujtott le ormányával, de a hatalmas ütés nem a villámgyorsan félreugró oláhot, hanem a szegény „Pénzes“ öszvért találta. Az állat felnyihogott kínjában, orrán-száján kibuggyant a vér . . . azután térdre rogyott és beleesett a vízbe. Vége volt. Nem mozdult többet.

Az elefánt keresztülgázolt rajta és ordítva emelte ormányát új csapásra.

Gozár elveszettnek látszott.

Ebben a válságos pillanatban dördült el Jánoska biztos markában a fegyver, s az elefánt szemén keresztül fejbe találva, előre zuhant, mintha villám sujtotta volna. Az óriási test messze szétloccsantotta zuhanásában a vizet, azután ott maradt mozdulatlanul az öszvér összeroncsolt hullája mellett.

Gozár sápadt volt, mint a fal. Kezét nyujtotta a hozzásiető Jánoskának.

— Köszönöm testvér — mondotta egyszerűen.

— Nincs mit, testvér, — válaszolta a hosszú tüzér és jól megrázta megmentett kenyeres-pajtása kezét.

Radák meleg szavakkal dicsérte gyorsaságáért Vigyázót s félig tréfásan, félig komolyan megfenyegette a lassanként magához térő Gozárt.

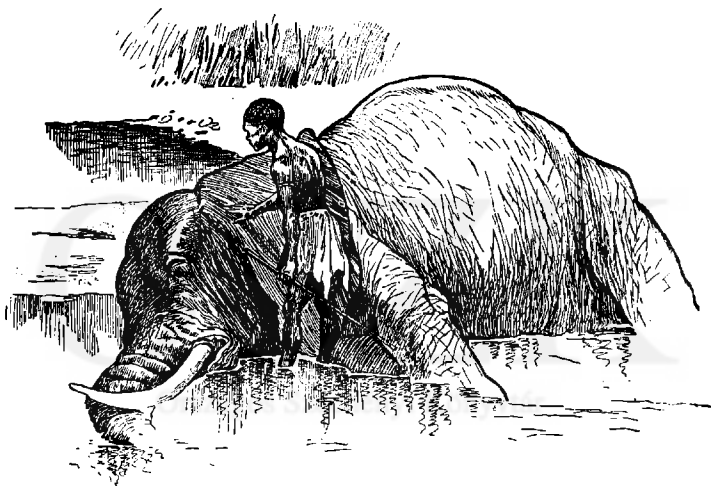
— Máskor aztán így vedd kicsibe az elefántot!

— Nem gondoltam, hogy ilyen fránya állat . . . — dunnyogta restelkedve az oláh.

Csak Bembo sopánkodott keservesen.

A mindeddig nyugodt és egykedvű négert mintha kicserélték volna. Ijedt tekintettel nézegette a mozdulatlanul fekvő elefántot, mintha attól rettegett volna, hogy a szent álatban lakozó nagy főnök lelke azonnal ki fog onnan törni és megsemmisíti haragja földöntúli erejével az egész társaságot.

Míg Gozár és Jánoska az agyonsújtott öszvér podgyászából megmenteni iparkodtak, amit lehetett, s az átázott csomagokat átrakosgatták a lovakra, Bembo folyton kesergett. Sajátságos, éneklő hangon könyörgött „Matibu“-nak, hogy ne haragudják. Messze idegenből fehér emberek jöttek s a fehér ember nem tiszteli az elhúnyt nagy főnök lelkét.

Radák mosolygott a keserves jajongáson, meg nem is.

Ime egy aránylag művelt néger. Mindenesetre sokkal különb, mint a többi; de teli babonával, lelki sötét-séggel és feneketlen tudatlansággal. Milyen lehet a többi, ha ez a kiváló néger is ilyen?

— Elég volt a kesergésből, Bembo, — szólt rá barátságosan, nehogy megsértse vallásos érzelmeit, — indulni kell!

— Megyek uram! — válaszolta bánatos hangon a

néger, — de készülj, az elefánt szent, nagy főnök bosszút áll . . .

Bembo lehorgasztott fejfel indult előre az e ponton körülbelül 1600 méter szélességű Ogovain, hogy átkalauzolja a karavánt a túlsó parta. Ott egy nagy messzeségbe húzódó erdőség kezdődött, mely innen délnek egész az „Eugénia zuhatagok“-ig tart, s még ott sincs vége.

Radák azt remélte, hogy az Ogovai jobbspártján majd csak találni fog olyan néger falura, hol eltűnt testvérbátyjáról hírt hallhat. Neki is ezen az úton kellett áthaladnia, mert máshol nem mehetett. Az Ogovai sehol máshol nem gázolható át, csak épen ezen az egyetlenegy sekély ponton.

Reggeli félnyolc óra volt, midőn elértek a túlsó partra.

A hajnali hűvös levegőt ismét a forróság váltotta föl.

Az erdő valósággal hivogatta árnyas lombjai alá a kis karavánt.

Vigyázó épen indítványozni akarta, hogy álljanak meg egy negyedórára, míg az elresztett öszvér podgyászát arányosabban osztják el a három teherhordó állat között — midőn füle mellett füttyülő szisszenés suhant el . . .

A legény ösztönszerűen félrekapta a fejét.

— Hát ez mi? — kérdezte meglepetve.

A magyarázat rögtön megjött. Bembo odaugrott az ifjú lovához, megragadta a zablát és leráncigálta az erdő szélén álló óriási fatörzsek mögé.

— Elbújni, elbújni! — kiáltotta vésztyósló hangon.

Most újabb szisszenés suhant keresztül a levegőn, azután megint egy . . .

Gozár és Jánoska nem vették tréfára a dolgot. Bemenekültek ők is az állatokkal a fák mögé, melyeknek alsó törzse oly vastag volt, hogy átkarolására nyolc összefogódzott ember sem lett volna elég. Biztosabb

várat képzelni sem lehetett, — most már csak azt kellett megtudni, hogy miféle ellenség ellen kell ez a vár?

Megtudták hamarosan azt is.

A fáktól mintegy száz lépésnyire egy csapat magas termetű, világosbarna néger bukkant ki a sűrűségből. Tetőtől-talpig be voltak mázolva törzsük harcias jelvényeivel. Lehettek valami negyvenen. Jól megnőtt, szálás fickó volt valamennyi. Vezérük, egy herculesi termetű,

izmos néger, egész fejjel nagyobb volt a többieknél. Bemázolt arcával, vadul forgó szemével s fejdíszre ide-oda lengő struc-tollaival nem annyira félelmes, mint inkább utálatos látványt nyújtott.

— Miféle törzsbeliek? — kérdezte Radák a mellette álló Bembot, ki nyugtalanul tekintgetett maga körül, majd a közeli fatörzsből kihúzott nyílvesző hegyét vizsgálta meg.

— Fanok, — felelte bús hangon a néger, — nagy főnök lelke bosszút áll . . .

A magyarázat sehogy sem tetszett az ifjúnak. A fan-négerék harcias, vitéz, rabló természetű törzs. Örökös ellenségeskedésben élnek összes szomszédaikkal; rabló hadjárataik közben elkalandoznak gyakorta a tengerig, sőt még a szigetekre is elmerészkednek. Testszínük sokkal világosabb a Gabon-mellékiekéénél, alakjuk hasonlíthatatlanul szebb. Harci erények dolgában viszont ők az elsők. Mindez épen nem volt valami megnyugtató.

Előbb valószínűleg mérgezett nyilveszőkkel akarták lesből lenyilazni a kis karavánt, hogy minden kockázat nélkül kényelmesen kifoszthassák. Most aztán, midőn látták, hogy orgyilkos tervük kudarcot vallott, kirohantak a sűrűségből, s éktelen ordítózás és vadállati bőgés közt — mely nyilván az ellenfél megijesztésére szokott szánva lenni — fegyvereiket ragadták elő, s hosszúcsövű muskétáikból dörgő sortüzet adtak a fákra.

Radák belátta, hogy nincs vesztegetni való idő.

— Bembo, — parancsolta a fásultan álló négernek, ki szentül meg volt róla győződve, hogy a bünhődés órája elérkezett — állj velök szóba és mondd meg nekik, hogy nem akarok vérontást. Engedjék meg, hogy szabadon elvonulhassunk.

Míg Bembo a kapott parancsot teljesítette, Radák röviden odaszólt a két legénynek:

— Vigyázz!

S ő maga is tüzelő állásba helyezkedve, hidegvérrel várta, lesz-e sikere Bembo kiabálásának, vagy nem lesz. Nagyon óhajtotta hogy legyen. Undorodott a vérontástól, mely mind e mai napig az ő ember vadság gyűlöletes maradványa. A kényszer azonban — sajnos — kényszer, s az önvédelem joga mindenkinek, ki végső szükség esetén, lelkének nemesebb meggyőződése ellenére, kény-

telen vért ontani. Ily esetben megszűnik minden okoskodás. Vagy — vagy. Más kigázolás nincs.

— Nos? — kérdezte a néger.

— Harcosok meghagyják életet — válaszolta Bembo s egykedvűen lebámult maga elé a földre, — de mindent akarnak: lovakat, öszvért, mindent . . .

— Kiáltsd át nekik, hogy kész vagyok méltányos váltságdíjat fizetni.

Bembo ezt a parancsot is teljesítette, de erre már csak harcias üvöltözés és a muskéták ropogása volt a válasz. A fanok nagyon is világosan adták tudtul, hogy nem alkuszna.

Radák vállat vont.

Amit lehetett, azt megtette. A többi Isten kezében van.

A herkulesi termetű főnök most rohamra tüzelte harcosait. A vadak dühös ordítózással fogadták a lelkesítő beszédet . . . s ezzel Radákra és társaira nézve a végső szükség pillanata elérkezett.

— Tüzelj! — parancsolta hidegen.

A következő pillanatban az óriási termetű főnök keresztüllőtt koponyával bukott arcára, s a rákövetkező három-négy perc alatt az ütközet sorsa is el volt döntve. Hiába minden vitézség és személyes bátorság: az ismétlődő fegyverek gyors „munkája“ ellen a nehézkes muskéták igen gyenge szerszámok voltak.

Kilenc halott és egy súlyosan sebesült fan-néger maradt a csatatéren, de rövid kinlódás után az is meghalt.

A többi oly bámulatos gyorsasággal tünt el a sűrűségben, mintha a föld nyelte volna el őket.

Bembo egy csöpp meglepetést sem mutatott a harc ily gyors és szerencsés kimenetele fölött.

Radákhoz fordult és engedelmet kért, hogy beszélhessen.

— Fehér emberek tűzcsöve jó, — mondotta s úgy állt ott búsan lehorgasztott gyapjas fejével, mint egy kárvallott cigány, — de Matibu haragja nagy . . . négerek sokan, mint fűszál . . . visszajönnek és ölni fognak . . .

Radák elismerte, hogy a megugrott négerek nagy veszedelmet zúdíthatnak rájuk, ha nem sikerül idejében nyomot veszteniök. Az Ogovai mellett most már lehetetlen tovább haladni a földrész belseje felé, be kell tehát hatolniok az őserdőbe s azon keresztül kell megkísérelni, hogy a legközelebb levő Manyembézi nevű falut elérhessék. A néger azt állította, hogy ebben a faluban egy szenegambiai törzs telepedett le mintegy két évvel ezelőtt, amely most kereskedésből, baromtenyésztésből és vadászatból él.

— Ha fehér ember testvére itt járt, — folytatta biztos hangon — Manyembéziben tudják. Kili-Pongó mindent tud, mi húsz mérföldnyire történt.

Radák e szóra úgy összerázkódott, mintha egy láthatatlan kéz mellbe ütötte volna.

— Hogy? Mit mondtál? — riadt rá felindultan s neki ment lovastól, hogy majdnem legázolta. — Hogy hívják azt az embert, aki ott mindent tud?

Bembo nem értette, miként lehet egy ily egyszerű dolgon annyira felindulni?

— Kili-Pongó — ismételte másodszor.

Radák nem hitt a fülének. Újra, meg újra megisméltette a hallott nevet. Bembo azonban állhatatosan amellet maradt, hogy a vadonság túlsó oldalán levő Manyembézi főnökét Kili-Pongó-nak hívják. Nagytekintélyű, roppant eszes és nagyon gazdag főnök. A leggazdagabb messze földön.

Radák oly izgatott volt, hogy percekbe telt, míg annyira, amennyire ismét magához tudott térni. Emberei-nek, kik bámulva nézték, nem szólt semmit. Szíve azon-

ban hangosan dobogott, lelke megtelt édes melegséggel, bizalommal és hálával az isteni gondviselés végtelen jósága iránt, hogy ily váratlanul és egész véletlenül megellette eltűnt testvérbátyja megtalálására az első nyomot.

Radák Domokos néger vezetőjét Kili-Pongónak hívták.

Meg lehet tehát érteni Radák István nagy felindulását, mely a néger főnök nevének említésekor át meg átjárta lelkének minden részét, hogy fölemelje, megacélozza és megtízszerezze benne a férfias akaratot, melyre a további kutatás nemes munkájában szüksége lesz.

NYOLCADIK FEJEZET.

Bembo sürgetésére rövid vártatva a legnagyobb sietséggel hagyták oda a biztos védelmet nyújtó fákat és benyomultak az erdőségbe. Az ősvadon felségesen szép volt; Radák azonban ezuttal minden érzékét elvesztette a növénygazdagság páratlan pompája iránt.

Magához intette a gyorsan előrehaladó négert s alig fékezhető izgatottsággal kérdezősködni kezdett.

— Hány napi járóföld az a Manyembézi ?

— Éjjeli fényesség megtelik, míg látjuk Manyembézit — felelte a néger.

Radák hamarosan kiszámította, hogy a holdtölte mától számítva tizenhét nap múlva fog beállni. Tizenhét nap! Elképedt erre a fölfedezésre. Felindult lelkiállapotában oly végtelenül hosszúnak tetszett ez a tizenhét nap, hogy majdnem haragra lobbant. Repülni szeretett volna s imhol még tizenhét napig kell szakadatlanul vándorolnia.

A mindenható Isten adja, hogy testvérbátyját még életben találja, de ha nem is találja életben, ha a nagy-képzettségű és komoly férfi esetleg talán áldozata lett

vakmerő elhatározásának, mely az ismeretlen világrész belseje felé hajtotta, hogy nevének hírt és dicsőséget, hazájának elismerést és tiszteletet szerezzen a külföld tudósai előtt — a szomorú valóság még mindig sokkal nagyobb megennyhülést nyujt, mint az örökös kétség és bizonytalanság, amelynél kegyetlenebb érzés a szerető szívet nem kínozhatja.

Este nyolc óra tájban kisebbszerű tisztáshoz értek, melynek nyugati oldalán egy eléggé magas domb emelkedett ki az ősvadon sűrűségéből.

Bembo figyelmesen megvizsgálta a környéket, azután kijelentette, hogy éjjeli tanya számára ennél alkalmasabb helyet bajosan fognak találni.

Jánoska rögtön elkapta a kimondott szót.

— Nemkülönbén lévén a dologgal, nagyságos úrfi, — mondotta verejtékező homlokát törölgetve — ennél jobb hely nincs a világon.

Radák leszállt a nyeregből, levette lova fejéről a kantárt, hátáról a nyeret s megveregetve a mén nyakát, szabadjára eresztette. Hadd legelésszen a kövér fűben.

A sátor kifeszítése után „Princ“ és „Blond“ is megszabadultak terhüktől, nemkülönbén az árván maradt „Drága“ öszvér is. Társa, a szegény „Pénzes“ ott hever most is az Ogovai hullámaiban, hol gyászos halálát lelte.

A vacsorakészítést Radák vállalta el.

A legények fáradtak voltak a sok gyalogolástól. Tagadták, de az ifjú látta. Még a mindig egyforma kitarással lépegető Bembo arcán is észre lehetett venni, hogy a reggel óta egész mostanig tartó vándorlás kimerítette. Jól megjárható, nyílt úton 40 kilométernyi távolságot is bejártak volna, míg így — folytonos küzködésben a cserjék, bokrok és indák-alkotta akadályokkal — alig hagytak hátra kilenc, legfőlebb tíz kilométert.

De még ez az aránylag csekély távolság is ritka

nagy eredmény volt az ősvadon e homályos, árnyékos mélységeiben, hol fehér ember még soha meg nem fordult. Ki tudja, mily roppant idő fog ismét leperegni az évszázadok örök óráján, míg e felhőkbe nyúló fák, e tömötten egymásra hajló bokrok, felfutók, kúszó növények, csodaszép virágok és a minden félelem nélkül ide-oda

röpködő gyönyörű afrikai papagályok, vadpávák és egyéb ragyogó tollú madarak utódai megint európai embert fognak látni.

Félóra alatt megvolt a vacsora is.

Bembo nyalábszámra dobálta a száraz gallyakat a magasan lobogó tűzbe, nehogy kialudjék.

A tűz fénye az egész tisztást megvilágította.

Kilenc óra tájban Radák biztatta embereit, hogy vonuljanak be a sátorba, ha fáradtak és feküdjenek le.

Éjfélutánig magára vállalja az őrködést, ha ugyan szükség lesz rá. A legények szívesen engedelmeskedtek.

— Virrasztok én! — ajánlkozott Bembo.

— Majd éjfél után, — háritotta el az ifjú az ajánlkozást — eredj csak te is és feküdj le. Szükséged van rá.

A néger előbb csendesen mosolygott, azután orr-fintorgatva erősítette, hogy nincs szüksége pihenésre. Ma szárnyai vannak, melyekkel azonnal fel fog repülni és megnézi, nem sompolyog-e valahol a közelben egy éhes jaguár, hogy megrohanja és szétmarcangolja a lovakat is, a fehér embereket is.

Radák nem értette, mit jelentsen ez a hóbortos beszéd. A mindig komoly és nyugodt néger most éppen úgy viselkedett, mintha bolond, vagy ittas lenne.

Bembo akkorákat kacagott, hogy belevisszhangzott az egéz erdő.

— Megfogom jaguár fülét és földhöz vágom! — kiabálta röhögve. Majd a tűz mellé ugrott s ott nevetésgélesen furcsa illegetéssel szilaj táncra perdült. Ugrált ide-oda, mint egy bakkecske.

Azután hátraszegte fejét és egy eszeveszett ugrással átvette magát a lobogó tűzön.

— Bolond vagy, Bembo! — kiáltott rá az ifjú.

A folytonos lármára előbb Gozár, azután Jánoska is fölébredt; mindketten kijöttek a sátorból, hogy lássák, mi lelhet a feketét.

Bembo a tűzrakás másik oldalán is táncra perdült. Kirántotta övéből törét, megvillogtatta feje fölött, s folytonos ugrándozás és éneklés között erősítette, hogy de igenis, meg fogja ragadni a jaguár fülét.

Radák hiába találgatta, hogy mi baja lehet. Meg volt ugyan róla győződve, hogy valami különös dolog eshetett vele... talán lenyelt valamit tévedésből, ami

nem gyomorba való, vagy más ilyesmi — rábukkanni azonban nem bírt.

Gozár összenézett Jánoskával és hümmögött.

— Gyanús volt ez nekem mindig . . . — dörmögte bizalmatlanul — azt gondolom, hogy komédiázik . . .

Bembo kiterjesztette karjait s énekelve, huhogva forogni kezdett a tűz körül. Majd lábujjhegyre ágaskodott, repülő mozdulatokat tett s biztatta Radákot, hogy nem kell félnie a jaguártól, imhol most mindjárt utána repül, megfogja fülét stb . . . Ugyanazt ismételte, amit az imént. Egyszerre azonban megtántorodott képtelenül gyors forgásában a néger. Karja lehanyatlott, egész teste reszketni kezdett. Szája szeglete megtelt finom, fehér habbal . . .

Még egy bizonytalan, tántorgó mozdulatot tett . . . egész arca vonagló mosolyra torzult, azután előre vágódva, végigzuhan a földön és ott maradt eszméletét veszthez, érzéketlenül, arcára fagyott torz-mosollyal, mintha villám sújtotta volna.

Radák felpattant helyéről és hozzá sietett.

Gozár is ott termett egy ugrással. Egy kis önvád bántotta az oláh lelkiismeretét. Méltatlanul gyanúsította holott nem érdemelte, mert bizony nem komédiázik, hanem komolyan beteg, vagy mi . . . Nem lehet tudni.

Jánoska aggodalmas képpel hajolt az eszméletlenül fekvő néger fölé.

— Ha meg talál halni . . . — súgta Gozárnak — soha többet innét ki nem jutsz, nagyságos oláh, úgy nézz reá . . .

— Csend! — parancsolt rá Radák a legényekre, s Bembohoz hajolva, figyelmesen hallgatta a fekete lélegzetvételt, mely hol elakadt, hol ismét hallható, gyors, de rendetlen volt. Érverése el-elmaradozó, lüktető, tompa. Szája szegletéből eltűnt a fehér, finom hab — ajka ki-

nyílt s duzzadtan, kiszikkadva, időnként görcsös reszketés között maradt nyitva . . .

Radák nagy aggodalommal vizsgálta a feketét, akinek életétől mindnyájok sorsa és kutató útjának sikere függött, — most azonban, midőn Bembo nyitott szájától visszahajolva, megkönnyebbülten talpra szökött, eltűnt szivéből az aggodalom.

— Meg van mérgezve! — mondotta mosolyogva a legényeknek, kik szintén nagy szorongással lesték a fekete állapotát, — de holnapig kialussza és kutya baja sem lesz.

— Aunye! — vigyorogta el magát Jánoska a hírre — hát az mi jóféle méreg legyék?

— Hasis.*

Jánoska és Gozár e felvilágosítás után óvatosan fölemelték a földön heverő feketét, bevitték a sátorba és lefektették. Azután ők is nyugalomra tértek. Radák — miután eldöntötte, hogy a hasis nyilván tévedésből kerülhetett a cukorka közé, melyet a néger szopogatott s hatásában egyáltalában nem válhatik veszedelmessé — egy darabig még ébren maradt, azután ő is bevonult a sátorba és fekvőhelyére dőlt. Nincs miért örködni. Az őserdő nyugodt. Gyanus nesz nem zavarja a természetre boruló mélységes csendet; a tűzrakáson égő fagallyak pattogásán kívül más hang az éjjel mozdulatlan némaságában nem hallható.

*

Bembo másnap reggelre föltápászkodott ugyan, de annyira bágyadt és szenvedő volt, hogy Radák jobbnak látta elhalasztani az utazást. Ebbe azonban a néger semmi

---

* Az indiai kender leveléből és virágzó csúcsából készülő bódító keverék.

szín alatt sem akart beleegyezni. Váltig erősítgette, hogy az egész csak a rossz szellemek incselkedése volt, de már eltávoztak és ezután békében hagyják. Megy ő, csak egy kicsit szokja meg a járást. Feje még mindig bódult egy kicsit, s lába sem engedelmeskedik akaratának.

A történetekre nem emlékezett.

Radáknak, hogy a kecske is jóllakják meg a káposzta is megmaradjon — mentő gondolata támadt.

Mialatt Gozár és Jánoska lebontották a sátrat és felkészültek az útra, elővezette lovát s megparancsolta a négernek, hogy üljön nyeregbe, átengedi neki lovát; vezesse lóháton a karavánt, míg annyira erőre kap, hogy elgyöngült lábát használhatja.

Bembo nagyot nézett az ifjú kívánságára.

Ő üljön lóra?

— Én üljek lóra? — kérdezte megnyúlt ábrázattal, s ijedten hátrálni kezdett.

— Tartsd neki a kengyelt, Jancsi!

Jánoska odaugrott, s elfojtott nevetéssel kinálgatta a kengyelvasat a hátráló feketének.

— Egy, kettő! — kiáltott rá az ifjú. — Lóra!

— Én, uram? — rémüldözött Bembo és a tenyerét arca elé tartotta. Ez azt jelentette, hogy most az egyszer megtagadja az engedelmességet.

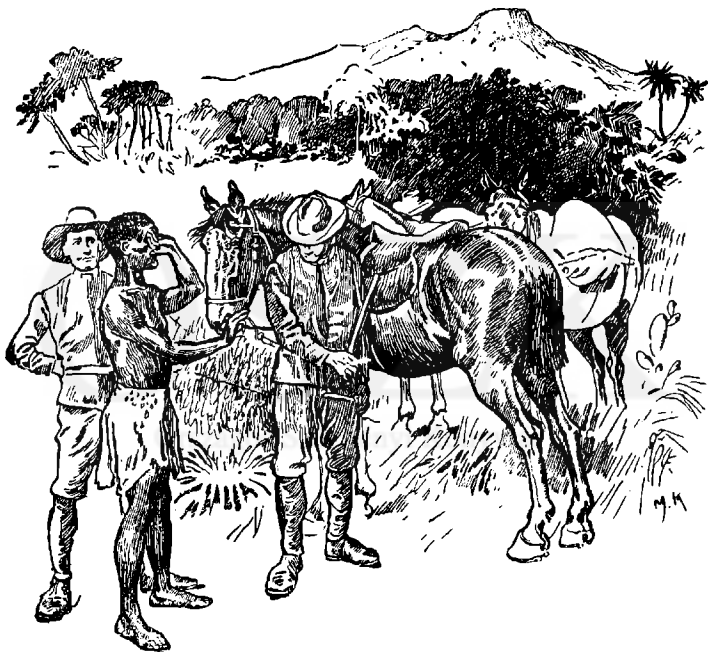
— Ej az ördögbe! — fakadt ki türelmét veszítve Radák, — emeld nyeregbe Gozár a fajankót! Majd meglátom, hogy teljesedik-e akaratom, vagy nem!

Gozár megragadta a négert.

Bembo kézzel-lábbal tiltakozott, s ordítva erősítgette, hogy el tud ő már menni a maga lábán is, nincs szüksége erre a „négy lábú szörnyeteg“-re — de mit sem használt. Gozár vastag karja egy pillanat alatt a levegőbe emelte, s minden ordítózása és kétségbeesett rúgkapálózása ellenére is beültette a nyeregbe.

Bembo mindkét kezével a nyeregkápába kapaszkodott. Szörnyen furcsa figura volt szegény!

— Ha megmoccansz — kiáltott rá tettetett szigorral az ifjú, mert maga is módfelett neveltségeseznek találta a nyeregben kuporgó, ijedt feketét — odakötöztetlek és éjjel-nappal ott tartalak!

— Uram, leszállok! Uram, gyalog megyek! — kesergett siránkozó hangon a néger.

— Ott maradsz! — riadt rá az ifjú. — Ügyelj rá, Gozár és vezesd a lovat, míg belátja a csacsi, hogy semmitől sem kell tartania.

Végre elindultak.

Bembo még sopánkodott egy darabig, de midőn úgy egy félórai haladás után lassanként rájött, hogy a „négy lábú szörnyeteg“ voltaképen egy cseppet sem veszedelmes állat, s a magas kápás tűzérnyeregben tulajdonképen igen kényelmes ülés esik, visszanyerte bátorságát,

sőt lassan-lassan odáig emelkedett a nagy bátorságban, hogy a mén fényes sörényét is meg merte simogatni.

E szerinte vakmerő és hősiesség után büszkén tekintett le a mellette lépkedő Gozárra.

— Jól van, — mondotta bátorítva.

Az éjszakát egy kis erdei tó mellett nyugodtan töltötték el.

Másnap reggel az ifjú megint nyeregbe tessékelté Bembót, a fekete azonban ellenszegült és fejét rázta.

— Lovon jó, de elég.

— Amint tetszik!

A néger ismét a menet élére került s gyalogszerrel lépegetett az őserdő lombjai alatt, fáradhatatlanul, rövid pihenőket tartva, néha meg-megállva, de egy pillanatig sem akadva föl a követendő irányon.

— Már az igaz, hogy ritka egy jó orra vagyoni! — csodálkozott az oláh, ki maga is megszokta, hogy odahaza a havasok rengetegeiben, ősszel, midőn sűrű ködfellegekbe burkolózik az egész medve-vadon, s tiz lépésnyire sem lehet látni — orrára és ösztönére bízva magát.

Az őserdő nem akart véget érni.

Vadon, mindenütt vadon. Itt-ott egy-egy tisztás, füves hely, kavicsos domboldal, azután ismét a vadonság a maga fáival, bokraival, kúszó növényeivel és örökös homályával.

Ez így ment két egész hétig.

A néger mindennap biztatta Radákot, hogy holnap, legkésőbb holnapután okvetetlen ki fognak belőle vergődni, s mire az „éjjeli fényesség“, a hold, egészen megtelik, meglátják Manyembézit. De azután elkövetkezett a holnap is, a holnapután is, a holdtölte is, s a kis karaván még mindig az óriási afrikai vadon belsejében vándorolt előre, gyakorta lépésről-lépésre vágva magának utat a helyenként áttörhetetlennek látszó sűrűségben. A természet akadályaival való küzdelem huszonharmadik napján, tehát máris jóval később, mint ahogy Bembo számította, a néger egy este végre örvendve jelentette, hogy másnap délfelé most már bizonyosan meglátják Manyembézit.

Radák hitte is, nem is.

Bembo jóakarátában nem kételkedett, jósolgatásai-
ban azonban nem bízott többé. Egy egész héttel tévedni
a távolság fölbecsülésében, ez több az elégnél. Ez annál
feltűnőbb, mert Bembo máskülönben csak ritkán vetette
el a sulykot, tájékozó képessége pedig egyszerűen cso-
dálatos volt.

— Hiszed is, amit mondasz? — kérdezte az erősen
bizonykodó feketét.

— Hiszem, uram! — válaszolta komolyan a néger.
— Tekints föl!

Radák a mutatott irányba nézett.

A vadon egy távoli pontja fölött néhány fehér-tollú

madár keringett a levegőben. Gozár is szemügyre vette a madarakat. Alig hogy odapillantott, már el is kiáltotta magát:

— Galambok, nagyságos uram!

— Mit beszélsz? — kérdezte az ifjú és messze-látója után kapott.

— Manyembézi közel, — szólt a néger, — galambok Manyembéziben otthon.

A fiatal ember szive megdobbant. Szeme ragyogott az örömtől. Egész valóját a boldogság és az aggodalom meleg érzése ragadta hatalmába. Boldog volt, hogy útjának végső célja már ennyire közel van. De ugyanegyszerre szorongó aggodalmat is érzett, midőn átvillant fején a szomorú lehetőség, hogy minden erőfeszítés, kitartás, bátorság és testvéri szeretet hiába való volt: bátyját nem fogja életben találni...

Elűzte magától ezt a vigasztalan gondolatot. Miért higgye a legrosszabbat, midőn ugyanoly valószínűséggel a legjobb reménységben bizakodhatik? Ha előérzete és lelkének érzése nem csalóka álmok, akkor Radák Domo-kos életben van... Ezt súgja szívének egy sejtelmes előérzete is, s a szív titkos sejtése ritkán csal.

— Hány óra járásnyira becsülöd az utat? — kérdezte a négert.

Bembo gondolkozott, gondolkozott...

— Ha fehér emberek nem alusznak, de mindig mennek, az éjjeli fényesség közepén meglátják Manyembézit.

Ez azt jelentette, hogy éjfél tájban.

— Egész örökkévalóság! — kiáltotta heves türelmetlenséggel az ifjú.

Gozár és Jánoska titokban összenézett. Mind a két hű ember egyet gondolt. Mikor fiatal uruk megváltozott lelkiállapotát s egész a végsőig feszített nyugtalanságát

észrevették, mind a kettőnek majdnem egyszerre jutott eszébe, hogy egy éjszaka bizony nem a világ. Ha már ily rettentő sokat gyalogoltak, elgyalogolhatnak még néhány órát éjfélig, míg szemtől-szembe lesznek azzal a Manyembézi nevű faluval, melynek Jánoska rögtön kicsavarta a nyakát s a saját szájaíze szerint „Ma nem nézi“-nek keresztelt el. Hát csak azért is — ma nézi!

— Mit gondolsz, testvér? — dunnyogta szemével csippentve.

— Azt gondolom, testvér, — bölintott nagy vörös fejével Gozár — hogy az úrfi örülne, ha „Ma nem nézi“-t ma nézi és nem holnap.

Jánoska nem sokat teketóriázott; odalépett a távolabb álló Radák mellé. S előadta, hogy minekutána sem ő, sem, Gozár sem az állatok, sem Bembo nem fáradtak és minekutána ő is, Gozár is, az állatok is, meg a Bembo is igen szeretnék már látni azt a Manyembézit, hát ő alázattal kéri, hogy ne itt az erdőben éjjelezenek, hanem menjenek tovább.

Radák habozva mérlegelte, elinduljon-e, ne-e? Maga is fáradt volt, pedig aránytalanul kevesebbet gyalogolt, mint emberei.

Mialatt azonban döntött volna, Gozár már elindult az öszvérrel s utána csakhamar Vigyázó is elindította a lovakat.

Bembo is elfoglalta a rendes helyét a menet élén.

— Derék fiúk vagytok! — kiáltotta föllelkessedve az ifjú — s a lovára kapva, utánuk sietett. Aki legelőször megpillantja a falut, száz arany jutalmat kap.

Radák sebesen haladt a néger után. Gondolataiba merülve, kerülgette ki a lova lába elé kerülő csonka fatörzseket s óraszámra nem szólt egy szót sem. Jánoska egy darabig elévődött Gozárral, de aztán ő is belefáradt s szótlánul ballagott tovább lova mellett. Gozár

leghátralépetett öszvérjével. Mióta tudta, hogy emberlaktak hely közelében járnak, ismét gyanakvóvá és óvatossá vált. Apró, szürke szeme mindegyre körülvillant a bokrok és fák sűrűségében s a válláról vadászosan lelógó fegyvert ismételten, gondosan megvizsgálta.

Igy haladtak, most már mindig fölfelé tartó irányban, órák hosszat.

A hold ezüstös világossága rendkívül kedves fényvel csillogott a növényzet dús pompája fölött, mely különösen az emelkedő fensík lejtőin elragadóan szép volt. Éjfél után fél óra volt, midőn Bembo a fensík

tetején végre megállt s kinyújtott kézzel lemutatott a szemök elé tátongó lankás völgyre.

— Ott Manyembézi! — kiáltotta diadalmasan — s fájának szokása szerint háromszoros tapssal adott kifejezést örömének, hogy a jutalmul kitűzött száz aranynak e pillanattól kezdve ő lett szerencsés birtokosa.

KILENCEDIK FEJEZET.

— Végre! — szakadt föl Radák melléből egy mély sóhajtás, midőn a holdfényben a mintegy két kilométernyi távolságban levő néger falut megpillantotta.

De uralkodnia kellett fölgerjedt érzelmein. Belátta, hogy semmit sem szabad elhamarkodnia, ha azt akarja, hogy egész vakmerő vállalkozása dugába ne dőljön. Óvatosan, lassan, meggondolva kell cselekednie. Mindezekelőtt erőt kell gyűjtenie a holnapi napra. A majdnem tíz órai folytonos gyaloglás mindenkit egyformán kimerített. Elrendelte tehát, hogy a közeli kókusz-pálmák alá ki kell feszíteni a sátort. Félóra múlva mindenkinek aludni kell, hogy kimerült tagjait kipihentesse.

A sátor néhány perc alatt készen állt s aztán még a kitűzött félóra sem telt el és a karaván már mélyen aludt. Ezúttal senki sem őrködött, csak az isteni gondviselés, mely sohasem hagyja el a benne bízót.

Másnap reggelre kissé borús lett az idő.

Könnyű esőfellegek mutatkoztak.

A szél is megfordult s nyugatról, az oceán felől lengve, nyilván okozója volt a borús égboltnak is.

Radák örült az időváltozásnak.

Az izgatottság alig hagyta nyugodni. Reggeli hat óra tájban már talpon volt. Kilépett a sátor elé. Majd egy csonka fatörzs mellé telepedve, rátett egy a podgyászból

előkeresett messzelátót s azon keresztül vizsgálgatta a völgy másik oldalán levő Manyembézi.

A szemle nem volt valami örvendetes.

Manyembézi „város“ aránylag igen terjedelmes, jól megerősített falunak látszott. A házak száma futólagos számítással is meghaladta a kétszázat, ami Afrika belsejében, hol jórészt csak húsz, harminc kunyhóból álló „város“-okat talál a bátor utazó, rendkívül nagy szám.

A királyi „palota“ sok egymáshoz rótt épülettel meredek dombon állott s e kedvező helyzeténél fogva uralkodott az egész falun. Az utcákon sok lombos fát lehetett látni. Egy terjedelmesebb téren, hatalmas pálmák között magános, tágas faépület tűnt szembe. Ez volt nyilván a „városháza“, hol Manyembézi fekete uralkodója meg szokott jelenni fontosabb alkalmakkor a népgyűlésen s alattvalóihoz beszédet intéz. A házak számából ítélve, Radák körülbelül 1500 főre becsülte Kili-Pongó

király alattvalóit. Ez a tekintélyes szám megint csak nem volt örvendetes. Bembo nem túlzott, midőn Manyembézi uralkodóját „leggazdagabbnak“ mondotta messze földön, mert csakgyan annak látszott. Hatalmas is volt; azt a terjedelmes falura vetett első tekintet is azonnal igazolta.

Kili-Pongó király tehát mindenképen kemény ellenfélnek mutatkozott.

Nehéz lesz vele elbánni.

Erőszakkal talán lehetetlen is. Mit tehet három fehér ember — ezeröttszáz fekete ellen?

Ez óriási számbeli különbséget semmiféle hősiességgel nem lehet kiegyenlíteni, ha itt is a fegyverekre kell bízni a döntést. Nyolc óra körül a legények is fölbredtek.

— Küldjétek ide Bembót! — szólt Radák.

A fekete azonban nem volt sehol. Gozár és Jánoska mindenfelé keresték, de sem a sátorban, sem a lovak körül, sem az egymásra rakott podgyászhalmoz közelében nem találták.

— Nini... — dörmögte Vigyázó, miközben abbahagyta az eredménytelen keresgélést — csak nem ugrott meg?

Most azonban Gozár volt az, aki erre a gyanúsításra tagadólag rázogatta fejét.

— Hová ment volna?

Radáknak is feltűnt a dolog, de ő sem tartotta lehetőnek, hogy a fekete megszökött volna. A legközelebbi negyedóra — midőn a hirtelenében elkészített reggelit körülülték — igazat adott nekik. Bembo zömök alakja egyszerre kibukkant a közeli bokrok mögül s szó nélkül letelepedett a reggeli mellé, hogy a ráeső részt átvegye és elfogyassza.

Radák is, emberei is azonnal észrevették Bembo komoly, de most szokatlanul nyugtalannak látszó arcán,

hogy fontos közlendői vannak. Meg kellett azonban várniok, míg a néger elkészül az evéssel, mert aközben sohasem adott választ a hozzá intézett kérdésekre.

A közbeeső szünetet Radák arra használta, hogy feltárja embereinek helyzetüket. Megmagyarázta nekik, hogy itt, ahol vannak, lehetetlenség megerősített táborhely nélkül maradniok. Elhatározta tehát, hogy ásó és kapa segítségével egy olyan földvárat kell minél gyorsabban építeni, mint amilyeneket az ágyúk és lovak védelmére a tűzérség szokott emelni künn a gyakorlótéren.

Bembó elkészült az evéssel, közbeszólt:

— Fehér emberek ne féljenek, itt jó lenni.

— Mi az az itt?

— Itt — ismételte komolyan a néger — elmentem nézni, hol vagyunk? Láttam, hogy az „áldozatok hegyén” vagyunk . . .

— Világosabban, Bembo — sürgette Radák — mi az az áldozatok hegye?

— Ha uram tudni akarja, jőjjön!

Bembo fölemelkedett guggoló helyzetéből s szó nélkül a bokrok felé indult. Radák és a legények követték. Mintegy tíz percnyi haladás után Bembo egy az erdő szélén levő szabad tisztás előtt megállt s kinyújtott vasbotjával a tisztás közepén álló csonka fatörzsrre mutatott, mely vörös volt a rászáradt vértől.

Közelében koponyák és más emberi csontok hevertek halomszámra.

Egy-egy koponya lándzsára volt tűzve.

A látvány rémséges volt.

Gozár és Jánoska borzadva fordultak félre.

— Gyalázatos egy ivadék — fakadt ki haraggal a hosszú tüzer — ilyen kegyetlenséget csinálni . . .

Radák most már tisztában volt az „áldozatok hegyé”-nek értelmével.

Elgondolkozva tekintett széjjel az emberi vad ostobaság e borzalmas vesztőhelyén, hol egyetlen talpalatnyi hely sem volt mentes a vértől.

Ez a „sötét“ földrész. Rémületesen méltó a névre, melyet visel.

— Menjünk innen! — mondotta összerázkódva.

Bembó tartóztatta.

— Fehér emberek, maradjanak — mondotta élénken integetve.

Azzal előresietett s a tisztás baloldalán egy magában álló, vastag facölöp mellett megállva, ismét integetni kezdett.

— Fehér emberek jőjjenek és nézzék egy fehér ember sirját!

Radák szívéből erre a kiáltásra minden vér a fejébe szökött.

— Mit beszélsz? — kérdezte riadtan s oly gyorsan rohant a facölöp felé, hogy majdnem felbukott a lába elé kerülő emberi koponyákon.

Szent Isten! — nyilalt keresztül lelkén egy fájdalmas gyanu, — csak nem a testvérbátyja sirját akarja neki a néger megmutatni . . .

Bembo élénken magyarázott:

— Megölték fehér embert, de nem madarak ették, hanem sirban van . . . itt benn földben, temetve . . .

— Kicsoda . . . kicsoda? — gyötrődött remegő hangon az ifjú.

— Fán van a neve — magyarázta a néger s ujjával a cölöpre mutatott, melyen azonban homályosan még ki lehetett venni az írónnal odajegyzett egy sornyi feliratot.

Radák mohón odabámult.

Egész lelke a szemébe gyült . . . Elhomályosodó tekintete alig tudta kibetűzni az elfakult feliratot:

„Dajbukát Kristóf † 1875. nov. 10.“

Föllélegzett. Szívébe visszaszállt a remény. Nem testvérbátyja nyugszik a cölöp tövében.

— Dajbukát Kristóf . . . — mormogta, inkább magának, lassú hangon s megilletődve nézte a durván ácsolt, megbarnult facölöpöt, mely alatt egy sokat hányatott élet ért gyászos befejezést.

— Ejnye no! — csóváltatta fejét Jánoska — ugyan sohse hittem volna, hogy így legyen találkozásunk a Dajbukáttal . . . Szegény feje, hát mégse lett gazdag ember . . . Ő is kísérte Radák urat.

— A cölöpön látható felirat bátyám kezeirása — mondotta Radák, miközben megemelte kalapját a szerencsétlen véget ért örmény sirja előtt és emberei kíséretében elhagyta a borzalmak e szörnyű tanyáját.

Valószínű tehát, hogy még életben van!

Bembo, midőn megértette, hogy miről van szó, határozott hangon erősítette, hogy Kili-Pongó nagy főnök, gazdag király, félelmes király, — ok nélkül nem szokott vért ontani.

— Kili-Pongó „szakállas tigris“ — erősítette a fekete, — míg békében hagyják, nem bánt.

— Hát akkor ki ölte meg ezt a fehér embert, akinek sirját láttuk? — kérdezte Radák.

Bembo fejét rázta.

— „Szakállas tigris“ akkor öl, ha dühös. Fehér ember fogoly volt Manyembéziben. Fogolyra nem dühös hatalmas tigris.

— Akkor emberei végezték ki.

— Harcosok tehették, király nem.

— Ki felelős a harcosaiért, ha nem a király?

Erre a természetes kérdésre Bembo nem tudott mit mondani. Megengedte, hogy a király felelős harcosaiért, de makacsul megmaradt amellett, hogy a szerencsétlen örményt semmi esetre sem a király parancsára végezték ki.

*

Béke a halottal — az élők munkája az élőért és nem a halottért van. Minél jobban reménykedtek, hogy Radák Domokos életben van s nyilván odalenn Manyembéziben a Kili-Pongó foglya, az ifjú annál szilárdabb lélekkel érlelte magában az elhatározást, hogy akár csellel, ravaszsággal, akár alkudozással, váltságdíjjal vagy egyéb, bármily néven nevezendő módon, vagy meg fogja szabadítani, vagy meghal, eredmény nélkül azonban nem fordul vissza, s a bizonyosságot élete árán is meg fogja tudni.

— Munkára, fiúk! — adta ki a parancsot, midőn a

sátorhoz visszaérkeztek. — Elő a kapát és ásót, csináljuk meg először is a magunk és vagyonunk védelmére a földvárat!

Jánoska és Gozár szorgalmasan munkához látott. Bembo is ügyes földmunkásnak bizonyult, Radák sem kímélte az ásót. Csak ily megfeszített munkával sikerült esti hat óráig annyira fölépíteni a sánccal körülfogott földvárat, hogy lovastól, podgyászostól, sátorostól bele lehetett költözködni. A sátort benn ismét kifeszítették, az állatoknak füvet hordtak össze fekvőhelynek, a podgyász bekerült a sátor mögé húzott ponyva-kibitkába. Esti fél hétkor, a jól kiérdemelt vacsora után Jánoska már fenn sétált a két méter magas földsánc tetején.

Most következett a dolog fogasabb része.

— Készülj, Bembo, — mondotta Radák a négernek, — ha besötétedik, lemegyünk Manyembézibe és kikémleljük. Ti is jöttök, fiúk!

A fekete komolyan biccentett.

— Jól van.

A földvárat nem kell őrizni. A hely, ahol vannak: az „áldozatok hegye“; néger fogalmak szerint szent hely, hová csak a főpap vezetése alatt, ceremóniás szertartások között mernek felmenni.

Este nyolc óra után hirtelen besötétedett.

Az ég felleges maradt továbbra is s a levegő érezhetően lehűlt.

Radák türelmetlenül sürgette embereit. Alig tudta fékezni indulatát. Hiába mondogatta magának, hogy válságos időben egy csepp hidegvér többet ér mindennél. Fiatal ember volt; meg lehetett érteni türelmetlenségét.

Bembo volt négyük között a legnyugodtabb.

— Fehér ember vigyázzon! — mondotta intő, komoly hangon, midőn az előkészületek befejezése után kiléptek a földvárból, — Kili-Pongó ravasz, mint szakállas tigris,

okos, mint kígyó és erős, mint elefánt. Harcosok sokan...
 Manyembézi nagy...

Ezzel lefelé indult a fensíkon s könnyű, nesztelen lépéssel haladt a menet élén.

— Lassabban! — szólt rá az ifjú, midőn egy-egy percre elvesztette szem elől a sötétségben.

Bembo erre meglassította lépését, s halkán dudol-
 gatva kerülgette ki az útjába eső bokrokat és ugrált
 keresztül a vízmosásokon, oly rugalmas könnyűséggel,

mint egy zerge. Bámulatosan hajlékony tagjai voltak.
 Pedig már elmúlt harminc éves, ami a sötét világrész
 fekete törzseinél valamivel több a férfikor deledőjénél.

Egy bokrokkal benőtt árok szélén hirtelen abba-
 hagyta a dudolgatást és egy meghökkenést kifejező el-
 fojtott „Oho!” kiáltással, villámgyorsan az árokba ugrott.

— Mi baj, Bembo? — kérdezte Radák.

Az árokból dühös kiáltás hangzott, majd kemény
 ökölosapások zuhogása. Radák és a legények lerohantak.

Lenn az árokban Bembo egy izmos szenegambiai négerrel viaskodott.

— Kém... fogni! — lihegte kimerülten.

Gozár odaugrott s vastag karjával egy pillanat alatt maga alá vágta a kése után kapkodó szenegambiait, mellére térdelt s Jánoska segítségével úgy összekötözte, hogy mozdulni sem tudott.

Bembo szájából csurgott a vér. A lefegyverezett fekete sokkal erősebb volt, mint ő, egy ökölcsapása éppen szájon érte a vitézül harcoló Bembót, ki bátorságát Gozár gyors segítsége nélkül, egy perccel később valószínűleg életével fizette volna meg.

— Tartani... kém! — ismételte másodszor is, — látta sátort „áldozatok hegyén“, eljött lesni...

Ez rossz hír volt.

— Azt hiszed, Bembo, — kérdezte izgatottan Radák — hogy Manyembéziben észrevettek minket?

— Nem tudom, — válaszolta nagyokat fújva a néger s övéből kivont hosszú spanyol törével rákopogtatott a szemét dühösen forgató szenegambiai mellére. — Ez látta sátort... eljött lesni...

Ezzel a fogoly mellé guggolt és vallatni kezdte. A szenegambiai előbb éktelen dühvel, majd megvető csúfolódással, végre hangosan kacagva felelgetett.

— Kém elárul Manyembéziben, — mondotta a néger — itt fogjuk hagyni megkötözve, hogy ne vihessen hírt. Van fehér ember Manyembéziben...

Az ifjú megragadta Bembo karját.

— A bátyám! Más nem lehet, csak ő! Él! Oh, hála neked, teremő, jóságos atyám, csakhogy él! — kiáltotta hálásan, mély felindulással az ifjú.

— Él, — bólintott fejével a néger, — de fogoly, elzárva. Harcosok őrzik régi házban. Megkeressük.

— Vezess Bembo, vezess!

Bembo otthagyta az összekötözött szenegambiait, kimászott az árokból; utána a többiek is.

A sötétség oly nagy volt, hogy öt lépésnyire is alig lehetett látni. Közvetlenül egymás mellett kellett lépkedniök, hogy együtt maradhassanak.

Fél tíz óra tájban érkeztek Manyembézi legszélső kunyhóihoz.

Mindenütt csendesség volt.

Egy-egy gyöngé fény csak a meredek dombon levő királyi „palota” táján pislogott a sötétségben.

— Itt vagyunk... — súgta alig hallható hangon a néger.

Radák épp oly halkán kérdezte:

— Merre van a régi ház?

— Benn.

— Benn a falu közepén? — kérdezte elszorult szív-

vel az ifjú. — Lehetetlenség úgy odajutni, hogy ne vegyennek észre . . .

Bembo vállat vont.

— Megpróbáljuk . . . — mondotta komolyan. — Fehér emberek készítsék tűzcsövüket, lépjenek, mint párduc és hallgassanak, mint hal.

Radák a legényekhez fordult.

— Itt a nehéz pere, fiúk, — suttogta oly izgatottsággal, mely majdnem elfojtotta ajkán a szót — óvatosság és vigyázat . . . Mindnyájunk élete forog kockán s halál vár testvérbátyámra is, ha kudarcot vallunk és észrevesznek.

Bembo elindult. Egy elég széles utca torkolt ki a szabad mezőre; azt választotta.

— Hallgatni . . . és vigyázni . . . — sziszegte figyelmeztetve.

Nyomában Radák sietett előre, utána Vigyázó, leg hátul Gozár. Az oláh elszántan markolta puskája agyát s amíg nyomon követte az előtte tovasuhanó három emberi árnyékot, buzgón imádkozott. Nem igen tudta könyv nélkül még a Miatyánkot sem, hát csak az Isten nevét ismételte nagy áhítattal és meg volt benne nyugodva, hogy a jó Istenhez így is eljut az ő szívének egyszerű fohászkodása.

A falu közepén levő tágas térségen keresztül lopódzva, Bembo óvatosan balra kanyarodott s egy cölöpökből épített, pálma-hánccsal fedett jókora négerkunyhó előtt hirtelen megállt.

A kunyhóból gyér világosság szűrődött ki.

Ajtaja előtt, mely a másik oldalra nyílt, egy hórihorgas szenegambiai harcos örködött lándzsájára támaszkodva. Álmos lehetett, mert ugyancsak nagyokat ásított, miközben egykedvű hangon, valami nótát dúdolgatott.

Bembo intett az ifjúnak.

Aztán gyorsan ajkára tapasztotta ujját.

Egy szót se . . .

Lábujjhegyen lopództak a kunyhó hátulsó részéhez, egymás mellé, szorosan, mind a négyen, mint négy néma árnyék. A homokos föld felfogta a léptek nesztét. Macska sem léphetett volna zajtalanabban.

Az ifjú szíve úgy megdobbant, midőn előrehajolva,

benézett a kunyhó egy repedésén, hogy majdnem azt hitte, tulajdon szívének örvendő dobogása lesz árulója.

. . . A nyomorúságos néger kunyhó földjére pálmalevélből és szalmából összehányt fekvőhelyen egy csontig lesoványodott, sápadt, szomorú férfi feküdt: Radák Domokos . . . Mélyen beesett szeme bágyadtan bámult a földön pislogó olajméceses sárga lángocskájába. Ruhája lerongyolva tapadt tagjaira, szakálla, bajusza összekuszált, rendetlen, bozontos volt. Mélyen megindító, gyászos látvány! Az egykor erős, délceg férfi szánandóbb volt a legutolsó, tehetetlen koldusnál, ki beteg tagjait rongyai-

val takargatva várja, hogy szenvedéseit meglássa az emberi irgalom és könyörület . . .

Az ifjú szemét elborította a könny.

Oh, jószágos Isten, hát így kell viszontlátni bátyját . . .

Oly mélységes keserűség nyilalt szívébe, hogy sírva fakadt volna, ha a mellette álló Gozár úgy meg nem sórítja karját, hogy majdnem fájdalmat érzett. Ez magához térítette. Föleszmélt. Most nem a gyász ideje van, hanem a cselekvésé. Dologra . . .

Bembo élénken integetett. Fekete szeme égett, mint a parázs.

Azután markába szorította törét s a kunyhó oldalához lapulva, egy prédája után-sompolygó párduc bámulatos könnyűségével csúszott mindig előre . . . mindig tovább . . . lépésről-lépésre, előre nyúlva, simán, nesz-telenül . . .

Most eltűnt szem elől. Egy pillanat alatt végzett az örrel, azután visszasietett.

A következő percben mind a négyen a kunyhóban voltak.

A szegény fogoly felkönyökölt és kimeresztett szemmel bámult rájuk.

— Bátyám! Édes jó bátyám! — rohant hozzá az ifjú s térdre rogyva a nyomorúságos szalmavacok előtt, az öröm és keserűség szörnyű felindulásában sírt mint egy gyermek.

A fogoly kitérte karjait. Sápadt arcán és beesett, fénytelen szemében a megcsillanó öröm elárulta, hogy fölismerte öccsét.

— Pista . . . — lehelte fájdalmasan — kedves öcsém . . .

Elakadt.

Feje hátrahanyatlott és egy mély sóhajtással, eszméletlenül esett vissza rongyaira.

Egy szem se maradt szárazon. Jánoska hangosan sírt, Gozár félrevonulva, lehorgasztott fejjel törülgette könnyeit. Még a Bembo komoly, fekete szemében is megjelent valami homályos ellágyulás.

— Szegény úr... — dunnyogta fejszóválva. Azután megérintette Radák karját.

— Fehér harcosok emeljék szegény urat és vigyék — mondotta susogva — futni kell... Őrt váltani jönnek...

Radák gyorsan magához tért. A feketének igaza van. Ha az őrváltás ott találja őket, menthetetlenül elvannak veszve.

— Hozzátok bátyámat, Jánoska, Gozár! Menekülnünk kell...

A két legény fölemelte az eszméletlen Radák Domo-

kost a szalmaágyból és szó nélkül kisietett vele a kunyhóból, mely a szerencsétlennek oly hosszú ideig börtöne volt.

A falu közepén levő szabad téren észrevétlenül jutottak át.

Bembo pár perc múlva ugyanabba az utcába kanyarodott, melyen belopództak. Lépten-nyomon visszafordult, hogy gyorsabb haladásra unszolja a drága terhükkel lassabban haladó embereket. Radák a félelem és öröm váltakozó érzelmeivel figyelt minden legkisebb neszre. Egy-egy nyikorgásra, egy-egy távoli kutyaugatásra úgy összerázkódott, mintha szemtől-szembe került volna a veszedelemmel, mely szerencsétlen testvérbátyja megmentését megghiusíthatja. Nyolc vagy tíz percig tartott mindössze, míg az utcán keresztül lopódzva, végre kiértek a faluból s érezték lábuk alatt a füves mezőt, de az fölért egy egész örökkévalósággal! Az aggodalomnak, a félelemnek és a lázas gyötrődésnek valóságos kinszenvedése volt ez a gyorsan tovaröppendő tíz rövid perc. Az ifjú csak most értette meg, hogy miként lehet az élet válságos pillanataiban egyszerre megőszülni,

TIZEDIK FEJEZET.

Most azonban táncolni szeretett volna örömében.

Radák Domokos meg volt mentve!

A kiállott testi és lelki szenvedések sebeit majd begyógyítja az ápolás és az idő, e legnagyobb orvosa a földi ember összes nyomorúságainak. A fődolog: az élet és ez hála a Mindenható végtelen irgalmasságának, meg van mentve.

Egy negyedórai szótlán sietés után Bembo megállt és hallgatódzott.

— Hívják harcosokat — mondotta nyugtalanul.

Manymbézi felől mélyhangú lármadobok zaját hozta el szárnyán a szél. Az eddig áthatlan sötétségbe burkolt utcák itt is, ott is világosodni kezdtek s egész csomó fénypont tünedezett föl, mintha az ide-oda szaladgáló emberek zúrzavaros kavarodásukban a fejük fölött forgatták volna lámpásukat. A falu közepén levő szabad téren kigyúlt egy máglya. Vörhenyes fénye magasan fölcsapódott s egész sereg izgatottan kiabáló embert világított meg. Férfiak, nők, gyermekek zajongtak, szaladgáltak, rikoltozva össze-vissza. Néhány perc múlva aztán megvilágosodott a dombon álló királyi „palota” is.

Utána harsány ordítás reszkettette meg a levegőt.

— Most mondják Kili-Pongónak, hogy fehér fogoly nincs — magyarázta Bembo.

Radák szeme felvillámlott erre a névre.

— Jaj neki, ha a kezembe kerül . . . — mormogta dühvel.

— Manymbézi nagy, harcosok sokan — szólt intő hangon a néger s szó nélkül megfordult, hogy tovább kalauzolja a kis karavánt.

Egy egész hosszú órába telt, míg az aránylag rövid távolság nehézségeit végre le bírták győzni s bevonulhattak a földvárba, hol vidám lónyerítés fogadta őket.

Radák sietve lámpát gyújtott.

Gozár és Jánoska bevitték a beteget a sátorba és óvatosan lefektették.

Itthon volt. Nem kellett többé félnie a kínzásoktól, melyeknek alig behegedt nyomait karján, mellén és lábán jól meg lehetett látni. Az eszméletlenség a jelen pillanatban valóságos áldás volt rá nézve, mert enyhítette a súlyos lelki rázkódást, melyen a viszontlátás fájdalmasan boldog percében keresztül ment.

Tizenegy óra volt, éjfél előtt.

Radák azzal a reménnyel áltatta magát, hogy Manyembézi felől reggelig semmi sem fenyegeti. Bembo azonban hamar megsemmisítette ezt a reménységét. Manyembézi királya, Kili-Pongó és az uralma alatt álló szenegambiaiak nem tisztelik és nem félik a sötétséget. Ellenkezőleg! Főistenségük még kedveli az éjszakát. Bembo ezen az okon föltétlenül bizonyosnak tartotta, hogy Kili-Pongó mindenfelé kerestetni fogja eltűnt foglyát s harcosai az „áldozatok hegyé“-nek átkutatásáról sem fognak megfélekedni.

Radák gyöngéden betakarta a beteget, azután kilépett a sátorból. Első gondolata az volt, hogy haladéktalanul fölszedeti a sátorfát és elhagyva a földvárat, ugyanazon az úton, melyen idejöttek, elmenekül. Alaposabb meggondolás után azonban gyorsan belátta, hogy ez a terv rossz. Miként tegye ki eszméletlenül fekvő, beteg testvérét egy bizonytalan útnak és hogyan?

Lóra nem ültetheti, ez képtelenség, hordozható ágyon ha el is vinnék egy darabig, az utánuk nyomuló szenegambiaiak okvetetlen utólérnék...

A földvár fekvése itt fenn az „áldozatok hegyé“-n kedvező.

Védelmesni lehet, — tehát védeni fogja.

Ezt javasolja a kényszerűség is, az eszesség is. Megpróbál mindent, ami embertől telik s majd alkalmas pillanatban, ha a szegény beteg legalább annyira magához tér, hogy lóra ülhet: föl fogja használni a legelső kedvező alkalmat, hogy a földvár sáncait elhagyhassa.

Mindezt persze könnyebb elgondolni, mint végrehajtani.

Vesztegetni való idő pedig kevés volt; oda túl Manyembéziben szakadatlanul bummogtak a lármadobok...

— Jancsi! — parancsolta a hosszú legénynek — hozzátok ki a gyorstüzelő gépet és állítsátok föl amoda

a széles töltésre! A töltényeket le kell rakni melléje a földre. Kemény éjszakánk lesz!

— Nemkülönbem gondolom, nagyságos úrfi! — bólintott fejével Vigyázó. — Csak az a baj, hogy sem én, sem Gozár testvér nem tudunk hozzá. Holott ehhez a veszekedett masinához nagyon kell tudni, hogy szépen szóljon.

— Az az én dolgom lesz! — válaszolta az ifjú. — Ti csak álljatok helyt a fegyverekkel.

— Értem!

Jánoska kibontotta a vászonkötelékeiből a nehéz gyorstüzelő gépet, Gozár segítségével fölcipelte a sánca. Azután odahordott három láda töltényt s letett a földre egy nagyító lámpát, hogy a gép környéke az éjjeli sötét-ségben elegendő világosságot kapjon.

Radák ezalatt a villamos fényszórót hozta rendbe s

azt is a sánkra szállította. Mikor a beállítással elkészült, lekiáltott:

— Gozár!

— Hozd fel ide a „7“-es“ számú csomagot, melyben a tüzes röppentyűk vannak!

Bembo egy ideig szótlánul figyelte az előkészületeket, azután beszúrta vékony vasbotját a földbe s Jánoska vérbeli góbé tempóit utánozva, beletüszkölt a tenyerébe.

— Pcihá!... Uram!

— Mit akarsz?

— Tűzcsövet.

— Minek az neked? — kérdezte Radák.

Bembo, mióta együtt voltak, sohasem vett lövőfegyvert a kezébe. Beérte vasbotjával és a törrel, melyet állandóan övében hordott s többre becsülte a nehezebben szerelhető „tűzcsövek“-nél. Most azonban, midőn a harcias előkészületek láza némileg rá is elragadt, „tűzcsövet“ kívánt, hogy a nemsokára bekövetkezendő élethalál-harcból ő is kivegye részét. Mivel azonban az ismétlő fegyverekhez nem értett, Radák egy Kropacsek-féle karabélyt adatott neki, amelynek kezeléséhez semmiféle előzetes begyakorlásra nincs szükség. Bembo átvette a karabélyt, egy darabig nézte, forgatta erre-arra, még meg is szagolta, azután megtöltötte s meztelen vállára vetve a fegyvert, hidegvérrel sétálgatott föl és alá a földvár közepén levő sátor előtt. Pár perc múlva fölment ő is a sánkra s a középső nyílás mellé guggolva, érdeklődve nézte, mint hozza működésbe az ifjú az előtte merőben megfoghatatlan „varázsos“ gépet.

— Vigyázz! — kiáltotta Radák a jobb- és baloldali sarkon elhelyezkedő legényeknek — megvilágítom a mezőt.

Mikor a működésbe hozott villamos fényoszó az első fénykévét a földvár körül elterülő fensík lejtőjére vetette, Bembo meghökkenésében majdnem hanyatt esett.

— Oha! Oha! — riadozott nagy szemeket meresztve.

A hosszú, legyező alakban kilövelt villanyos fény a lejtő minden egyes pontján végigsuhant. A bokrok, árkok, cserjék és minden, ami sugarába esett: élesen megvilágítva rajzolódott ki a sötétségből.

— Oha! — bámult tisztelettel és félelemmel a fekete
— uram nagy varázsló . . .

— Nem varázslat az, Bembo, hanem természeti [erő
az ember szolgálatában — válaszolta megnyugtatóan az
ifjú.

A riadozó feketének persze beszélhetett. Bembo tágra nyílt szeme ördögi varázslatot látott a fényszóró működésében, de egyúttal azt a meggyőződést is megérlelte magában, hogy ura, a nagy varázsló, kinek nemcsak a hatalmas főisten tüze, hanem a túlvilág e fehérfényű, messze kisugárzó fényessége is engedelmeskedik, varázshatalmával borzasztó pusztulást fog zúdítani Manyembézire, Kili-Pongó királyra és az összes szenegambiaiakra, kik a beteg fehér embert egy nyomorúságos vacokban fogva tartották, mindenéből kirabolták, megölték, őt magát pedig megkínózták.

Az „áldozatok hegyé“-ről lesugárzó éles, fehér fény, úgylátszik, odalenn Manyembéziben is megdöbbenést okozott.

Ahová Radák a fényugarat vetette: az utcákon és a szabad téren összesereglett tömegben éktelen sikongás és szaladozás támadt.

Látni lehetett, hogy az egész „város“ forrong, mint a méhkas, az asszonyok és gyermekek futva menekülnek a szemük közé lövelt fénytől, a harcosok nem tudják, mihez tartsák magukat. A lármadobok tompa bummogása azonban szakadatlanul hangzott.

Kili-Pongó király nem engedett.

Lejött palotájából a térre s messze hallható, erős, recsegő hangon bátorította embereit: A fehér fény a fehér fogoly Istenének szeméből jön, de nem éget, tehát nem is veszedelmes.

Manyembézi fekete uralkodója gyakorlott szónoknak bizonyult. Külseje is tiszteletet gerjesztett népe között. Valamennyiöknél magasabbnak látszott egy fejjel. Áranyosan nőtt, izmos, erős tagjain himzéssel beszegett vörös talárt hordott, lábán sárga bőrsarut, fején ezüst abroncsot, mely a koronát akarta helyettesíteni. Mintegy 45—50 éves ember lehetett. Arca kifejező, ravasz, alattomos. Mellék-

nevét („szakállas tigris“) valószínűleg zöldfényben játszó, rosszindulatú sunyi szeme és szétálló, deres pofaszakálla miatt kapta, mely e nagyhirű fekete uralkodó fejét, némi túlzással csakugyan egy már öregedni kezdő tigris fejéhez tette hasonlóvá.

Szónoklata a téren összeseregülő alattvalók sűrű tömegében általános tetszésre talált.

Fülsüketítő ordítózás, taps és a lármadobok szakadatlan lárájára kísérte szavait.

— Bölényszívű fiatal embereim és vitéz harcosaim tudják kötelességüket — végezte be szónoklatát az uralkodó — föl fognak menni az áldozatok hegyére és összekötözve visszahozzák fehér emberemet, hogy elvegye büntetését. Menjenek tehát fiatal embereim és végezzék kötelességüket!

Ez biztatás gyanánt hangzott, holott valójában kegyetlen fenyegetés volt.

A nép lármázva, tapsolva, kiabálva bizonyítgatta bátorságát. A harcosok magasra emelték lándzsájukat, kilőtték puskájukat s vadul forgó szemmel fogadkoztak, hogy egy óra múlva a megszökött fehér fogoly ismét börtönében lesz, hogy az „áldozatok hegyén“ elvegye büntetését.

Zúgott, zajongott az egész „város.“

A földvár sáncain Radák ezalatt már-már azt hitte, hogy a villamos fény megfélemlítette a szenegambiaiakat és talán békében fogják hagyni. Ugy éjfélt tizenkét óra tájban azonban meggyőződött róla, hogy Bembónak van igaza: mert Manyembéziben nem félnek sem a sötétségtől, sem a fénytől. Midőn a sugarat a fensík alján levő sűrű bokrokra vetette — ott már közel kétszáz harcos volt összegyülekezve. Lejebb a pálmák alatt, még tovább a nyílt mező szélén s különösen egy óriás fa lombjai alatt, tömött sorokban álltak az önmagukat harcra tüzelő feketék.

A fa közelében tartózkodott Kili-Pongó is, teljes hadi díszben. Arca vörösre volt mázolva, ezüstcsillagokkal kivert csatabárdját meg-megsuhintotta a levegőben, dupla-csővű, golyós puskáját (melyben Radák bátyjának értékes angol fegyverét ismerte föl) apródja vitte utána.

Úgylátszik, hadi tanácsot tartott főembereivel, mert hol ide, hol oda küldözte a köréje sereglő harcosokat.

Radák látta, hogy helyzetük sokkal válságosabb, semmint gondolni lehetett volna.

— Látjátok az ellenséget, fiúk? — kérdezte Radák, miközben a fényszóró sugárkévését Kili-Pongó-nak az óriás fa alatt álló táborkarára vetette.

— Látjuk — kiáltotta vissza Gozár.

— Eresszetek oda egy pár golyót, én majd világítok! Jánoska oldalba lökte könyökével az oláhot és ráförmedt:

— Most vágd ki a rezet, hej! Ne csak a szád járjon. Aszondom, hogy rettentőképen elverlek, ha rossz lövést csinálsz!

Gozár elmosolyodott.

Szinte jól esett neki ez a bolondos ijesztgetés.

— Jó, jó... majd ügyelek...

— Azt a nagy piros lebernyeges prikulicsot igyekezz eltalálni, merthogy az a király! Nem adnám egy piculáért, ha egy csöppet kilyukaszthatnám őfelségét! Ide nézz!...

Jánoska fegyvere eldőrdült.

A villamos sugár fényében látni lehetett, hogy a fekete uralkodó lábához kap és sántikálva keres fedezetet a fa széles törzse mögött. Harcosai és főemberei harcias csatakiáltást hallatva zsvajogtak körülötte.

— Szép lövés volt, Jancsi! Tovább! — kiáltotta át Radák.

— Dehogy is volt szép... — bosszankodott a hosszú tüzér, — csak megsántult egy kicsinyt őfelsége.

Kili-Pongó, úgy látszik, rossz néven vette ezt a goromba fogadtatást, mely lábán, valamivel bokán fölül, könnyű, de mégis érezhető sebet ejtett s megparancsolta harcosainak, hogy előre!... föl az „áldozatok hegyé“-re.

A szenegambiai harcosok középtörzsét maga az uralkodó látszott vezetni, a jobb és baloldali szárny a középső, legerősebb és legnépesebb hadosztálytól mintegy három-négyszáz lépésnyi távolságban indult neki a lassan emelkedő fensíknak. Harci dalokat énekelve, időnként harsány csatakiáltást hallatva, a mély hangú dobok szakadatlan lármája közepette indultak el.

Gozár és Jánoska munkába vették az ismétlő fegyvereket.

Néha Gozár figyelmeztette Vigyázót:

— Szedd le szélről azt a barázdabillegetőt...

S Gozár a következő pillanatban leszedte a lándzsáját magasra emelő szenegambiai harcost, ki keresztüllőtt mellette bukott vissza a néger hadi szokás szerint egy tömegben közeledő harcosok sorai közé.

A megvilágított balszárny, mintegy 600 lépésnyi távolságról, megkezdte a puskázást. Ropogtak a puskák a jobbszárnyon és az uralkodó által feltűnő lassúsággal előretolt középponton is. Harminc-negyven puska durrogott egy időben. A golyók egy kis része becsapott a földvár sáncaiba, legtöbbje azonban még nem érte el a sáncokat. A szenegambiaiak bátor harcosoknak mutatkoztak, rövidjáratú puskáik azonban nem sokat értek. A néger hadfi különben sem tart sokat a lövő fegyverről.

A puska a gyáva „fehér ördögök“-nek való, kik messziről támadnak és nem merik bevárni a bátor harcost.

Bizony nem.

Radák jobb érzése föllázadt a néhány perc múlva elkövetkező vérontás ellen — a végső kényszerűség előtt azonban ezúttal sem állt módjában kitérni.

... Azután eltelt egy perc.

A támadó balszárny elérte az ötszáz lépésnyi távolságot.

A sötét éjszakában e pillanatban mintha a pusztulás fekete madarainak szárnyzuhogása lebbent volna meg a harci dalokat éneklő tömeg fölött:

A temetők madarai járnak...

S örökkévaló kaszájával maga a Halál...

*

A gyorstüzelő-gép tizenkét percig ontotta magából az ólom-felhőt.

Hatása rettenetes volt! Megsemmisítő, borzalmas, szörnyűsége! Az imént még harcias dalait énekelve, bátran közeledő fekete embertömeg — valami kétszáz egynehány ember, eltűnt.

Az egymásra rogyott halottak csomónként heverték a vérrel borított földön. A sebesültek kétségbeesett hörgése és fájdalmas jajgatása a távolság dacára át meg átjárta Radák szívét is, de minden emberies érzése mellett is szilárdul el volt rá szánva, hogy a maga, bátyja és hű emberei életét körömszakadtig meg fogja védelmezni.

Most otthagytá a gyorstüzelőt s a fényszóróhoz lépve előbb a jobbszárnyra, majd a középre vetette a fénysugarat.

A középrész hátrálni kezdett. Látszott, hogy Kili-Pongó nem bír velük. A fekete uralkodót a düh és a szégyen valóságos tigrissé vadította. Elővette minden ékesszólását, egy-két főemberének saját felséges kezével hasította ketté a koponyáját... de mindhiába! A szemük előtt lejátszódó véres harc megrettentette a harcosokat; túlvilági bosszúálló varázslók kezét sejtették benne és minden oldalon hátrálni kezdtek.

Kili-Pongó határtalan dühében lándzsáját törte

ketté, azután fölemelt ököllel megfenyegette a hegyet és lassú léptekkel indult megfutamodó katonái után.

Kemény ember volt. Ezt meg kellett neki adni.

Radák ezt az egyetlen embert gyűlölte valamennyi közt. Most is odarohant Jánoska mellé, kikapta kezéből a fegyvert és utána lőtt.

Nem találta.

Rálőtt Gozár is, majd ismét Radák. Valami húsz golyót röpítettek utána, de mintha angyalok, vagy ördögök oltalmazták volna a lehorgasztott fővel, lassan haladó fekete uralkodót — nem bírták eltalálni.

— Átkozott... — sziszegte foga közt az ifjú s

bosszúsan odacsapta a fegyvert a földsánkra, — megmenekült . . .

— Majd visszajön, instálom, holnap, — mondotta Jánoska, miközben fegyveréről gondosan letisztogatta a ráragadt agyagos földet.

*

Éjfél után egy óra körül szabályos időközökben meg-megújuló kongások hangzottak Manyembézi felől. Radák, megszüntetve az immár fölöslegessé vált fényező működését, messzelátón vizsgálta az ellenséges területet s most nem tudta mire magyarázni ezeket a sajátságos vészharangszerű kongásokat.

— Bembo! — szólította magához a négert, — mi az?

A fekete egy pillanatig hallgatózott, azután oly aggodalmas arcot vágott, amilyent az ifjú még sohasem tapasztalt nála.

— Gong . . . mondotta fejesóválva.

— Micsoda?

— Gong, — ismételte aggodalmasan a fekete, — Kili-Pongó egész Manyembézit harcra hívja. Megütötte gong-ot. Gong mindenkit fegyverbe rendel . . .

Most már elérte Radák, hogy miről van szó.

Ami Magyarországon egykor a zivataros középkor háborús idején a véres kard körülhordozása volt országszerte — s ami a mohamedán világban még mai napig is a próféta zászlajának kibontása: az a vad törzseknél a gong. Egy nagy, középen behasított réztányér, melyre ha bőrrel bevont dobverővel ráütnek: ijesztőbben szól egy mélyszavú vészharagnál.

Kili-Pongó tehát általános harcra hívja az egész szenegambiai törzset. Aggot, férfit, ifjút, harcost, kézművest, rabszolgát, mindenkit, akinek a karja még elbirja a fegyvert.

Ez igazán vész hír volt.

Radák lelkét elborította a keserűség.

Messzelátó csövén keresztül látta, hogy a forrongás Manyembézi utcáin és főterén ezúttal jóval nagyobb, mint annakelőtte volt. A meghátrált harcosok a gong szavára ismét gyülekezni kezdtek, s új meg új fegyveresekkel megszaporodva, sereglenek össze a szabad téren.

— Jánoska! Gozár! — kiáltott embereire Radák — egy óráig sem maradhatunk! El kell menekülnünk, úgy ahogy lehet. Isten legyen velünk, emberi bátorság itt többé nem segíthet.

— Gondoltam én azt, — mormogta Gozár — csak nem szólottam . . .

— Csináljatok két sátorkaróból hordozható ágyat! Arra fektessétek rá a bátyámat, de vigyázva, nehogy fölébresszétek. Bembo és Jánoska majd vinni fogják. Te, Gozár, az állatokra és a podgyászra vigyázol. Amit könnyűszerrel el lehet vinni, elvisszük, a többi itt marad.

— Értem, — válaszolta az oláh és azonnal munkához látott.

Némi időt nyerni — ez volt a legnehezebb kérdés.

Radák elkeseredve számítgatta, hogy ha legalább három-négy órai időt nem nyer, az utánuk nyomuló szenegambiaiak okvetetlen utólérik.

Ez döntött.

Nem habozott tovább.

Kemény terv, amelynek végrehajtására elszánta magát, de nem volt-e nagy a majdnem három esztendeig tartó szenvedés is, melyben Manyembézi uralkodója és népe szegény testvérbátyját részesítette? Érdemel-e kiméletet ez a nép, mely a mindenéből kifosztott, elárult és egymagában álló embert annyi ideig kínozta minden irgalom és kegyelem nélkül? Kili-Pongó volt három év előtt bátyjának vezetője, aki most a szenegambiaiak törzsének

élén áll. Törzsével egyetértve, itt a „sötét“ földrész bensejében, esküt szegett, kifosztotta bátyját, műszereit összezúzta. Összes könyveit, jegyzeteit tönkretette, vagyonát, mely podgyászban és pénzben sok ezer forintra rúgott, elrabolta, s a lopott vagyonnal várost alapítva, most e város népével együtt tör ellene, hogy életüket is elrabolja. Ha van igazság égen és földön, úgy jogos a megtorlás, mely ezt a minden emberi érzésből kivetkőzött uralkodót és népét részéről megilleti. Oly példát szolgáltat, hogy életök fogytaig ráemlékezzenek.

Felrohant a sánkra és lekiáltott:

— Készen vagytok?

— Mindjárt, úrfi! — felelte Jánoska, — még egy kicsi negyedóráig eltart, azután indulhatunk.

— Helyes! csak gyorsan!

Erre a türelmetlen sürgetésre nem volt szükség. Siettek a legények anélkül is. Radák félrelökte a gyors-tűzelőt, azután rendre beszúrta az egyenként mintegy másfél kilogramm nehéz tüzi röppentyűket a földsánc oldalába. Az első röppentyű hatalmas sistergéssel vágódott ki hosszúkás pléhengeréből a levegőbe. Fényes ívet írt le a fellegekkel borított sötét égbolton, azután esni kezdett, de még mielőtt Manyembézit elérhette volna, szétrobbant a levegőben és semmi kárt nem okozott.

A másodikat lejjebb igazította az ifjú.

És a röppentyű kisebb ívben suhant végig a levegőn...

Radák messzelátóján kísérte útját.

Látta, hogy a város főterén összegyülekező nép, jobbra-balra szétrebbenve, lármázva, sikoltozva menekül a levegőn keresztül közeledő tűzgolyó elől, mely a térség közepére vágódva, heves durranással robbant szét, s messze szétfreccsenő tűzével egy csomó emberen súlyos égési sebet ejtett. A megsebesült feketék jajgatása utcáról-

utcára terjedt, de mindenfelől új meg új tömegek jöttek, s a jajgatást elnyomta a harcosok meg-megújuló rivalgása, a lármadobok fülsiketítő lármaja és a „gong” kongása.

Radák most egymásután bocsátotta útnak a röppen-tyűket.

Percenként egy sívított végig a levegőn.

Összesen huszonkettő.

Midőn ismét szeméhez emelte a messzelátó csövet, hogy az eredményt kikérelje: Manyembézi öt helyen égett. Lángba borult a főtéren több ház, az északi kunyhó-négyszög, az alsó utca, melyen ő és emberei belopódtak, s magasra fölcsapó lángok pusztították a meredek dombon levő királyi palotát is összes melléképületeivel együtt.

A látvány félelmesen szép volt.

Óriási fekete füstoszlopok kavarogtak az égő „város” fölött. Koronként egy-egy összeomló nagyobb épületsomó tájáról valóságos szikrafelhő csapódott föl nagy magasságra a levegőbe, s szállingózott szét szerte-széjjel az egész város fölött. A nép menekült. Ordítva, jajgatva, kétségbeesve rohantak ki a tüztengerből. A borzasztó felfordulást az elszabadult háziállatok menekülése is fokozta. Ember, állat egy gomolyagban, egymást letaposva rohant kifelé esztét vesztve. Nem törődött senki semmivel, csak a maga életével, azt mentette, ha tudta, a pusztulásnak e lángokban álló városából, amelynek helyén, reggelre kelve, már csak egy rengeteg izzó hamurakás fogja mutatni, hogy néhány órával ezelőtt ezt a hamurakást Manyembézinek hívták.

Elvégeztetett.

Kili-Pongó városa el fog tűnni a föld színéről.

A tűzvész vérvörös fénye messzire bevilágította a vadonságot. Benn a földvárban is egészen jól lehetett látni. Midőn Radák lement a sánocról, hogy még egyszer

szemügyre vegye az előkészületeket s bátyjának állapotáról meggyőződjenek, kimondhatatlan örömmel látta, hogy a szegény beteg nyitott szemmel fekszik a hordozható ágyon s halvány ajkán mintha egy gyöngye mosoly is megjelent volna. Eszméletre tért, de még oly erőtlén volt, hogy se mozdulni, se beszélni nem tudott.

Az ifjú megcsókolta homlokát, gyöngéden betakar-gatta, s biztatva, szeretettel bátorította :

— Légy nyugodt, édes bátyám, meg vagy mentve !
Bembo és Jánoska vinni fognak.

Azután a legényekhez fordult.

— Indulhatunk, fiúk ?

— Indulhatunk, — bólintott fejével Gozár.

E pillanatban megdöbbenő dolog történt. Úgy érte mindnyájukat, mint a villámesapás.

A földvár hátulsó nyílásán, ugyanott, ahol éppen ki akartak menni, az égő Manyembézi kétségbeesett királya: Kili-Pongó rohant be három elszánt főemberével.

A négy ember ördögi dühvel, magasra emelt lándzsával, rekedt ordítással nyomult be a kapun. Kili-Pongó böngött, mint egy vadállat. Királyi palástja félig összeégve, rongyokban lógott le tagjairól. Haja, szemöldöke, tigriszerű pofaszakála el volt perzselve, baloldali homlokán kormos szélű égési seb tátongott. Borzalmas alak volt főembereivel együtt.

Öldöklő küzdelem támadt.

Ember ember ellen, ököl ököl ellen, elszántság elszántság ellen. Bembo macskaügyességgel szúrta le ellenfelét, s hátulról rohanta meg a Radákra ugró szenegambiaiit. Jánoska pedig puskaagglyal sújtotta föbe ellenfelét s föl nem véve a késszúrást, mely ismét csak balvállát érte, maga is Radák védelmére rohant s ugyanabban a pillanatban sújtott le, midőn Bembo hosszú tőre már tíz helyen át- meg átjárta a földre zuhanó szenegambiai testét.

Még csak Gozár küzdött Kili-Pongóval.

A két ember fegyver nélkül kapott össze. Egyiknek sem volt ideje, hogy fegyvert használhasson. Gozár éppen abban a pillanatban ragadta meg a hatalmas termetű fekete uralkodót, amikor lándzsáját a hordozható ágyon fekvő beteg mellébe akarta döfni. Az oláh egy ökölcsapással félre vágta Kili-Pongó karját lándzsástól együtt, s egy másik rettentő ökölcsapással arra kényszerítette, hogy szembe forduljon vele és védje magát. Így kaptak össze. Beleavatkozni nem lehetett. A lövés, vagy szúrás a sebes mozdulatokkal birkózó ellenfelek közül esetleg éppen Gozárt érhetne volna. De meg az oláh sem akarta.

— Nem kell félni! — ordította dühösen, végezni akarok ezzel a gazemberrel.

Kili-Pongó torkából is kiszakadt egy borzasztó bölgés, midőn észrevette, hogy rendkívüli ügyessége, vitézsége és nagy testi ereje dacára sem bír a tagbaszakadt oláh vastag karjaival Rángatta, vonszolta erre-arra. Majd lerántotta magával a földre, s hihetetlen gyorsasággal, egy igazi tigris vérszomjas szilajságával vetette rá magát, hogy körmét torkába vágva, megfojthassa. A rákövetkező pillanatban azonban Gozár óriási erővel sujtotta le magáról a fekete uralkodót, s vastag karjának ellenállhatatlan szorításával lenyomta maga alá a földre. Kili-Pongó összezúzott arccal, kábultan feküdt. Arca, szája, melle megtelt vérrel... El volt veszve...

De Gozár nem ölte meg.

— Ide gyere, testvér! Kössük meg ezt a Kili-Pongót!

Jánoska odaugrott.

A fekete király egy pillanat alatt össze volt kötözve.

Gozár erre fölrántotta a földről s Jánoska segítségével odakötötte a földvár közepén emelkedő fiatal pálmafa sudarához. Kili-Pongó emberfölötti erőfeszítést tett, hogy karjait kiszabadítsa a kötelek közül. Hangja rikácsoló hörgésbe fulladt az erőlködéstől, de mindaz nem használt. Erre harsány csatakiáltást hallatott s összeroncsolt, vérző fejét gőgösen fölemelve, rámeresztette szemét ellenségeire és kiabálni kezdett.

— Mit ordít! — kérdezték Bembót.

— Kili-Pongó megveti és gyűlöli a fehér embereket — tolmácsolta a néger, s tisztelettel távolabb húzódott a „szakállas tigris“ közéléből — nem fél haragjától és nem kér kegyelmet. Büszke rá, hogy meg fog halni.

Hát ez királyi beszéd volt; kihívó és dölyfös, de királyi.

Ha Radák nem tudta volna, hogy ez a kétségkívül bátor fekete uralkodó közönséges esküszegő, valóságos orgyilkos, ki bátyját törbe csalva, itt az afrikai vadon mélységében vetette fogságba, s kínoztatta oly hosszú

időn keresztül: még tetszett is volna neki ez a kevély beszéd.

— Kili-Pongó! Nézd meg mégegyszer szegény beteg testvéreimet. Hitt becsületességemben s három évvel ezelőtt téged vezetőnek fogadva rád bízta magát, hogy népeddel

utazásaiban elkisérd és neki mindenben segítségére légy. De te esküt szegtél. Mit érdemel, Bembo, az a vezető, ki megszegi esküjét ?

Bembo keresztbe fonta mellén karjait s szemébe mondta az összekötözött uralkodónak :

— Halált !

— Hallottad, Kili-Pongó ? — kérdezte vészujjoló hangon az ifjú.

— Hallottam ! — válaszolt tört francia nyelven a fogoly. — De miért késik a fiatal fehér ember, holott fegyvere már kezében van ? Kili-Pongó férfi ; nem fél haláltól ! Ha fiatal fehér ember gyáva és nem mer lőni, parancsolja meg a fekete szolgnak, hogy öljön. Kili-

Pongó visszatér atyáihoz. Megvetése és gyűlölete a fehéreké marad . . .

Nem folytathatta tovább. Radák kezében eldőrdült a revolver s Manyembézi véglegelhetig gögös és kegyetlen királya, szíven löve hanyatlott össze. Feje mellére bukott. Izmos fekete melléből kiszökkent a vér . . .

Azután nem mozdult többet.

— Meghalt . . . jelentette Bembo.

Elsompolygott a halott mellől, de előbb tisztelettel megemelte szalmakalapját az agyonlőtt uralkodó előtt.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Azután szóltanul hagyták el a földvárat.

Elől Bembo lépkedett a hordozható ágy két első rúdját tartva, utána Jánoska emelte a hátulsó rudakat, azután Gozár következett az öszvérrel és a lovakkal. Az öszvérek és lovak az immár megcsappant podgyászt szállították. Legvégül Radák ment lóháton, hogy amennyiben szükségesnek mutatkoznék, hátvéd gyanánt fedezze az elvonulást. Gyorsan iparkodtak előre, s egy jó hosszú óráig nem beszélt senki. Mindnyájan saját érzéseikkel és saját benső gondolataikkal voltak elfoglalva.

Hajnali három óra volt.

A keleti égen lassanként feltűnedező derengés fokozatosan növekedett.

Még tizenöt perc és itt a hajnal.

Radák elűzte lelkéből a nyomasztó érzést, mely eddig fogva tartotta érzékeit és megkönnyebbülve, boldogan köszöntötte új hajnalhasadását a szépséges jövődönnek. Egy örömben megdicsőült édes anya állt előtte, ki fiait várja haza és nem várja hiába. Jönnek, jönnek! Betegen és elgyöngülve jön az elveszettnek tartott fiu is, de jön!

A mindenható Isten nem engedte, hogy egykori utitársa, a boldogtalan örmény példájára ő is az „áldozatok hegyé“-n vagy lenn Manyembéziben, kunyhója nyomorúságosszalma-ágyán lehellje ki lelkét . . . ezer meg ezer mérföldnyire a drága hazai földtől, hová a magyar ember szíve a földkerekség bármely távoli pontjáról is, örökké visszavágyik.

Radák a beteghez sietett s melléje térdelve, homlokát simogatta.

— Hogy érzed magad, bátyám ?

— Köszönöm, Pista — válaszolta gyöngye hangon a beteg s mosolyogni próbált — sokkal jobban, mint eddig.

— Fáj valamid ?

— Nem, csak az öröm és a felindulás . . . Meg a sok szenvedés . . . Majd elmesélem.

Radák jónak látta abbahagyni a beszélgetést, nehogy a beteg kárát vallja a szokatlan felindulásnak. Megnyugtatta tehát, hogy csak pihenjen és várja meg türelemmel, míg régi ereje ismét vissza fog térni.

A reggeli elég gyöngén ütött ki.

Kávé, kétszersült, száraz holmi volt bőven, egyéb, kiadósabb ennivaló már nem akadt.

Egyelőre azonban fontosabb szükség volt az alvás. Nagyon ki voltak merülve. Be is vonultak hamarosan a sátor alá s rövid vártatva mindnyájuk fáradt szemére mélységes álom borult.

Jóteknony, hosszú alvás volt.

Mikor Radák végre fölébredt s elhagyva a sátrat, kilépett a szabadba, az óramutató már a hatos számon is áthaladt. Meg kellett győződnie előbb a nap állásáról, míg rájött, hogy az egész napot szerencsésen átaludta s most nem reggeli, hanem délutáni hat óra van.

De frissnek és kellemesen kipihentnek érezte magát.

A sátor környéke rendben volt. A lovak és az öszvér nyugalmasan legelésztek.

Radák másnap reggelre tűzte ki az elindulást.

Maradjon ez az egész nap a pihenésnek. Ők is rászolgáltak, a betegnek is jót fog tenni. Az egész estét beszélgetéssel töltötték el. Kilenc óra tájban aztán ismét lenyugodtak, de másnap már hajnali két órakor mindenki talpon volt s most már csakugyan alaposan felfrissültnak érezte magát.

Némi sovány reggeli után (az enivaló rohamosan fogyott) hajnali háromkor lebontották a sátort, felkészültek a podgyással s Bembo kalauzolása mellett neki indultak az őserdőnek. Az égbolt még mindig fellegetes volt. A nap csak időnként bukkant elő, hogy tündöklő afrikai fényével elárassza a fák e rengeteg birodalmát. Hove azonban benn a lombok örökös félhomályában tűrhető, sőt kellemes volt, mert az éjszakák ebben az időszakban néha már érezhetően hűvösekek voltak.

*

A vándorlás nyolcadik napján a beteg Radák Domokos, mindnyájuk örömeire, már annyira jól érezte magát, hogy lóra ülhetett s ezzel nagyon megkönnyítette az eladdig nagyon nehéz, lassú haladást, mely naponként 5—6 kilométernél alig rugott többre.

Az ifjú saját lovára ültette bátyját s ő maga ettől kezdve gyalog lépegetett a többiekkel. Nagy gondot kezdett okozni az ételmezés. Kávé, thea, csokoládé s egy csomó édesség még akadt, egyéb azonban már nem volt. Édesség azonban Bombónak sem kellett.

Napközben sokszor eldördültek a fegyverek.

Zsákmányt kellett szerezni a konyhára s ez szerfölött nehéz feladat volt. Megehető emlős alig-alig mutatkozott s ehetetlen volt az elejtett szárnyasok jórésze is.

Valami fürj-forma madár volt, úgyszólván az egyetlen, amelynek húsát meg lehetett enni: elejtése azonban sok munkát adott Radáknak. mert a csapatonként mutatkozó madarak egy pillanat alatt eltűntek a bokrok és kúszó növények sűrűségében. Utánuk nyomolni nem lehetett. Így aztán elkövetkezett lassanként az az időpont is, mikor egy-egy datolyapálmát, egy-egy köteg érett banánát, vagy valami gyökeret hangos hurrázással, nagy örömmel üdvözöltek.

Radák ilyenkor mosolyogva szólt rá Vigyázóra, ki alig tudta kivárni, hogy a zsákmány rá eső része kezében legyen.

— Úgy-e mondtam, Jancsi, hogy megeszed bizony te, ha muszáj, a „banyát“ is.

— Olyan formán van a dolog... — válaszolta Jánoska és nagyot nyelt.

Az Ogovaihoz, több mint négy heti vándorlás után, április 3-ikán érkeztek meg.

A hatalmas folyam partjához érve, Gozár első dolga az volt, hogy a „Pénzes“ öszvér hullája után nézett. Ott kell lennie az elefánt hullája mellett, de bizony sem az egyik, sem a másik nem volt többé a folyóban.

— Elefánt szent volt — magyarázta Bembo — elszállt s magával vitte, hogy szolgáljon neki.

Ennél a magyarázatánál sokkal többet ért Bembo egy pár perc múlva bekövetkező felfedezése. A mindenfelé óvatosan nyomozó fekete ugyanis rájött, hogy az e vidéken szerteszét csatangoló fan-törzs a velük folytatott küzdelemben elesett halottjait ott az ütközet színhelyén elégette. (A hamurakás még most is ott volt a földön.) De, úgylátszik, valahol egy megfigyelő csapat lehet a közelben, mert a folyamra hajló sűrű sás között két csónak volt elrejtve.

— Hol? — kérdezte Radák.

— Itt, uram! — mutogatta Bembo s a sás közé futott — két csónak!

Az ifjú rendkívül megörült a fölfedezésnek. A csónakok egyenként mintegy tíz láb szélesek és vagy negyven láb hosszúak lehetek. Cifrán faragott orruk és harci díszítményük világosan elárulták rendeltetésüket.

— Lefoglalom ezeket a bárkákat! Mit érhet, Bembo, két ilyen csónak?

— Kétszáz rőf vászon egy.

— Tehát négyszáz! Helyes! Jancsi, — parancsolta, Vigyázónak — tégy ki ide a partra négy vászoncsomagot a fehérből, egyet — ráadásnak — a kékből. Ne mondassák, hogy harácsoltunk. Itt az ára! Ki van fizetve!

És most beszállni, gyorsan! Nagyszerű hajókázás fog esni ezekben a könnyű bárkában.

A két csónak egymáshoz kapcsolása pár perc alatt megtörtént. Elsőnek Radák Domokos szállt be, azután Gozár dobálta be a podgyász-kötegeket, hogy az állatokat teher nélkül helyezhesse el. Majd Jánoska és Radák fogtak hozzá, hogy a lovakat a csónakba kényszerítsék. Az öszvér engedelmesen lement a partról, belépett a bárkába s rögtön lefeküdt — a lovakkal azonban sehogy sem akart menni a dolog. Ágaskodtak, visszahorkantak.

E pillanatban dörgő sortűz vágódott ki a mintegy száz lépésnyire levő sűrűségből.

— Futni! futni! — ordította Bembo s majdnem betaszította Jánuskát és Radákot a csónakba; egy erős lökéssel eltaszította az egymáshoz kapcsolt csónakokat a parttól.

A két kincstári ló a sortűz után azonnal összerogyott. Radák ménje azonban fölnyerített, magasra emelte karcsú fejét s egy óriási ugrással belevetette magát az Ogovaiba. Azon a helyen jó mély volt a víz. Egy pillanat múlva felbukkant s előbb úszva, azután — sekélyes medret érve, nyargalva iparkodott a csónak után, míg végül csakugyan utólérte őket. Nagy ügyel-bajjal sikerült beemelni a hű állatot.

Több lövés nem hangzott a parton.

A fanok, úgylátszik, észben tartották a régi leckét s nem mertek kijönni a sűrűségből.

Midőn késő éjjel körülbelől egy irányba értek az új francia hittérítők épületével, mely az Ogovaitól tizenöt kilométernyi távolságra esett, Bembo fölemelkedett a csónakban s levett kalappal, komolyan jelentette, hogy az ő feladatának vége van.

Neki innen délnek kell tartania, hogy „Lajos király faluját“ elérhesse s hírül vigye Dayoko királynak, hogy

a fehér embereket, kiket a főisten szeret — odakalauzolta, ahová parancsolták és vissza is vezette őket esküjéhez híven, legjobb tudása szerint.

— Kikötünk, Gozár! — kiáltotta az ifjú a kormányt kezelő oláhnak, — tarts a partnak!

Megtörtént.

Az összekapcsolt csónakok rövid vártatva hozzá ütődtek az Ogovai balpartjához.

A hold magasan járt.

Nappali világosság áradt szét az egyenlítői vidék e festői szépségű völgye fölött.

Radák kivitette az öszvért a partra; ráakatott annyi vásznat és egyéb, néger szívnek kedves és drága árút, amennyi csak ráfért, azután kiszámolt Bembónak francia pénzben 5000 forintot és kezét szorította a feketével.

— Éljen boldogul, uram! — válaszolta nem minden meghatottság nélkül a néger, miközben rendre mindenkivel kezét szorította.

— Előre fiúk! — parancsolta Radák — Isten áldjon Bembo!

— Éljen békével, uram, jó uram! — kiáltotta vissza, kalapját lengetve a néger.

Ott állt a parton a neki ajándékozott öszvérrel, amíg csak látta a lefelé úszó csónakokat. Végre eltűnt zömök, fekete alakja a homályban.

— Derék ember volt, mi? — lökte oldalba Jánoska az oláhot, — bár gyanúsítottuk, mi?

Gozár a vállát vonogatta.

— Napnyugta előtt nem dicsérem a napot — dörmögte — *most*, hogy lenyugodott: dicsérem. Igenis, hogy derék, becsületes ember volt. Az Isten éltesse!

*

Másnap ki kellett szállni a csónakból és el kellett búcsúzni a délnyugatnak hömpölygő Ogovaitól is, hogy az innen északra eső Gabon-öblöt elérhessék. A távolság össze-vissza nem volt több harmincnyolc kilométernél.

Két napi út, ha lassan vándorolnak, másfél napi út, ha gyorsabb tempóban. Sietésre azonban most már nem igen lehetett gondolni. Gyalogolni kellett s egynémely terhet is cipelni, mert „Bátor” — Radák lova — egyáltalában semmit sem akart a hátán túrni.

A már hűvösödni kezdő, világos, holdfényes éjjel alkalmasabbnak bizonyulván az utazásra, semmint a nappal, Radák az Ogovaitól is este nyolc óra után indult el.

Jánoska vígan masirozott s „adj Isten jót!” — kiáltott búcsúzóul a hatalmas afrikai folyamnak.

Gozár rá sem nézett.

— Szép egy víz, nem mondom — dörmögte pipáját szivogata — de már csak mégis különb odahaza a Maros.

Radák valamivel hátrább maradt s meglehetősen távol eső dolgokkal iparkodott bátyját szórakoztatni. Nem akarta, hogy bátyja a közelmúlt eseményeivel foglalkozzék. Hadd feledjen egy kicsit. Idővel a legsajgatóbb szenvedések képe is elhalaványodik. Most azonban még sokkal élénkebbek és sokkal fájdalmasabbak a megkínzott ember benyomásai, semhogy lelki háborgás és keserű panasz nélkül tudna beszélni róluk.

— Még néhány hónap — mondogatta Radák Domo-
kos — és elmém örökre elborult volna . . . Jó testvérem
vagy, Pista ; megmentettél — —

Az ifjú szeretettel megszorította bátyja kezét.

— Kötelesség, édes bátyám ! Elismerésedet minden-
esetre köszönöm, de embereim számára is lefoglalom.
Derekabb és hívebb két fickó nincs több a világon, mint
ezek ketten.

— Gondom lesz rájuk ; meg lesznek velem előgedve.
Bárcsak már otthon lennék ! Drága édes anyám ! Alig
várom, hogy lássam . . .

Radák más térre iparkodott áttérni a beszédet.
Bátyja szeme megtelt könnyel. Lassan folyt alá súpadt,
szenvető arcán . . . Ez nem jó dolog. Kerülnie kell min-
den felindulást

Meg is mondta neki nyíltan, hogy óvakodnia kell
mindentől, ami érzéseit felizgatja. Majd később, ha egészen
felépül. Majd otthon.

A gyalogolás harmadnapja is elkövetkezett.

Vigyázó korán reggel négy óra tájban elsők pil-
lantotta meg a Gabon öblét és a tengert, melyen a ren-
des part-őr hadihajón kívül, ezúttal egy oceánjáró, nagy
szürke acél hajó kéményei is füstölögtek.

— Rácsudálkozhatik nagyságod mind a két macskaszemivel — szolt rá Gozárra — itt a tenger!

— Jó, jó — dörmögte egykedvűen az oláh. — Nem ez a bolond nagy víz a fő, testvér, hanem az, hogy mind a két úrfit haza kísérjem az én kegyelmes asszonyomnak.

— Haza kísérjük! — igazította ki Vigyázó.

— S megjelentem —

— Megjelentjük!

— És megjelentjük, hogy úgy lett, amint parancsolta, mert mindig a nagyságos úrfi sarkában voltam.

Radák nagy örömmel üdvözölte a tengert.

— A „Neptun“! — kiáltotta, midőn az öbölben horgonyzó, hatalmas gőzhajót messzelátója segítségével jobban szemügyre vette.

Föl volt indulva Radák Domokos is. Öccse mindössze ötödfél hónap előtt látta utoljára az óceánt, ő közel három esztendeje nem látta, csak álmodozott róla a néger kunyhó nyomorult szalmaágyán, anélkül, hogy még valaha viszontlátni remélte volna.

Most itt van előtte, övé! És övé a szabadság is, övé a jövő és övé az élet!

Mily kimondhatatlanul nagy boldogság!

S ezt bátorlelkű öccsének és e két hű embernek köszönheti, kik valóságos hősök, még pedig vérszerint való magyar hősök gyanánt nyomultak be Afrika belsejébe, hogy őt életök árán is megmenthessék. Hálával, szeretettel és tisztelettel tekintett rájuk. Életét köszönheti nekik. Rajta lesz, hogy ezt a megmentett életet nekik szentelhesse.

Hét óra mulva elérték az öbölben levő francia ügynökség épületét.

Radák Istvánt itt újabb öröm érte: egy levél hazulról, az édes anyjától! A levél már másfél hónap óta feküdt az ügynökségen s az anyai szeretet féltő aggodalmának

megható sorain kívül az is meg volt benne írva, hogy a tüzérbrigád parancsnoka, ki mellékágon valamelyes atyafiságot tartott családjukkal, nagyon szeliden fogja elintézni a bajt (t. i. a szökést), komolyabb büntetéstől tehát nem kell félni.

Radák ezt a jó ujságot azonnal tudtul adta a legényeknek.

Jánoska peckesen összeütötte bokáját, midőn a jó hírt elérte.

— Nem fogok fityegni, testvér! — vetette oda félvállról az oláhnak.

— Nem fogunk fityegni, gólya! — igazította ki Gozár s a jó hír örömeire egész marék dohányt adományozott a peckes Jánoskának, kinek hosszú termetét az ügynökség valamennyi hivatalnoka megbámulta.

A „Neptun“ délután háromkor indult.

Két órakor már mindnyájan fenn voltak a fedélzeten.

Bezzeg ez egészen más gőzös volt, mint a ragyavert Angelos Apostóli „Epaminondas“-a, melynek gyanús tisztaságú, szegényes, kopott fedélzetéről január 9-én először léptek Afrika partjaira. A „Neptun“ elsőrendű óceánjáró hajó volt. Csupa kényelem és fény. Még a hajó mélyében levő tág helyiség is, hová Radák ménjét kvártélyozta Jánoska, szinte ragyogott a tisztaságtól. Ezeröttszáz ember jól elfért volna rajta, ezúttal azonban feltűnően kevesen utaztak. A nagy gőzös Capvárosból indult Európa felé s a Gabon-öbölbe csak azért futott be, hogy a délafrikai angol kormánynak egy fontos jegyzékét átadja a francia ügynökségnek. Ez valóságos szerenose volt most, midőn arról volt szó, hogy Radák és társai minél hamarabb és — Radák Domokos gyöngé egészségesére való tekintettel — minél kényelmesebben érkezhessenek vissza Európába.

Pontban délután három órakor a „Neptun“-ról el-

hangzott a szokásos ágyúlövés s a gőzös néhány perc múlva szép lassan kiúszott a Gabon-öbölből a nyílt tengerre.

Radák és kísérői a fedélzetről nézték a gyorsan távolodó afrikai partot. Örömmel búcsúztak tőle s el voltak telve áhitatos hálával az isteni kegyelem végtelen jósága iránt, hogy nemes vállalkozásukban mindvégig megsegítette őket.

— Adj Isten, Afrika-ország! — lengette kalapját Jánoska.

— Jó éjszakát! — dörmögte Gozár.

... Másfél óra múlva a „sötét“ világűrész partvidékének utolsó körvonala is eltűnt szem elől a távolságban s a „Neptun“ teljes gőzzel hasította Európa felé az Atlanti-óceán hullámaint.

Három vitéz magyar baka meg egy káplár kalandjai

Irta Abonyi Árpád
Ára pompás disz-
kötésben 7 korona
Singer és Wolfner
kiadása Budapest
VI. Andrássy-ut 16

Idegenbe vetődött három magyar bakának és egy káplárnak a viszonyosságait, csodálatos hősi kalandjait mondja el benne a szerző: Sziklabarlangok, földalatti folyosók, vad népek országa, kietlen sivatagok, tenger, harcok kalózokkal, vadállatokkal, teszik oly érdekesítővé e könyvet, hogy az olvasó lelke odaláncolódik e regényhez s valóságos lelkesedés szállja meg a történet hőseinek sorsa iránt. Fölér ez a könyv Verne Gyula minden munkáival.

Singer és Wolfner kiadásai Budapest.

Móra Ferenc könyvei

A rab ember fia
Mühlbeck Károly
rajzaival ára disz-
kötésben K 3.20

Falun, városon ~
ára _ _ 60 fillér

Csilicsali Csala-
vári Csalavér ~
Mühlbeck Károly
rajzaival ára disz-
kötésben K 7.—

Három vitéz magyar baka meg egy káplár kalandjai

**Irta Abonyi Árpád
Ára pompás disz-
kötésben 7 korona
Singer és Wolfner
kiadása Budapest
VI. Andrássy-ut 16**

Idegenbe vetődött három magyar bakának és egy káplárnak a viszonyosságait, csodálatos hősi kalandjait mondja el benne a szerző: Sziklabarlangok, földalatti folyosók, vad népek országa, kietlen sivatagok, tenger, harcok kalózzokkal, vadállatokkal, teszük oly érdekesítővé e könyvet, hogy az olvasó lelke odaláncolódik e regényhez s valóságos lelkesedés szállja meg a történet hőseinek sorsa iránt. Fölér ez a könyv Verne Gyula minden munkáival.

Singer és Wolfner kiadásai Budapest.

Móra Ferenc könyvei

A rab ember fiai
Mühlbeck Károly
rajzaival ára disz-
kötésben K 3.20

Falun, városn ~
ára _ _ 60 fillér

Csilicsali Csalavári Csalavér ~
Mühlbeck Károly
rajzaival ára disz-
kötésben K 7.—

